This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

DICHTERS VERDEDIGING:

SHELLEY's A DEFENCE OF POETRY

EN

SIDNEY's AN APOLOGIE FOR POETRIE;

VERTAALD DOOR

ALBERT VERWEY.

AMSTERDAM. — S. L. VAN LOOY.
1891.

DICHTERS VERDEDIGING.

Shelley, Percy Bysshe

DICHTERS VERDEDIGING:

SHELLEY's A DEFENCE OF POETRY

EN

SIDNEY's AN APOLOGIE FOR POETRIE;

VERTAALD DOOR

ALBERT VERWEY.

AMSTERDAM. — S. L. VAN LOOY.
1891.

LOAN STACK

SNELPERSDRUK VAN H. C. A. THIEME TE NIJMEGEN.

PN1021
S5642
1891

Toen ik, in gedurig denken aan Poëzie en Schoonheid, behoefte kreeg aan voeling met anderen, die net zoo hevig daaraan hadden gedacht, kwam ik — bij gebrek aan levenden; ook omdat ik maar gedeeltelijk voldaan werd door de schriften van mijn tijdgenooten; — mij eerst Shelley's, toen Sidney's opstel te herinneren, van wie vroeger wel een enkele volzin mij wonderlijk aan had gedaan.

In wie schrijft over Poëzie, over Schoonheid, zal *dit* wel de hoofdzaak zijn, dat Poëzie en Schoonheid hem hebben ontroerd. Had ik vroeger nu, Shelley's en Sidney's werk wel eens inziende, daar nooit meer dan een paar bladzijden in hun gedachte-gang van gevolgd: — *dit* was mij van dat weinige wel bijgebleven dat het ontroerd-zijn door Poëzie en Schoonheid uit geen proza — na dat van Plato — heftiger sprak dan daar.

Ontroering wou 'k, niet meeningen. En ik sloeg open, eerst Shelley's werk, toen het Sidney'sche, en in de ontroering die me aanwoei — de helle inspireerende uit het eerste, de zoete bekoring-volle uit het tweede — schreef ik in hollandsche woorden dé meeningen over, die voller zoete en geheimzinnige wijsheid bleken dan ik ooit had gedroomd.

Geef ik nu deze vertaling ook te lezen aan anderen, ik doe het omdat er wel niet anders dan goeds uit zal voortkomen als ten minste een deel van Shelley's en Sidney's aandoening van Poëzie en Schoonheid op meer menschen overgaat.

NOORDWIJK-AAN-ZEE,
24 Aug. '91.

SHELLEY'S

A DEFENCE OF POETRY.

(1820.)

Naar één wijze van die twee klassen van geesteswerkzaamheid, die wij Rede en Verbeelding noemen, te beschouwen, kan de eerste worden voorgesteld als geest, de — hoe dan ook gewordene — betrekkingen waarnemend van één denking tot een andere, en de laatste als geest, inwerkend op die denkingen, met zijn licht ze als kleurende, en eruit saamstellend, als uit elementen, nieuwe denkingen, met elk in zich zelf het beginsel van eigen zelf-wezendheid. Deze is het τὸ ποιειν, of het synthese-beginsel, en heeft voor haar voorwerpen die vormen die de heele natuur en al het bestaande-zelf eigen zijn; gene is het τὸ λογιζειν, of analyse-beginsel, en haar werking richt zich op de betrekkingen tusschen de dingen, enkel als betrekkingen; denkingen niet beschouwende als zelfwezende eenheden, maar als de algebraïsche gegevens

om te komen tot zeker algemeen resultaat. Rede is de opsomming van reeds bekende grootheden; verbeelding de waarde-erkentnis eerst van die grootheden: van elke op zichzelf en van een geheel ervan. Rede let op de verschillen, verbeelding op de gelijkheden tusschen de dingen. Rede staat tot verbeelding als de harp tot den harpspeler, de geest tot het lijf en de schaduw tot het lichaam staat.

Poëzie, in 't algemeen, mag bepaald worden als de uitdrukking van de verbeelding; en poëzie is geboren met den mensch. De mensch is een speeltuig waar een reeks van indrukken, innerlijke en uiterlijke, over heen worden gedreven, als de wisselingen van een steeds dwalenden wind door een aeools-harp, die trilt door hun bewegingen in onstadige melodie. Maar in elk menschelijk, misschien in elk voelend wezen is een beginsel, dat, niet als de harp, den mensch melodie enkel, maar ook harmonie hem doet voortbrengen, door een innerlijk doen saamstemmen van de door indrukken verwekte geluiden en bewegingen met die indrukken-zelf. Het is alsof de harp haar snaren spannen kon, naar een vaste toon-schaal, overeenkomstig met de bewegingen van de haar slaande vlagen; zooals de zanger zijn gezang hoog of laag stemt naar 't geluid van de harp. Een kind, als 't speelt, uit zich zelf zijn opgetogenheid door zijn stem en bewegingen; en elk klankje en gebaartje zal in een stellige verhouding staan tot een beeld dat er mee overeenkomt in de genots-indrukken die ze deden

ontstaan; 't zal 't weerspiegelde beeld van zoo'n indruk zijn; en zooals de harp trilt en klankt als de wind al voorbij is, zoekt het kind, door in stem en bewegingen het gevolg te doen voortduren, het bewustzijn te verlengen van het oorzakelijk genot. Ten opzichte van de voorwerpen, die een kind genot geven zijn déze uitingen, wat poëzie ten opzichte van hoogere voorwerpen is. De wilde (want de wilde is in de eeuwen wat het kind in de jaren is) drukt op soortgelijke wijze de aandoeningen uit, door de omringende wereld verwekt in hem; en taal en gebaar, schilder- en beeldhouwpogingen zijn de beelden, waar die wereld en zijn erkentenis ervan hun gezamenlijk werken in doen verstaan. De mensch in de maatschappij met zijn vreugden en driften wordt 't dan-volgend voorwerp van de driften en vreugden van den mensch; een nieuwe klasse van bewegingen baart een anderen schat van uiting; en taal, gebaar, en de nabootsende kunsten worden gelijkelijk middel en befeiktheid, penseel en schilderstuk, beitel en beeld, snaar en harmonie.

De maatschappelijke neigingen, of die wetten, waaruit, als uit haar elementen, de maatschappij wórdt, ontwikkelen zich van 't oogenblik dat twee menschen saamkomen; de toekomst is in het heden als de plánt in het zaad; en gelijkheid, verscheidenheid, eenheid, meerheid, onderlinge afhankelijkheid, worden de beginselen, waarnaar-enkel de wil van een maatschappelijk mensch — voor zoover hij maatschappelijk is — kan worden bepaald; en bepalen genot in de aandoening,

deugd in 't gevoel, schoonheid in de kunst, waarheid in de betooging, en liefde in het geslachtelijk verkeer. Daarvandaan komt het dan, dat zelfs in de kindsheid van de samenleving, de menschen een maat in hun woorden en daden waarnemen, die een andere is dan van de voorwerpen en indrukken, die er in worden voorgesteld: — alle uitdrukking onderworpen zijnde, niet enkel aan de wetten van wat dringt tot uitdrukken, maar ook van wat uitdrukt-zelf. Maar laat ik niet voortgaan met deze meer algemeene beschouwingen, die ik niet zou kunnen voortzetten zonder een onderzoek naar de beginselen van het maatschappijleven, en alleen schrijven van hoe de verbeelding zich in hare vormen uit.

In de jeugd van de wereld zingt en danst men en bootst dingen uit de natuur na, dáarin als in alles een zekere maat of rhythme in acht nemend. En schoon alle menschen een gelijksoortige, toch volgen zij niet eenzelfde regelmaat, in de bewegingen van hun dans, in den toon van hun zang, in de wendingen van hun spreken, in de rangschikking van nabootsingen van dingen uit de natuur. Want er is een zekere maat of rhythme, behoorende bij elk van deze klassen voor verbeeldings-uitdrukking, een zékere, waar hoorders en kijkers een heviger en zuiverder vreugd van voelen dan van eenige andere: het vermogen die maat in 't gevoel te benaderen is door schrijvers van onzen tijd smaak genoemd. Ieder, als de kunst nog kind is, volgt een

maat die meer of minder ná die maat benadert; maar de verschillen zijn te gering dan dat ze zouden gevoeld worden door anderen dan hen, bij wie dat vermogen van de schoonheid (want zoo mogen wij dan nu de betrekking tusschen die hoogste vreugd en haar oorzaak wel noemen) nabij te komen, overweegt. Zij in wie die overmatig bestaat, zijn dichters in de ruimste beteekenis, en het genot, voortkomend uit de wijze waarop zij den invloed van natuur of maatschappij op hun eigen geest uitdrukken, deelt zich mee aan anderen en wordt, als ik 't zoo zeggen mag, in die gemeenschap verdubbeld. Hun taal is er een van levende beelden; d. w. z. ze beeldt-uit vroeger ongeweten betrekkingen tusschen de dingen, en verduurzaamt die erkentenis; totdat de woorden die ze voortstellen, mettertijd, teekens worden voor brokken en groepen denking in plaats van beelden van zelf-wezende denkingen; en als dan geen nieuwe dichters opstaan om opnieuw de verwantschappen te scheppen die zoo ontleefd zijn, zal de taal dood zijn voor alle edeler mogendheid van menschelijk verkeer. Mooi zei Lord Bacon die gelijkheden of betrekkingen dezelfde voetstappen van de natuur op de verschillende verschijnselen van de wereld te wezen; en het vermogen ze te erkennen beschouwt hij als de schatkamer van axioma's voor alle kennis. In de kindsheid van de samenleving is ieder schrijver noodwendig een dichter; want de taal zelf is poëzie; en een dichter zijn is het goede en het schoone te

erkennen; in één woord, het goede dat bestaat in de betrekking, vooreerst tusschen 't bestaande en de gewaarwording, daarna tusschen de gewaarwording en de uitdrukking ervan. Iedere oorspronkelijke taal is in den beginne de chaos van een afgerond dichtwerk: de wijdloopigheid van 't woordenboek en de onderscheidingen van de spraakleer zijn de arbeid van later eeuwen en enkel de beschrijvingslijst en de vorm van eerst dichterlijke scheppingen.

Maar dichters, of zij die zich verbeelden en uitdrukken dat onverwoestbare rhythme, zijn niet enkel de makers van taal en muziek, dans, bouw-, beeld- en schilderkunst; zij regelen ook de wetgeving, en vestigen de burgerschap, en vinden de kunsten uit van 't dagelijksch leven, en de onderwijzers zijn zij die een nader verband brengen tusschen het Schoone en Ware en die gedeeltelijke erkentenis van de inwerking van een onzichtbare wereld die men godsdienst noemt. Daarvandaan zijn alle oorspronkelijke godsdiensten allegorisch, en kunnen allegorisch worden uitgelegd, als Janus een dubbel gelaat van waar en onwaar hebbend. Dichters, al naar de omstandigheden van de eeuw en het volk waar ze in leefden, werden, in de vroegere wereldtijden, wetgevers of profeten genoemd: wezenlijk vereenigt een dichter in zich die beide karakters. Want niet enkel ziet hij hevig het nu zooals het is, en de wetten ontdekt hij waar de dingen van nu naar moeten geschikt worden, maar in het nu ziet hij het toekomstige, en zijn gedachten zijn

de zaden van bloemen en vruchten in den versten tijd. Niet dat ik beweer dat dichters profeten zijn in die grove beteekenis dat zij den vorm van aanstaande gebeurtenissen zoo zeker voorspellen kunnen als zij er den geest van weten: dat is een bewering voor bijgeloovigen, die poëzie als een attribuut van profecie, inplaats van profecie als een attribuut van poëzie zouden willen voorstellen. Een dichter is deelhebber in 't eeuwige, oneindige, éene; tijd, ruimte en getal bestaan niet voor zijn verbeeldingen. De grammatische vormen die de tijds-wijzen, de persoons-verschillen, de plaats-onderscheidingen aanduiden, kunnen in de hoogste poëzie verwaarloosd zijn zonder dat de poëzie daardoor schade lijdt; en de koren van Aeschylus, 't boek Job en 't Paradijs van Dante hebben meer voorbeelden daarvan dan éenige andere geschriften, te veel dan dat ik ze hier kon aanhalen. Muziek en beeldhouw- en schilderkunst hebben er nog overtuigender.

Taal, kleur, vorm en godsdienstige en burgerlijke instellingen zijn álle werktuigen en werkstoffen van poëzie; poëzie kan men ze noemen door die spraakfiguur die de uitwerking als gelijknamig met de oorzaak beschouwt. Maar poëzie in engeren zin bedoelt die taalschikkingen, en van metrische taal voornamelijk, die geschapen worden door die vorstelijke mogendheid die troont in de geheimzinnigheid van de menschelijke natuur. En dit komt voort uit de natuur-zelf van de taal, die een meer dadelijke weêrgave is van de daden en

driften van ons innerlijk wezen, en ontvankelijk voor meer-voudiger en teerder-gesponnen kombinaties dan kleur, vorm of beweging, en plastischer is en gehoorzamer aan de maningen van het vermogen waarvan ze een schepping is. Want taal is naar willekeur door de verbeelding geschapen en betrekt zich alleen op denkingen; maar alle andere werkstoffen, werktuigen en kunstvoorwaarden hebben onder elkander betrekkingen die tusschenbeide-komen en grenzen stellen tusschen konceptie en uitdrukking. De eerste is als een spiegel die weerkaatst, de laatste zijn als wolken die verzwakken het licht, tot de meêdeeling waarvàn ze medium zijn. Vandaar dat de roem van beeldhouwers, schilders en musici, schoon de innerlijke macht van de meesten onder hen in geen opzicht minder moge geweest zijn dan die van hen die taal voor 't hiëroglyphenschrift van hun denkingen gebruikten, nooit gelijk geweest is aan dien van hen die ik in den engeren zin dichters noem; — zooals twee spelers van gelijke vaardigheid ongelijke uitwerking zullen bereiken op een guitaar en een harp. De roem van wetgevers en stichters van godsdiensten alleen, schijnt, zoolang hun instellingen duren, dien van dichters in engeren zin te overtreffen; maar het kan nauwelijks een vraag zijn of, als wij de vermaardheid die hun vleien van de grove meeningen van den grooten hoop hun aanbrengt, aftrekken van den roem die hun toekomt in hun hooger karakter van poëten, er eenig voordeelig saldo overblijft.

Wij hebben dus het woord poëzie omschreven binnen de grenzen van die kunst die de natuurlijkste en volmaaktste uitdrukking is van het vermogen zelf. Het is echter noodig den kring nog nauwer te maken en het onderscheid te bepalen tusschen rhythmische en niet-rhythmische taal. Want de gangbare verdeeling in poëzie en proza past niet in precieze filosofie.

Klanken zoowel als denkingen betrekken zich beide tot elkander en tot dat wat zij voorstellen, en een perceptie van de maat van die voortestellen betrekkingen is altijd bevonden saam te gaan met een perceptie van de maat van de denking-betrekkingen. Vandaar dat de taal van de dichters altijd een zekere één-vormige en harmonische weerkeering van geluiden heeft aangenomen, waarzonder ze geen poëzie was en die nauwelijks minder ontbeerlijk tot de meedeeling van haar invloed is dan de woorden zelve, buiten die bepaalde geluiden-maat beschouwd. Waar ook de ijdelheid van 't vertalen uit duidelijk is; want het zou even wijs zijn een viooltje in een smeltkroes te gooien om het beginsel van zijn geur en kleur er uit te distilleeren, als van de eene taal in een andere over te gieten de scheppingen van een poëet. De plant moet opnieuw aan haar zaad ontspringen zal ze vrucht dragen — en dit is de last van den vloek van Babel.

Het waarnemen van de regelmatigheid waarmee harmonie in de taal van dichters weerkeert en haar betrekking tot muziek, deed de versmaten uitvinden, of een zeker stelsel van traditioneele vormen van harmonie

en taal. Toch is het volstrekt niet noodzakelijk dat een dichter zijn taal naar die traditioneele vormen regele, opdat hij de harmonie, die haar geest is, in acht neme. Het gebruik is populair en niet hinderlijk, ook verkieslijk voor werken van veel aktie: maar elk groot dichter zal onvermijdelijk door den preciezen bouw van zijn hem eigene versificatie afwijken van het voorbeeld van zijn voorgangers. De onderscheiding tusschen dichters en prozaschrijvers is een algemeene dwaling. Die tusschen wijsgeeren en dichters geen mindere. Plato was zeer wezenlijk een dichter: — de puurheid en schittering van zijn beeldwerk en het zingen van zijn melodische woorden zijn van een innerlijke en doordringende schoonheid. Hij verwierp de maten van verhalende, vertoonende en zingende gedichten omdat hij harmonieën ontsteken wou in denkingen, ontdaan van gedaante en dading, en hij wou niet een vast plan van rhythme, dat onder stellige vormen de wisselende rusten van zijn stijl zou storen. Cicero zocht den kadans van zijn volzinnen te volgen, maar vruchteloos. Lord Bacon was een dichter. Zijn taal heeft een zoeten en majestatischen maatzang, die de zinnen bevredigt, niet minder dan de haast meer dan menschelijke wijsheid van zijn wijsbegeerte den geest; als een toon die rond zwelt is zij en den ommekring doorbreekt van den geest van den lezer en hem uitstort met zich samen in 't element-zelf waar zij mee leeft in gedurige saam-voeligheid. Alle bewerkers van omwentelingen in de menschelijke meeningen

zijn dichters, niet enkel omdat ze vinders zijn, noch zelfs enkel omdat hun woorden blijvende verwantschappen van de dingen ontsluierd stellen in beelden, levend omdat ze waar zijn; maar ook om de saam-stemming en maatzang van hun volzinnen, vol verselementen, echo van de eeuwige muziek. Niet ook zijn die verheven poëten, die om vorm of inhoud van hun onderwerp traditioneele maatvormen gebruikt hebben, minder in staat de waarheid van de dingen te zien en te leeren, dan zij die het er-zonder hebben gedaan. Shakespeare, Dante, en Milton — om maar moderne te noemen — zijn wijsgeeren van de opperste macht.

Een gedicht is een beeld-zelf van het leven zooals het eeuwig-waar *is*. Dit verschil is er tusschen een gedicht en een verhaal, dat een verhaal is een beschrijvingslijst van afzonderlijke feiten, verbonden met elkaar door niets anders dan tijd, plaats, omstandigheid, gevolg en oorzaak, — een gedicht de schepping van daden in onveranderlijk-menschelijke vormen, zooals ze bestaan in den geest van den schepper, die zelf een beeld is van iederen anderen geest. Het eene is ten-deele, en toepasselijk alleen op een zekere tijdsruimte en een zekere saamstelling van gebeurtenissen die nooit kunnen weerkomen; het andere is algeheellijk en houdt de kiem in zich van een betrekking tot alle werkingen of dadingen die vóorkomen in de mogelijke wissel-soorten van de menschelijke natuur. De Tijd, verwoester van het nut en de schoonheid van alle vertelsels van bizondere

feiten, die poëzieloos zijn: vergroot die van het gedicht door steeds nieuwe en wonderlijke toepassingen te baren in de wereld, van de eeuwige waarheid die het bevat. Vandaar dat handboeken van geschiedenis de motten van de historie genoemd zijn: zij vreten de poëzie er uit. Een vertelsel van bizondere feiten is als een spiegel die verdonkert en verwringt wat schoon moest zijn: poëzie is een spiegel die 't verwrongene verschoont.

De deelen van een kompositie kunnen poëtisch zijn, zonder dat het geheel een poëem is. Een enkele zin kan als een geheel beschouwd en bewonderd worden, al staat hij midden in onverteerbare brokstukken; een enkel woord zelfs kan een vonk van onuitblusschelijken geest zijn. En zoo waren al de groote geschiedschrijvers, Herodotus, Plutarchus, Livius, dichters, en schoon het plan van deze schrijvers, vooral dat van Livius, hen verhinderde dit vermogen ten volle te ontwikkelen, gaven zij rijke en ruime vergoeding voor hun vrijwillige knechtschap, door alle tusschenruimten tusschen hun onderwerpen te vullen met levende beelden.

Nu wij dan bepaald hebben wat poëzie is en wie dichters zijn, laat ons hun inwerking op de maatschappij beoordeelen.

Poëzie gaat altijd samen met blijdschap: geen geest waar ze op valt of hij opent zich om de wijsheid te ontvangen, die haar verrukking begeleidt. In de kindsheid van de wereld waren dichters noch luisteraars zich bewust van die voortreffelijkheid: want ze werkt godde-

lijk en als nooit te weten, buiten en boven bewustzijn; en late geslachten eerst mogen de macht van haar oorzaak en uitwerking meten in de kracht en pracht van hun samenheid. In nieuwere tijden zelfs is geen dichter bij zijn leven op den top van zijn roem geraakt; want een dichter wil als elk ander door zijn gelijken worden beoordeeld, en de gelijken van een die voor alle tijden is, is 't noodig dat de Tijd-zelf uitleest uit de wijsten van veel generaties. Een dichter is een nachtegaal gelijk, die zit en zingt in zijn donkere boschje en zijn eenzaamheid vroolijk maakt met blijde geluiden; wie luisteren zijn als in een droom bevangenen door den zang van een onzichtbaren speler, en zij voelen dat zij bewogen en verteederd zijn, maar weten niet hoe of waarom. De verzen van Homerus en zijn tijdgenooten waren de verrukking van het jeugdige Griekenland; de elementen van dat maatschappelijk stelsel dat de zuil is waar alle volgende beschaving op rust. Homerus belichaamde zijns eeuws droomen van volmaakte menschelijkheid; en geen twijfel is er of zij die zijn verzen lazen, voelden de eerzucht stijgen als Achilles, Hektor, Ulysses te wezen: de waarheid en schoonheid van vriendschap, landsliefde en aan-één-zaak-toewijding stonden naakt-puur in zijn onsterfelijke scheppingen: de voelingen van wie ze hoorden moesten fijner en ruimer worden door de saam-voelendheid met zoo groote en beminnelijke gestalten, tot ze van bewonderaars navolgers werden, en navolgend zich gelijk voelden met de bewonderden.

Niemand zegg' dat die gestalten alles behalve van volmaakte zeden en alles behalve stichtelijk en navolgenswaardig zijn. Want iedere tijd onder andere namen heeft zijn eigene dwalingen verheerlijkt; wraak is de naakte afgod van een half-barbaarsche eeuw; en zelf-bedrog 't gesluierde beeld van een onbekend euvel, waar lust en verzaadheid voor knielen. Maar den dichter zijn de zonden van zijn meêlevers de tijd-lijke kleeding waar zijn scheppingen in gedost gaan, en die bedekt maar niet verbergt hun ôn-tijdlijken schoonheids-bouw. Een personaadje in epos of drama wordt geacht ze rondom zijn ziel te dragen, zooals hij het verjaarde harnas of de nieuwere uniform om de leden draagt; terwijl het gemakkelijk is zich een kleeding te verbeelden, bevalliger dan de een of het ander. De schoonheid van zijn natuur kan niet zóozeer verhuld worden door een toevallige kleeding, of de geest van haar vorm zal zich aan de vermomming-zelf meêdeelen, zoodat ze de gestalte die ze verbergen moet, aanduidt door de manier waarop die haar draagt. Een majestatische gestalte en bevallige bewegingen zullen zichtbaar zijn in de barbaarschte en smakelooste kleeding. Weinige van de hoogste dichters hebben verkozen de schoonheid van hun verbeeldingen in hun naakte waar- en schoonheid te toonen, en het is twijfelachtig of het toevoegsel van kleeding etc. niet noodzakelijk is om hun sferen-muziek te temperen voor het sterfelijk oor.

Het heele bezwaar intusschen van dat poëzie onze-

delijk is, rust op een misverstaan van de wijze waarop poëzie den mensch beter van zeden maakt. De zedewetenschap rangschikt de elementen, die de poëzie heeft geschapen, en stelt schemaas op en houdt voorbeelden voor van burgerlijk en huiselijk leven, en niet uit gebrek aan bewonderens-waardige leerstellingen komt het, dat de menschen haten, minachten, veroordeelen, bedriegen en den baas spelen over elkaar. Maar poëzie doet anders en goddelijker. Ze maakt den geest-zelf wakkerder en grooter door er in uit te storten duizend ongewetene denkingen. Poëzie licht den sluier af van de verborgen schoonheid der wereld en doet ons het alledaagsche zien alsof het niet alledaagsch was; ze schept nieuw al wat ze voorstelt en de in haar Elysische licht gekleede verpersoonlijkingen staan voortaan in de geesten van wie ze eens aanschouwden als gedenkteekenen van die zoete en opgerezen bevredigdheid, uitgespannen over alle denkingen en daden waar ze saam meê bestaat. Het geheim van alle zede is liefde; dat is een uitgaan uit ons eigen wezen en een één-worden met het schoone in gedachte, daad of wezen, dat niet ons eigen is. Om een heelemaal-goed mensch te zijn moet men verbeelding hebben, zoo ruime als heftige; moet men zich in de plaats voelen van een ander, van veel anderen; moet men in zich alleen ondergaan kunnen 't lief en leed van ons heele soort. Het groote werktuig tot de goede zede is de verbeelding; en poëzie die op de oorzaak werkt doelt daarmee naar het gevolg.

Poëzie maakt ruimer den kring van onze verbeelding door haar altijd weer te vullen met denkingen van steeds nieuwe bekoring, denkingen die machtig zijn in zich om te zetten alle andere denkingen, en die nieuwe tusschenruimten en leegten vormen, wier holligheid doet hongeren naar voedsel. Poëzie maakt sterk dat vermogen dat het orgaan is van ons zede-willend wezen, net zooals oefening onze ledematen sterkt. Dáarom zou een dichter dwaas doen met zijn eigen denkingen van goed en kwaad, die toch meestal die van zijn tijd en zijn plaats zijn, te belichamen in zijn scheppingen die vrij zijn van tijd en plaats. Door het aannemen van dit mindere ambt van 't gevolg te willen voorstellen, ambt waar hij toch ten slotte zich onvolkomen in kwijten zal, zou hij afstand doen van den roem deel te hebben in de oorzaak-zelf. Weinig gevaar was er dat Homerus of een van de onsterfelijke dichters, zich zoo zeer zouden misverstaan dat zij afstand doen zouden van dien troon in hun grootste koninkrijk. Zij, in wie de dichterlijke mogendheid, schoon groot, minder innig is, Euripides, Lucanus, Tasso, Spenser daarentegen, hebben dikwijls iets zedelijks nagestreefd, maar de invloed van hun poëzie was minder, naarmate ze meer nadrukkelijk aandrongen op dat doel.

Homerus en de cyclische dichters werden na een zekeren tijd gevolgd door de drama- en lier-dichters van Athene, die gelijktijdig bloeiden met al wat 't meest volmaakt was in de verwante uitingen van het dichterlijk

vermogen; bouw- en schilderkunst, muziek en dans, beeldhouwkunst en wijsbegeerte, en we mogen er aan toevoegen de instellingen van de burgerlijke maatschappij. Want hoewel de maatschappij van Athene misvormd werd door veel onvolkomenheid die de poëzie van ridderschap en christendom heeft weggewischt uit de gewoonten en instellingen van later Europa; toch zijn nooit, in geen tijd, zooveel geestkracht, deugd en schoonheid ontwikkeld geweest; nooit blinde kracht en domme vorm zoo bedwongen en getemd door den mensche-wil of die wil minder weerspannig aan de uitspraken van het schoone en ware, dan in de eeuw die voorafging aan den dood van Socrates. Van geen ander tijdperk in de geschiedenis van ons geslacht hebben wij brokken en gedenkstukken, zoo zichtbaar gestempeld met het beeld van de menschelijke goddelijkheid. Maar alleen de poëzie is het, in gedaante, daad of woorden, die dit tijdperk gedenkwaardig boven alle andere gemaakt heeft en een schatkamer van voorbeelden voor altijd. Want geschreven poëzie bestond toen gelijktijdig met de andere kunsten, en het zou ijdel zijn te vragen welke gegeven en welke ontvangen heeft het licht dat alle als uit een gemeenschappelijk brandpunt over de duisterste tijden na hen hebben uitgestraald. Wij weten niet meer van gevolg en oorzaak dan een gedurig saamvoorkomen van gebeurtenissen: poëzie wordt altijd gevonden saam voortekomen met al wat andere kunsten tot menschelijk geluk en volmaking bijbrengen. Ik

verwijs naar wat ik vroeger heb vastgesteld om tusschen oorzaak en gevolg te oordeelen.

In het hier genoemde tijdperk was het dat het drama geboren werd; en hoewel een later schrijver die weinige ons bewaarde groote voorbeelden van 't Atheensche drama moge overtroffen hebben, is het onbetwistbaar dat de kunst zelf nooit begrepen of beoefend is naar hare ware wijsbegeerte, dan te Athene. Want de Atheners gebruikten taal, spel, muziek, dans, schilderkunst en godsdienstige gebruiken om één effekt voorttebrengen mèt hun voorstelling van de hoogste idealen van macht en hartstocht; ieder deel ervan werd volmaakt in zijn soort door kunstenaars van de meest verfijnde vaardigheid en in schoone evenredigheid saamgevoegd tot een geheel. Op 't moderne tooneel gebruikt men maar enkele tegelijk van de middelen waardoor 't beeld van 's dichters konceptie kan worden uitgedrukt. Wij hebben treurspel zonder dans en muziek, dans en muziek zonder de hooge verpersoonlijkingen waarvan ze de begeleiding zijn, en beide zonder godsdienst en ritueel. Godsdienstige gebruiken zijn zelfs heelemaal verbannen uit onze schouwburgen. Onze gewoonte het gezicht van den vertooner bloot te laten, zonder het masker, waarop de vele uitdrukkingen van zijn tooneel-persoon tot een blijvende en onveranderlijke uitdrukking zijn geboetseerd, bevordert enkel een een-zijdig en onharmonisch effekt: het is alleen goed voor een alleenspraak waarin eenig groot meester in de mimiek zich kan doen bewonderen.

Het moderne bedrijf van blij- met treurspel te verbinden, — hoewel in de praktijk zoo open voor misbruik, — is stellig een verruiming; maar het blijspel moest, als in King Lear, alomvattend, ideaal en subliem zijn. Door die verbinding is het misschien dat King Lear uitmuntend is boven den Oedipus Tyrannus of den Agamemnon, of, wilt ge, de trilogieën waar ze mee verbonden zijn; tenzij de ontzettende macht van de poëzie in de koren, vooral in die van den laatsten, de gelijkheid herstelt. King Lear, als het deze vergelijking doorstaan kan, kan geacht worden het beste drama in de wereld te zijn, ondanks de benauwende voorwaarden, waar de dichter — door zijn modern-europeesche onbekendheid met de juiste wijsbegeerte van het drama — zich aan onderwierp. Calderon, in zijn godsdienstige Autos, heeft getracht een paar van de hoogste voorwaarden van tooneel-vertooning, die Shakespeare verwaarloosde, te vervullen; als: het vaststellen van een betrekking tusschen het drama en den godsdienst, en het in overeenstemming brengen van beide met muziek en dans; maar nog gewichtiger voorwaarden verzuimde hij in acht te nemen, en er is in zijn werk meer verloren dan gewonnen door de in-de-plaats-stelling van de streng-bepaalde en telkens-herhaalde idealen van een verwrongen bijgeloof voor de levende verpersoonlijkingen van de waarheid van menschelijk gevoel.

Maar ik dwaal af. — Het verband tusschen tooneelvertooningen en het beter of slechter worden van men-

schelijke zeden, wordt algemeen erkend; met andere woorden, het aan- of afwezig zijn van poëzie in haar volmaaktsten en algemeensten vorm is erkend in verband te staan tot goed en kwaad in gewoonten of gedragingen. Het bederf dat als een gevolg van 't drama genoemd wordt, begint als de poëzie in 't drama eindigt: ik verwijs naar de geschiedenis van de zeden, om daar te zien of de perioden van groei van het eene en verval van het andere niet altijd saamvielen met een nauwkeurigheid als van ieder ander voorbeeld van oorzaak en gevolg.

Het drama te Athene, of waar 't elders zijn volmaking nabijkwam, bestond altijd samen met de zedelijke en geestelijke grootheid van zijn tijd. De tragedies van de Atheensche dichters zijn als spiegels, waarin de kijker zich zelf ziet, onder een dun mom van omstandigheden, ontbloot van alles, behalve van die opperste krachtigheid en volmaaktheid, die ieder voelt dat 't inwendige beeld is van al wat hij liefheeft, bewondert en wezen wou. De verbeelding wordt verruimd door een saamvoelendheid met passies zóo machtig, dat zij, invarend, dat wat hen opneemt doen uitzetten; de goede neigingen worden versterkt door meêlijden, verontwaardiging, schrik en rouwsmart; en een hooggeheven kalmte zet zich voort van uit de verzadigdheid van dit hooge worstelen tot in het tumult van het dagelijksch bestaan; de misdaad zelf staat rein van de helft van zijn gruwlijk- en al zijn besmettelijkheid, voorgesteld als zij wordt als de nood-

lottige konsekwentie van onpeilbare natuurkrachten; de dwaling is voortaan zonder opzet en geen mensch kan haar meer koesteren als het knutselwerk van zijn keus. In een drama van de hoogste soort is weinig voedsel voor wrok of bedil-zucht; het leert eer zelfkennis en eerbied voor zich zelf. Noch het oog noch de geest kan zich zelf zien, dan weerspiegeld in dat waarop het lijkt. Het drama, zoolang het poëzie uit, is als een prismatische en veelzijdige spiegel, die de helderste stralen van de mensche-natuur verzamelt en verdeelt en her-voortbrengt uit de simpelste elementen en ze aandoet met schoonheid en majesteit, en vermenigvuldigt al wat hij afspiegelt en begiftigt het met het vermogen zijn gelijken weer voort te brengen overal waar het valt.

Maar in tijden van verval van maatschappijen gaat het drama meê in dat verval. De tragedie wordt een koude na-maak van den vorm van de oude werken, naakt ontdaan van al die harmonische begeleiding van menige verwante kunst, en die vorm dikwijls misverstaan; of een zwakke poging zekere leeringen te leeren die de schrijver houdt voor zedelijke waarheden, en die gewoonlijk niet anders zijn dan bizondere vleiingen van een of andere grove ondeugd of zwakheid, waar de schrijver, als al zijn hoorders, meê zijn behept. Vandaar wat men noemt het klassische en huiselijke drama. Addison's Cato is een voorbeeld van het eene, en graag wou ik dat het niet overbodig was dat ik voorbeelden

van het andere noem. Aan zulke doeleinden is poëzie niet onderwerpelijk. Poëzie is een bliksem-zwaard, altijd bloot, want zijn schee verbrandde het. En zoo zien we dan ook dat al zulke dramatische schriften wonderlijk verbeeldingloos zijn; zij wenden gevoeligheid voor en hartstocht, die, ontbloot van verbeelding, maar andere namen zijn voor grilligheid en eetlust. In onze eigen geschiedenis de periode van de grofste diepgezonkenheid van het drama is de regeering van Karel den Tweeden, toen alle vormen waar de poëzie in gewoon geweest was zich uit te drukken, lofzangen werden op den triumf van konings-macht over deugd en vrijheid. Milton stond alleen als een baak in een tijd die hem niet waardig was. In zulke tijden dringt het berekenend beginsel door in alle vormen van tooneelvertooning en zij houden op uitdrukking van poëzie te zijn. Het blijspel verliest zijn ideale algemeenheid; geest volgt op gemoed; we lachen uit zelf-behagen en voldaanheid, inplaats van uit blijdschap; boosaardigheid, spot, verachting vervangen saam-voelende vroolijkheid; neen, niet lachen we, we glim-lachen. Vuil-zinnigheid, die altijd laster is tegen de heerlijke levens-schoonheid, wordt, juist achter den sluier dien ze zich te bedekken neemt, werkdadiger, zooal niet zoo walgelijk: een monster is ze daar het maatschappij-bederf steeds nieuw voedsel voor aanbrengt, dat het verslindt in 't geheim.

Daar het drama die vorm is waaronder een grooter aantal uitdrukkingswijzen van poëzie zich laten ver-

eenigen dan onder éenigen anderen, kan het verband tusschen poëzie en het maatschappelijk-goede beter aan het drama dan aan eenigen anderen vorm worden waargenomen. En het is onweersprekelijk dat de hoogste maatschappelijke volmaking altijd is saamgegaan met de hoogste dramatische uitmuntendheid; en dat het bederf of de ondergang van het drama bij een volk waar het gebloeid heeft een teeken is van bederf in de zeden en den ondergang van de krachten die de ziel van de samenleving sterk houden. Maar, gelijk Machiavelli zegt van staats-instellingen, kan het leven van het drama bewaard en vernieuwd worden, als er menschen opstaan in staat het terug te brengen tot zijn eerste beginselen. En dit is waar voor poëzie in de uitgebreidste beteekenis: alle taal, vorm en instelling willen niet enkel voortgebracht, maar ook onderhouden worden: het ambt en karakter van een dichter deelen in de natuur van de godheid niet enkel wat het scheppen, maar ook wat de voorzienigheid betreft.

Burgeroorlog, de buit van Azië en de noodlottige overheersching, eerst van de Macedonische, toen van de Romeinsche wapenen, waren zoovele teekenen van den dood of de schorsing van de scheppende mogendheid in Griekenland. De bucolische schrijvers, die beschermers vonden onder de geletterde tyrannen van Egypte en Sicilië, waren de laatste vertegenwoordigers van haar roemrijkste heerschappij. Hun verzen zijn doordringend-zoet zangerig; als de geur van tuberosen zwellen-in en

bedwelmen ze den geest met een zattigheid van zoetheid; wijl het vorige-eeuws mooi was als een Junische weie-wind, vol frisschigheid van bloemgeuren en een spring-levendheid van zichzelf en gelijkmatige goedigheid, die de zinnen sterk maakt om te dragen zijn geweldige welligheid. De bucolische en erotische teêrzinnigheid in geschreven poëzie is éensoortig met die weekheid in beeldhouwkunst, muziek en andre kunsten, ja zelfs in instellingen en zeden, die den tijd waarvan ik nu spreek onderscheidt. Ook is het niet het poëtisch vermogen zelf of eenige slechte toepassing er van waaraan dat on-harmonische moet worden toegeschreven. Een gelijke gevoeligheid voor de indrukken van zinnen en neigingen is in de schriften van Homerus en Sophocles zichtbaar: de eerste voornamelijk heeft zinnelijke en gemoedelijke beelden in onweerstaanbare aantrekkelijkheden gekleed. Hun meerderheid boven deze latere schrijvers bestaat in de áanwezigheid van die denkingen die tot de innerlijke vermogens van onze ziel hooren, niet in de áfwezigheid van zulke als met het uiterlijke verbonden zijn: hun onvergelijkelijke volmaaktheid bestaat in aller eenheid en harmonie. Niet in wat de erotische dichters hebben, maar in wat zij niet hebben, bestaat hun onvolkomenheid. Niet voor zoover zij dichters zijn, maar in zoover zij geén dichters zijn, kunnen zij geacht worden saam te gaan met het bederf van hun tijd. Was dat bederf er in geslaagd in hen uit te dooven die gevoeligheid voor vreugd, hartstocht én natuur-tooneelen, die men hun als

een onvolmaaktheid aanrekent, dán was de laatste overwinning van het kwade bevochten geweest. Want het eind van alle bederf in de samenleving is de verwoesting van onze gevoeligheid voor vreugde; en dat is de reden waar het bedèrf om is. Het begint met de verbeelding en den geest, die de kern zijn, en stort vandaar zich uit als een lam-makend gif door de neigingen naar alle lusten, tot het geheel een verstorven massa wordt met nauwlijks nog zingevoel. Poëzie, als zoo'n tijdperk nadert, wendt zich altijd tot die vermogens die hèt laatst verwoest worden, en haar stem wordt gehoord, als de voetstappen van Astraea, weggaande van de wereld. Poëzie is altijd de meedeelster van alle blijdschap waar de menschen voor vatbaar zijn: altijd het licht blijft ze, de bron van alle schoonheid, waarheid en edelheid die er zijn kunnen in een euvelen tijd. Men zal gereedelijk toegeven dat zíj onder de verwijfde burgers van Syracuse en Alexandrië, die verrukt werden door de verzen van Theocritus, minder koud, wreed en zinnelijk waren dan de rest van hun stam. Maar 't bederf moet geheel en al 't lichaam van de samenleving verwoest hebben, eer de poëzie kan ophouden. Nooit geheel zijn de heilige schakels losgelicht uit die keten, die door de geesten van velen gaande hen vasthecht aan die grootsten, uit wie als uit magneten de onzichtbare uitvloeiingen stroomen, die aller leven vereenigen, voeden en onderhouden. De poëzie heeft de zaden in zich tevens van eigene en maatschappelijke weergeboorte. En laat ons niet de wer-

kingen van de bucolische en erotische poëzie begrenzen tot de gevoeligheid van hen aan wie ze gericht werd. Zij mogen de schoonheid van die onsterfelijke werkstukken alleen als broksgewijs en op zich zelf bestaande gevoeld hebben; fijner georganiseerden, of in een gelukkiger eeuw geborenen, kunnen ze herkennen als episoden van dat groote dichtstuk, dat alle dichters, als de saam-werkende denkingen van één grooten geest, opgebouwd hebben sinds de wereld begon.

In enger kring dezelfde wisselingen hebben in 't oude Rome plaats gehad; maar de daden en vormen van zijn samenleving schijnen nooit volkomen door het poëtisch element doordrongen te zijn geweest. De Romeinen schijnen de Grieken als de meest uitgelezen schatkamers van de meest uitgelezen natuur- en zedevormen beschouwd, en zich gespeend te hebben van in vers, muziek, bouw- en beeldhouwkunst het minste te scheppen dat, terwijl het in een bizondere verhouding stond tot hun eigen toestand, een algemeene had tot den bouw van het heelal. Maar wij oordeelen naar eenzijdige getuigenis en oordeelen misschien eenzijdig. Ennius, Varro, Pacuvius en Accius, allen groote dichters, zijn verloren. Lucretius is in den hoogsten en Virgilius in zeer hoogen zin, schepper. De uitgezochte keurigheid van zijn uitdrukkingen is als een mist van wit licht, die ons de ziel-diepe en verbazende waarheid van zijn natuur-koncepties verhult. Livius is gedrenkt met schoonheid. Toch zagen Horatius, Catullus, Ovidius,

en in 't algemeen de andere groote schrijvers van de eeuw van Virgilius, natuur en mensch in den spiegel van Griekenland. De instellingen ook en de godsdienst van Rome waren minder poëtisch dan de Grieksche, zooals de schaduw minder levend dan 't lichaam is. Vandaar dat de poëzie in Rome scheen te volgen eer dan te begeleiden de volmaking van staats- en huiselijke samenleving. De ware poëzie van Rome leefde in zijn instellingen; want wat voor schoons, waars en majestatisch zij inhielden, kon enkel ontsprongen zijn aan dat vermogen dat de maat schiep waarin ze bestaan. Het leven van Camillus; de dood van Regulus; het afwachten door de Senators, zittend als goden, van de Gallische victorieuzen; de weigering van de republiek om vrêe te sluiten met Hannibal na den slag van Cannae; waren niet het gevolg van verfijnde berekening van wat persoonlijk voordeel wel volgen kon uit zoo'n maat en rhythme in hun vertooningen, voor hen, die tegelijk de dichters en vertooners waren in die onsterfelijke dramaas. De verbeelding, de schoonheid van dat rhythme ziende, schiep het uit zichzelf naar eigen voorstelling; het gevolg was wereldmacht en het loon altijddurende roem. Deze dingen zijn niet minder poëtisch *quia carent vate sacro*. Zij zijn brokken van dat reuzendicht dat de Tijd schrijft in de menschengeheugens. Het Verleden, als een begeesterde harpspeler, vult het tooneel van de altijdgaande geslachten met hun harmonie.

Eindelijk had het oude stelsel van godsdienst en zeden den kring van zijn omwentelingen vervuld. En in wanorde en de uiterste duisternis zou de wereld toen vervallen zijn, als er geen dichters gevonden waren onder de makers van christelijke en ridder-stelsels van godsdienst en zeden, die nooit te voren ontvangen vormen van meening en dading maakten, die, in de verbeeldingen van de menschen nageteekend, als de generalen werden van hun wanordelijk gedachtenheer. Het hoort niet tot mijn tegenwoordige voornemen van het kwaad te spreken dat die stelsels bewerkt hebben, behalve dan dat ik op grond van de hierboven gestelde beginselen, nadrukkelijk doe opmerken dat geen deel daarvan kan worden geweten aan hun poëzie.

Het is waarschijnlijk dat de poëzie van Mozes, Job, David, Salomo en Jesaja diepen indruk op Jezus en zijn discipelen had gemaakt. De verspreide fragmenten die de beschrijvers van het leven van dien buitengewonen mensch ons bewaard hebben, zijn alle brandend van de puurste poëzie. Maar zijn leeringen schijnen heel gauw verknoeid te zijn. Een zekere tijdsruimte na het doordringen van een systeem van meeningen, gebouwd op de zijne, ondergingen de drie vormen waarin Plato de geestvermogens verdeeld had een soort apotheose en werden voorwerp van de vereering van dit wereld-deel. Hier moet men bekennen dat „Light seems to thicken," en

„The crow makes wing to the rooky wood,
Good things of day begin to droop and drowse,
And night's black agents to their preys do rouse."

Maar zie wat wonderlijk een orde ontsprongen is uit het stof en bloed van dien kokenden chaos! wat de wereld, als in een opstanding en wiegelend op de goudwieken van kennis en van hoop haar nóg onvermoeide vlucht herneemt in den hemel van den tijd. Hoor naar de muziek, door geen ooren gehoord, die als een wind is, onophoudende en onzichtbaar, zijn gestage stijging voedende met kracht en snelheid.

De poëzie in de leeringen van Jezus Christus, en de mythologie en instellingen van de Keltische veroveraars van Rome, overleefden de nacht en weeën van hun groei en victorie en saam-huwden zich tot een nieuw wonder van zede en meening. Een dwaling is het de onkunde van de middeleeuwen te wijten aan de leeringen van Christus of het overwicht van den Keltischen volksstam. Alle kwaad dat uit hun werkingen voortkwam, kwam van den dood van de poëzie erin en de opkomst van heerschzucht en bijgeloof. Uit oorzaken te verwikkeld om hier te worden besproken, waren de menschen toen zelfzuchtig en ongevoelig: zwak was hun wil en toch waren ze zijn slaven, slaven daardoor ook van den wil van anderen: lust, vrees, goud-, bloeddorst, boeverij waren sterk in een ras, waar niet één van *scheppen* kon, in taal, vorm of instelling. De zedelijke

afwijkingen van zoo'n maatschappelijken toestand kan men niet met recht den gebeurtenissen wijten die er 't naast meê verbonden waren, en prijzenswaard zijn die welke ze 't snelst weten te doen ophouden. Het is ongelukkig voor hen die in woorden gedachten zien, dat veel van die afwijkingen belichaamd zijn in ons volksgeloof. Niet voor de elfde eeuw werd de uitwerking van christelijke en ridderstelsels merkelijk. Het beginsel van gelijkheid was ontdekt en toegepast in zijn „Republiek" door Plato, als de wet waarnaar de middelen tot macht en levensvreugd, door den arbeid en de kunstvaardigheid van velen verkregen, onder hen moesten worden verdeeld. De beperkingen van die wet leerde hij, moesten door de gevoeligheid van elk, of het nut van allen, worden bepaald. Plato, die de leeringen volgde van Timaeus en Pythagoras, leerde ook een zedelijk en geestelijk stelsel, tegelijk omvattende verleden, heden, en den toekomstigen staat van den mensch. Jezus Christus verspreidde de heilige en eeuwige waarheden, in die meeningen begrepen, onder de menschheid, en het Christendom in zijn abstracte zuiverheid werd de buitenslands gewonnen uitdrukking van de inlandsche leeringen van poëzie en wijsheid van Griekenland. De inlijving van de Keltische stammen in de uitgeputte bevolking van 't zuiden, drukte het den stempel op van de poëzie aanwezig in dier mythologie en instellingen. Het gevolg is de som van de werking en weerwerking van alle daarin begrepen oorzaken; want dit mag

men voor vast aannemen, dat geen volk of godsdienst een ander te overheerschen komt zonder dat het een deel van het overheerschte opneemt in zichzelf. De afschaffing van persoonlijke en huiselijke slavernij en de vrij-making van vrouwen van een groot deel van den vernederenden dwang van de oudheid, hoorden onder de gevolgen ervan.

De afschaffing van de persoonlijke slavernij is de basis van de hoogste politische hoop die de mensch zich kan voorstellen. De vrijmaking van de vrouw bracht de poëzie van de geslachtsliefde voort. Liefde werd een eerdienst wier goden altijd nabij waren. Het was of de beelden van Apollo en de Muzen bezield waren met leven en beweging en rondgingen onder hun vereerders, zoodat de aarde bevolkt leek door inwoners van een goddelijke wereld. De alledaagsche verschijning van het leven en zijn verrichtingen werd wonderlijk en heerlijk en een paradijs werd geschapen als uit de ruïnen van Eden. En zooals die schepping zelf poëzie is, zoo waren haar scheppers poëten, en taal was 't instrument van hun kunst: „Galeotto fù il libro, e chi lo scrisse." De Provençaalsche trouveurs of vinders liepen voor aan Petrarca, hem wiens verzen zijn als toverspreuken, die de binnenste betooverde fonteinen ontsluiten van de verrukking die er is in de smart van de liefde. Het is onmogelijk ze te voelen zonder een deel te worden van hun schoonheid: overtollig was het te verklaren waarom de bevalligheid en hoogheid waar

die heilige emoties zich in toonen, den mensch beminnelijker, edeler en wijzer maken en hem opheffen uit de doffe dampen van het wereldje van zijn zelf. Dante verstond de geheime dingen van de liefde beter nog dan Petrarca. Zijn Vita Nuova is een nooit opdrogende fontein van reinheid van taal en aandoening: de geïdealiseerde geschiedenis van dat tijdperk en die tusschenruimte in zijn leven die hij toewijdde aan de liefde. Zijn verheerlijking, in 't Paradijs, van Beatrix, en de klimmingen van zijn liefde en haar liefelijkheid, waar langs als op trappen hij zich waant te zijn opgegaan tot den troon van de Hoogste Oorzaak, is de roemrijkste verbeelding van moderne poëzie. De fijnste kritici hebben terecht 't gemeene oordeel en de volgorde van de groote akten van het „Goddelijk drama" omgekeerd in de mate van bewondering, die zij toekennen aan Hel, Vagevuur en Paradijs. Het laatste is een voort-durende lofzang op de liefde. De liefde, die eèn waardig zanger vond alleen in Plato van al de ouden, is verheerlijkt door een koor van de grootsten in de vernieuwde wereld, en de muziek van hun zingen is doorgedrongen in de grotten en holen van de samenleving, en haar echoos overdreunen nog de wanklanken van wapenen en bijgeloof. Telkens na een tusschenruimte hebben Ariosto en Tasso, Shakespeare, Spenser, Calderon, Rousseau en van deze eeuw de groote schrijvers, de heerschappij van de liefde verheerlijkt, als tropheën plantende in den menschegeest van die koninklijke victorie over

zinnelijkheid en kracht. De
geslachten tot elkaar staan
en zoo de dwaling die ong
de twee sexen voor verschil
tenminste erkend is in de
van 't moderne Europa, dan
daad aan den eerdienst, w
en poëten de profeten zijn g

De poëzie van Dante kan
brug over den stroom van
oude en nieuwe wereld verbi
van onzichtbare dingen, die
Milton geïdealiseerd hebben
mantel waarin die groote
eeuwigheid wandelen. Het
hoever zij zich bewust ware
zij innerlijk moesten maken
tuigingen en die van het vo
zoo'n onderscheid zoo duide
drukken door Riphaeus, dien
noemt, in het Paradijs te plaa
grilligheid in 't uitdeelen van
acht te nemen. En Miltons
dan een wijsgeerige weerlegg
van het, door een vreemde ma
de populairste steun is gev
en pracht van zijn Satan te
onderstellen dat hij daar ooi

lijking van 't kwade meê bedoeld heeft. Onverbiddelijke haat, geslepen listigheid, en een uitgeslapen verfijndheid in 't verzinnen van de ontzettendste angst-pijnen een vijand aan te doen, dit zijn uitingen van het kwade, en hoewel natuurlijk bij een slaaf zijn ze onvergeeflijk in een tyran; in een overwonnene te verontschuldigen door veel dat zijn neêrlaag adelt, zijn ze in een overwinnaar al wat zijn overwinning onteert. Miltons Duivel staat als een zedelijk wezen even ver boven zijn God, als iemand, die in een voornemen dat hij voor uitmuntend houdt, volhardt ondanks tegenspoed en marteling, staat boven een, die in de koude veiligheid van zijn stellige zegepraal de gruwlijkste wraak neerregent op zijn vijand, niet uit een verkeerd begrip van hem te doen berouw krijgen over zijn volharden in vijandigheid, maar met 't uitgesproken plan hem dol te maken totdat hij nieuwe martelingen verdient. Milton heeft het volksgeloof in zooverre geweld aangedaan (als men dat geweld aandoen noemen mag) dat hij zijn God geen zedelijke meerderheid boven zijn Duivel heeft toegekend. En deze dappere verwaarloozing van een dadelijk zedelijk doel is het beslissendst bewijs van Miltons voortreffelijkheid. Hij mengde als het ware de elementen van de menschelijke natuur, als kleuren op een enkel palet, en schikte ze in de kompositie van zijn groot schilderstuk naar de wetten van de epische waarheid, dat is, naar de wetten van dat beginsel waardoor een reeks dadingen van 't uiterlijk heelal en van geestelijke

en zedelijke wezens gerekend wordt het meegevoel optewekken van navolgende geslachten. De Divina Commedia en Paradise Lost hebben de moderne mythologie een vasten vorm gegeven; en als tijd en verandering een bijgeloovigheid meer zullen gevoegd hebben bij den hoop van die welke over de aarde opgekomen en vergaan zijn, dan zullen kantteekening-schrijvers geleerdelijk bezig zijn den godsdienst van 't voorvaderlijk Europa te verklaren, uit de dan alléen overgebleven monumenten van den eeuwigen dichterlijken geest.

Homerus was de eerste, Dante de tweede epische dichter: dat is, de tweede dichter, de reeks van wiens scheppingen in een bepaalde en erkenbare betrekking stond tot de kennis en het gevoel en den godsdienst van de eeuw waarin hij leefde en van de eeuwen die er op volgden: zichzelf ontwikkelende in overeenstemming met hún ontwikkeling. Want Lucretius had de wieken van zijn snellen geest gelijmd in het dras van de zinnelijke wereld; en Virgilius, met een bescheidenheid die zijn genie niet paste, had den roem van navolger aangenomen, schoon hij opnieuw schiep al wat hij nadeed; en geen van de zwermen van spotvogels, al zongen ze zoetelijk, Apollonius Rhodius, Quintus Calaber, Nonnus, Lucanus, Statius of Claudianus hebben ook maar een enkele voorwaarde van epische waarheid te vervullen getracht. Milton was de derde epische dichter. Want als de titel van episch in zijn hoogste beteekenis de Aeneïde ontzegd wordt, nog minder kan hij dan

gegund worden aan den Orlando Furioso, de Gerusalemme Liberata, de Lusiade of de Fairy Queen.

Dante en Milton waren beiden diep doordrongen van den geest van de oude godsdienst van de beschaafde wereld; geest die in hun poëzie waarschijnlijk in dezelfde verhouding bestaat als de vormen ervan overbleven in den onhervormden eerdienst van nieuwer Europa. De een ging vooraf, de ander volgde de Hervorming op bijna gelijken afstand. Dante was de eerste Hervormer, en Luther overtrof hem eer in ruwheid en scherpte dan in de stoutmoedigheid van zijn aanvallen op de pauselijke dwinglandij. Dante was de eerste wakkermaker van 't in slaap gevallen Europa; hij schiep een taal, in zich zelf muziek en overreding, uit een chaos van onharmonische barbarismen. De verzamelaar was hij van die groote geesten die voorzaten bij de weergeboorte van de wetenschap; de Lucifer van dat starrenheer dat in de 13de eeuw uitscheen uit het republikeinsche Italië in den nacht van de stikdonkere aard. Tot zijn woorden toe zijn ziel: elk een vonk, een brandend atoom onuitblusschelijke denking; en menig nog ligt bedekt door de asch van zijn geboorte, geladen met bliksem die nog geen geleider vond. Alle hooge poëzie is oneindig: ze is als de eerste eikel, alle eiken dragend als wordbaarheid. Sluier mag vallen na sluier, de innerlijkste naakte zin-schoonheid zal nooit worden blootgebracht. Een groot gedicht is een fontein overvloeiende altijd met de wateren van wijsheid en vreugdlijkheid; en als een persoon en een

eeuw al de goddelijke uitvloeiingen geschept hebben die hun betrekking er toe hen erkennen laat, komt een ander en weer een ander en ontdekken andere betrekkingen, bronnen van onvoorzien en onbegrepen genot.

De eeuw onmiddellijk volgende op die van Dante, Petrarca en Boccaccio, werd gekenmerkt door een herleving van schilder-, bouw- en beeldhouw-kunst. Chaucer werd bevangen door de heilige aandrift en de bovenbouw van de Engelsche letterkunde rust op grondwerk van Italiaansche vinding.

Maar laten wij niet van een verdediging tot een kritische geschiedenis van de poëzie en haar invloed op de samenleving overgaan. Genoeg dat wij den invloed van dichters in de ware en groote beteekenis, op hun eigen en alle navolgende tijden, hebben aangetoond.

Maar nu heeft men op andere gronden dichters ingedaagd de burgerlijke kroon aan redeneerders en werktuigkundigen af te staan. De oefening van de verbeelding, zegt men, is genotvol, maar die van het denkvermogen is nuttiger. Laat ons als den grond van deze onderscheiding onderzoeken: wat hier bedoeld is met nuttigheid. Genotvol of goed, in algemeene beteekenis, is dat wat het bewustzijn van een gevoelig en verstandelijk wezen zoekt, en waarin het, als het het gevonden heeft, vrede vindt. Er zijn twee soorten van genot, de eene duurzaam, algemeen en onveranderlijk; de andere voorbijgaand en bizonder. Nuttigheid nu kan bedoelen de middelen om het een of het ander voort te brengen. In de eerste beteekenis

werkt al wat de neigingen sterkt en zuivert verruimend op de verbeelding en doet geest toe aan zingevoel, is nuttig. Maar een enger beteekenis kan aan het woord nuttigheid gegeven worden, zoodat het dat benoemt wat het onaangename van de behoeften van onze dierlijke natuur bant, ons veilig leven doet, de grover bijgeloovigheden oplost, en zulk een mate van gemeenschappelijke verdraagzaamheid onder de menschen brengt als met elks persoonlijk voordeel saam kan gaan.

Ongetwijfeld hebben de bevorderaars van nuttigheid in dien begrensden zin, een roeping in de maatschappij. Zij volgen de voetstappen van de dichters, en kopiëeren de schetsen van hun scheppingen in het boek van 't dagelijksch leven. Zij maken ruimte en geven tijd. Hun inspanning is van de grootste waarde, zoolang zij hun bestuur van de lagere belangen van onze natuur binnen de grenzen houden die ruimte laten aan de hoogere. Maar terwijl de twijfelaar grove bijgeloovigheden verwoest, laat hij oppassen niet — als sommige fransche schrijvers deden — de eeuwige waarheden te schenden die in de verbeeldingen van de menschen zijn gegrift. Terwijl de werktuigkundige vereenvoudigingen en de staathuishoudkundige saamstellingen van arbeid maakt, laat hen zich in acht nemen dat hun bespiegelingen, door niet overeen te komen met die eerste beginselen die tot de verbeelding behooren, niet als in later Engeland, er toe strekken tegelijk de weelde en de armoede te doen toenemen. Zij hebben de uitspraak waar gemaakt: „Hij die heeft, dien

zal gegeven worden, en van die niet heeft van dien zal genomen worden ook wat hij heeft." De rijken zijn rijker, de armen armer geworden; en het schip van staat is tusschen de Scylla en Charybdis heengedreven van regeeringloosheid en dwingelandij. Dat zijn de uitwerkselen die altijd uit een ongetemperde werkzaamheid van het berekenend vermogen zullen voortkomen.

Het is moeielijk een bepaling te geven van genot in zijn hoogste beteekenis; daar de bepaling een aantal van schijnbare paradoxen zou insluiten. Want, door een onverklaarbaar gebrek aan harmonie in de gesteldheid van de menschelijke natuur, gaat de pijn van de lagere dikwijls samen met de genietingen van de hoogere deelen van ons wezen. Smart, schrik, angst, wanhoop zelfs, zijn dikwijls de uitgezochtste namen voor een benadering tot het hoogste goed. Ons meegevoel met tragische verbeeldingen rust op dit beginsel; de tragedie doet genieten door een afschaduwing van 't genot dat er is in pijn. Dit is ook de bron van de zwaarmoedigheid die onafscheidelijk van de zoetste melodie is. Het genot dat in smart is, is zoeter dan 't genot van genot zelf. Vandaar het zeggen: Het is beter te gaan naar een huis des rouws, dan naar het huis der blijdschap. Niet dat dit hoogste soort van genot noodzakelijk met smart saamgaat. Het genot van liefde en vriendschap, de verrukking van de natuur-bewondering, de vreugd van 't erkennen en meer nog van 't scheppen van poëzie, zijn dikwijls geheel onvermengd.

Het voortbrengen en veiligstellen van genot in dien hoogsten zin is wezenlijke nuttigheid. Zij die dit genot verschaffen en bewaren zijn dichters of dichterlijke wijsgeeren.

De pogingen van Locke, Hume, Gibbon, Voltaire, Rousseau [1]) en hun leerlingen, ten gunste van de verdrukte en misleide menschheid, hebben recht op haar dankbaarheid. Toch is het makkelijk den graad van zedelijken en geestelijken vooruitgang te berekenen, waarin de wereld wezen zou, als zij nooit hadden bestaan. Een beetje meer onzin zou een eeuw of wat gesproken zijn; en misschien een paar meer mannen, vrouwen en kinderen als ketters verbrand. We zouden op dit oogenblik elkaar niet hebben gelukgewenscht met de afschaffing van de Inquisitie in Spanje. Maar het gaat alle verbeelding te boven zich voor te stellen wat de toestand van de wereld geweest zou zijn als noch Dante, Petrarca, Boccaccio, Chaucer, Shakespeare, Calderon, Lord Bacon, noch Milton, ooit bestaan hadden; als Raphael en Michael Angelo niet geboren waren; als de Hebreeuwsche poëzie nooit vertaald was; als een herleving van de studie van Grieksche letteren nooit had plaats gevonden; als geen monumenten van oude beeldhouwkunst tot ons geraakt waren; en als de poëzie

[1]) Rousseau — hoewel hij hier wordt bijgebracht — was wezenlijk een dichter. De anderen, zelfs Voltaire, waren zuivere verstands-menschen.

van den godsdienst van de oude wereld tegelijk met het geloof erin was ondergegaan. De menschelijke geest kon nooit, dan door die aanblazingen, wakker zijn geworden tot de uitvinding van de grover wetenschappen, en die toepassing van ontledende redeneering op de maatschappelijke afwijkingen, die men nu beproeven wil te verheffen boven de dadelijke uiting van het uitvindende en scheppende vermogen zelf.

Wij hebben meer zedelijke, staatkundige en geschiedkundige wijsheid dan we kans zien in praktijk te brengen; wij hebben meer wetenschappelijke en huishoudkundige kennis dan zich schikt tot de juiste verdeeling van de voortbrenging die er door vermenigvuldigd wordt. De poëzie in deze gedachten-stelsels ligt verstopt onder hoopen feiten en reken-processen. Het mankeert ons niet aan kennis van wat 't best en 't wijst is in zeden, bestuur en staathuishoudkunde, of tenminste van wat beter en wijzer is dan wat de menschen doen en ondergaan. Maar wij laten *Ik wou wel* bedienen door *Ik durf niet* als de arme kat in het sprookje. Wij missen het scheppend vermogen om ons voor te stellen wat we weten; wij missen den edelmoedigen drang om te doen wat we ons voorstellen; wij missen de poëzie van het leven. Onze berekeningen zijn onze konceptie uit 't gezicht geloopen; wij hebben meer gegeten dan we verteren kunnen. De beoefening van die wetenschappen die de grenzen van de menschelijke heerschappij over de uiterlijke wereld hebben uitgezet, heeft, bij gebreke

van het dichterlijk vermogen, die van de innerlijke naar dezelfde verhouding doen krimpen ; en de mensch, meester van alle elementen, blijft zelf een slaaf. Waaraan dan aan een beoefening van de mechanische kunsten, onevenredig met het bestaan van het scheppend vermogen, dat de basis van alle kennis is, moet het misbruik worden toegeschreven van alle uitvinders, om arbeid te vereenvoudigen en saam te vatten, tot de wanhopigste overdrijving toe van menschelijke ongelijkheid ? Waardoor anders hebben ontdekkingen die het leven verlichten moesten een last toegevoegd aan den vloek van Adam ? Poëzie en het beginsel van Zelf, waarvan geld de belichaming is, zijn de God en de Mammon van de wereld.

Twee dingen doet het poëtisch vermogen : ten eerste bouwstoffen tot genot, macht en kennis schept het; ten tweede steekt het het verlangen aan in den geest die bouwstoffen te rangschikken naar een zekere maat en rhythme die de schoone en goede mag worden genoemd. Nooit zijn zijn werkingen meer wenschelijk dan in tijden dat, door een overgroei van het zelf- en reken-beginsel, de opeenhooping van de bouwstoffen van uiterlijk leven te groot is voor de som van macht die aanwezig is om ze om te scheppen naar en te doen opnemen onder de innerlijke wetten van den menschegeest. Het lijf is dan te log geworden voor den geest die het bezielen zal.

Poëzie is inderdaad iets goddelijks. Ze is middelpunt en omtrek van kennis tevens; ze is dat wat alle wetenschap in zich vat, en dat waaraan alle wetenschap moet

beproefd worden. Ze is tegelijk de wortel en de bloesem van alle andere stelsels van denkingen, dat waaraan alle ontspringen en dat alle bekoorlijk maakt, dat wat, als 't geschonden wordt, vrucht èn zaad onthoudt en de dorre wereld voeding en voortzetting ontzegt van de zaden van den levensboom. Ze is 't volmaakte en gave buitenste en het bloeidons van alle dingen; ze is als geur en kleur van een roos tot het weefsel van de deelen die haar saamstellen, de vorm en glans van onverwelkte schoonheid tot de geheimen van bederf en ontleding. Wat waren deugd, liefde, lands-liefde, vriendschap, wat 't tooneel van dit heelal, het heerlijke daar we in wonen; wat onze troost aan deze — onze verwachtingen aan gene zij van 't sterven, kwam zij, de poëzie niet omlaag, licht en vuur brengen uit die eeuwige streken waar de uile-vleugelige reken-geest niet rijst? Poëzie is niet als die reken-geest een macht die men aan 't werk zet wanneer men er lust in heeft. Geen mensch die kan zeggen: ik wil poëzie maken. Zelfs de grootste dichter kan 't niet zeggen; want de geest als hij baart is als een uitgaande kool, die onzichtbare invloed, als een grillige wind, aanblaast tot voorbijgaande branding; van binnen rijst hij als de kleur in een bloem, die welkt en bleekt als ze gebloeid heeft, en 't bewuste van ons wezen is niet profetisch van zijn komen of zijn gaan. Kon hij duurzaam zijn in zijn plotselinge kracht en zuiverheid, dan zou het niet te zeggen zijn wat groots hij bewerken kon; maar als 't dichten begint

is de geestdrift al aan 't neergaan; de roemrijkste kunst die de wereld ooit gekend heeft zal waarschijnlijk maar een zwakke afschaduwing wezen van het oorspronkelijk gezicht van den poëet. Ik richt me tot de grootste levende dichters om te vragen of het niet een dwaling is dat de mooiste verzen door studie en arbeid verkregen zijn. Het liggen laten en beschaven, door de critici aanbevolen, kan niet anders juist worden uitgelegd dan als raad de oogenblikken van begeestering nauwkeurig waar te nemen, en, misschien, goed te zorgen voor de verbinding tusschen hun suggesties door gebruikelijke uitdrukkingen, noodig alleen door de begrensdheid van het dichterlijk vermogen; want Milton koncipieerde het Paradise Lost als een geheel voor hij het uitvoerde bij gedeelten. Wij hebben zijn eigen getuigenis dat de Muze hem „dictated" de „unpremeditated song." En laat dit het antwoord zijn aan hen die met de zes en vijftig verschillende lezingen van het eerste vers van den Orlando Furioso zouden willen aankomen. Zóo gemaakte gedichten staan tot poëzie zooals mozaïek tot schilderkunst. Dit instinktmatige en onbewuste van het poëtisch vermogen is nog beter te zien in de beeld- en schilderkunst; een groot beeld of schilderstuk groeit onder de macht van den kunstenaar als een kind in de moederbuik; en de eigen geest die de hand voert tot vorming is buiten staat zich rekenschap te geven van den oorsprong, den voortgang of de tusschentoestanden van die vorming zelf.

Poëzie is de teboeksteller van de beste en gelukkigste oogenblikken van de beste en gelukkigste menschen. Wij zijn ons bewust van vluchtige aanwezingen van denking en voeling, soms met zich-vastknooping aan plaatsen of personen, soms met betrekking tot onzen geest alleen, en altijd onvoorziens komende en ongevraagd gaande, maar verheffende en verheugende boven alle uitdrukking: zoo dat zelfs in 't verlangen en de betreuring die ze nalaten niets dan blijdschap kan wezen, door het deel dat ze hebben in hun voorwerp. Het is de doordringing als het ware van een goddelijke natuur door onze eigene; maar haar voetstappen zijn als die van een wind over de zee, die de komende kalmte uitwischt en waarvan maar de sporen blijven als in de rimpelingen van het zand. Deze en soortgelijke gevoelstoestanden worden hoofdzakelijk ondervonden door menschen van de teerste gevoeligheid en de ruimste verbeelding; en de geestestoestand die er mee samengaat staat lijnrecht over elke leelijke begeerte. Het enthousiasme voor deugd, liefde, landsliefde en vriendschap hoort bij zulke gevoelingen; en zoolang ze duren ziet men zijn zelf als wat het is: een deel van het heelal. Dichters zijn niet enkel als geesten van de allerfijnste saamstelling onderhevig aan deze gewaarwordingen; maar zij kunnen al wat zij bevatten kleuren met de vluchtige verven van die etherische wereld; een woord, een trek in de voorstelling van een feit of een hartstocht, zal de toover-

snaar raken, en weer opwekken in hen die ooit zulke aandoeningen beleefd hebben, het slapende, het koude, het begraven beeld van het verleên. Poëzie maakt dusdoende onsterfelijk al wat er best en allerschoonst in de wereld is; ze grijpt vast de verdwijnende schijnen die de droomwaken van 't leven doorwaren, en ze sluierend in taal of gestalte stuurt ze uit onder de menschheid met zoet nieuws van verwante vreugden aan hen bij wie hun zusters zijn inwonend — inwonend omdat zij geen portaal van uitdrukking vinden uit de grotten van den geest die in 't heelal van de dingen hun huis is. Poëzie ontredt aan de vergetelheid de neêrdalingen van de godheid in den mensch.

Poëzie maakt alle dingen liefelijk; ze maakt schooner wat schoonst is; ze maakt schoon wat wanstaltig is; zij huwt verrukking en afschuw, smart en vreugd, eeuwigheid en wisselvalligheid; ze dwingt onder haar lichte juk samen alles wat onveréenbaar leek. Ze verkeert al wat ze aanraakt en iedere gestalte die beweegt in de straling van haar nabijheid wordt door een wonderbare eens-voelendheid tot een belichaming van haar geest: haar geheime alchemie zet in drinkbaar goud de giftige wateren om die stroomen van den dood door het leven; zij scheurt den sluier van de alledaagschheid van de wereld en leit bloot de naakte en slapende schoonheid die de geest van haar vormen is.

Alle dingen bestaan zooals ze worden waargenomen; ten minste in betrekking tot den waarnemer. De geest

is zijn eigen plaats en kan uit zichzelf hemel in hel, hel tot hemel maken. Maar poëzie ontbindt den vloek die ons dwóng tot onderworpenheid aan 't toeval van omringende indrukken. En of zij haar eigen beschilderde gordijn schuift of den donkeren sluier van 't leven wegtrekt van voor 't dingen-tooneel, in elk geval schept ze ons een zijn in ons zijn. Zij maakt ons inwoners van een wereld waarvoor de zichtbare wereld een chaos is. Ze brengt opnieuw voort het gewone heelal waarvan we deelen zijn én waarnemers, en ze zuivert ons innerlijk oog van het vuil van alledaagschheid dat het wonder van ons wezen voor ons bemist. Zij dwingt ons te voelen wat we waarnemen en te verbeelden dat wat we weten. Zij schept opnieuw het heelal, nadat het in onze geesten vernietigd is door 't telkens weerkomen van indrukken, die suf zijn door hun herhaling. Zij rechtvaardigt Tasso's stoute en ware woorden: Non merita nome di creatore, se non Iddio ed il Poeta.

Een dichter, zooals hij de verschaffer is van de hoogste wijsheid, vreugd, deugd en heerlijkheid, zoo moet hij ook zelf de gelukkigste, de beste, de wijste en de heerlijkste van alle menschen zijn. Zijn heerlijkheid, laat de Tijd getuigen of de faam van eenig ander machthebber in de dingen van het leven vergelijkelijk is aan die van een dichter. Dat hij, voor zoover hij dichter is, de gelukkigste, de wijste en de beste is, is eveneens onweersprekelijk: de grootste dichters zijn menschen van de vlekkelooste deugd, van de volko-

menste voorzichtigheid en, als we in 't binnenste van hun wezen zien konden, de gelukkigste menschen geweest; en de uitzonderingen, voor zoover zij zulken betreffen als het dichterlijk vermogen in hoogen, hoewel minderen graad, bezaten, zullen, als men ze wel beziet, gevonden worden den regel eer te bevestigen dan te veronwaarden. Laten we ons voor een oogenblik bukken tot de volksuitspraken, en in onze eigen persoon de onvereenigbare karakters van beschuldiger, getuige, rechter en vonnisvolvoerder aannemen; laten we beslissen zonder verhoor, getuige of rechtsvorm dat zekere beweegredenen van hen, "there sitting where we dare not soar" blaamwaardig zijn. Laten we aannemen dat Homerus een dronkaard was, Virgilius een vleier, Horatius een lafaard, Tasso een gek, Lord Bacon een omkoopbare, Raphael een losbol, Spenser een poet laureate. Waarlijk, het nageslacht heeft dezen grooten mannen ruime gerechtigheid gedaan. Hun dwalingen zijn gewogen en geacht als stof in de weegschaal; als hun zonden als scharlaken waren zijn ze nu witter dan sneeuw; zij zijn gewasschen in het bloed van den Middelaar en Verlosser, Tijd. Zie tot wat een belachelijken chaos de beschuldigingen van ware of vermeende misdaden verloopen zijn in de lasteringen van onzen tijd tegen poëzie en poëten; zie hoe weinig is wat het schijnt, of schijnt wat het is; zie naar uw eigen beweegredenen, en oordeel niet opdat gij niet geoordeeld wordt.

Poëzie, als gezegd is, verschilt daarin van redeneering

dat ze niet onderworpen is aan het opzicht van de werkende geestvermogens, en dat haar komen en gaan geen noodzakelijk verband heeft met de bewustheid of den wil. Het is aanmatigend te beweren dat alle geestelijke werkingen noodzakelijk dat verband hebben, als geestelijke uitwerkingen worden waargenomen die blijken er buiten te staan. Het herhaaldelijk weerkeeren van het poëtisch vermogen, mag men veronderstellen, zal in den geest een harmonie en regelmaat voortbrengen overeenkomstig met die van de poëzie zelve en met haar invloed op andere geesten. Maar in de tusschenpoozen tusschen de inspiratie, en zij kunnen talrijk zijn al zijn ze niet duurzaam, wordt een dichter een mensch, en staat bloot aan de plotselinge instrooming van de invloeden waaronder anderen aldóor leven. Maar daar hij fijner bewerktuigd is dan anderen, en gevoelig voor genot en pijn zoowel van zichzelf als van anderen, in een dien anderen onbekende mate, zal hij het genot zoeken en de pijn vlieden met een drift aan dit verschil evenredig. En hij maakt zich tot een geschikt mikpunt voor lastering, als hij nalaat de omstandigheden waar te nemen waaronder die voorwérpen van algemeene vlieding en na-ijling zich in elkanders kleeren hebben vermomd.

Maar er is niets noodzakelijk-kwaads in deze dwaling, en zoo hebben wreedheid, nijd, wraakzucht, gierigheid en de zuiver kwade hartstochten nooit deel uitgemaakt van de gebruikelijke beschuldigingen, dichters voor de voeten gegooid.

Ik heb het voor de waarheid het voordeeligst geacht deze opmerkingen op te schrijven, in de orde waarin ze mij voor den geest kwamen door een beschouwing van het onderwerp, in plaats van met de vormelijkheid van een twistgeschrift; maar als zij juist zijn, zullen ze een weerlegging van wie tegen poëzie betoogen inhouden, tenminste voor zoover betreft het eerste deel van het onderwerp. Ik begrijp heel wel wat de gal in beweging heeft gebracht van sommige geleerde en intelligente schrijvers die twisten met zekere verzen-makers; ik beken dat ik, als zij, ongeneigd ben verbaasd te staan over de Theseïden van de grove Codri van onzen tijd. Bavius en Maevius zijn ongetwijfeld, zooals zij altijd waren, onuitstaanbare personen. Maar het past den wijsgeerigen beoordeelaar eer te onderscheiden dan het een te verwarren met het ander.

Het eerste deel van deze opmerkingen heeft betrekking gehad tot poëzie in haar elementen en beginselen; en er is in aangetoond zoo goed als de weinige ruimte toeliet, dat wat poëzie genoemd wordt in engeren zin, een gemeenschappelijke bron heeft met alle andere vormen van die regelmaat en schoonheid, waarnaar de bouwstoffen van het menschelijk leven kunnen worden gerangschikt, en die poëzie heeten in algemeeneren zin.

Het tweede deel [1]) zal bedoelen een toepassing van deze beginselen op den tegenwoordigen toestand van de beoefe-

1) Shelley heeft dat nooit gemaakt.

ning van poëzie, en een verdediging van de poging de moderne vormen van zeden en meeningen te idealizeeren en ze te onderschikken aan het scheppende en verbeeldings-vermogen. Wat de literatuur van Engeland aangaat, een krachtige ontwikkeling waarvan altijd een groote en vrije ontwikkeling van den volks-wil voorafging of volgde, zij is als 't ware opnieuw geboren in deze eeuw. In spijt van den laag-zieligen nijd die de verdiensten van tijdgenooten verkleinen wil, zal onze eeuw gedenkwaardig wezen om haar intellectueele overwinningen, en wij leven onder zoodanige wijsgeeren en dichters als boven vergelijking grooter zijn dan eenige die er sints de laatste nationale worsteling voor burgerlijke en godsdienstvrijheid zijn geweest. De allergetrouwste heraut, gezel, en volger van een groot volk dat wakker wordt om in meening of instelling heerlijk te herworden, is de poëzie. In zulke tijden is er een opeenhooping van de macht om hevige en hartstochtelijke zieningen van natuur en menschheid te ontvangen en weer te geven. Zij in wie die macht inwoont, mogen dikwijls in allerlei gedeelten van hun natuur weinig merkbare overeenstemming hebben met dien geest van het goede waarvan zij de dienaars zijn. Maar zelfs als zij loochenen en afzweren zijn zij genoodzaakt te dienen den geest die ten troon zit in hun eigen ziel. Het is onmogelijk de werken van de beroemdste schrijvers van tegenwoordig te lezen zonder versteld te staan over het elektrische leven dat er in hun woorden brandt. Zij meten den

omtrek en peilen de diepten van de mensch-natuur met een al-omvattenden en al-doordringenden geest en zij zijn zelf misschien het meest innerlijk verwonderd over zijn openbaringen; want het is minder hún geest dan de geest van den tijd. Poëten zijn de priesters van een ongeweten inspiratie; de spiegels van de reuzenschimmen die de toekomst op het verleden werpt; de woorden die uitdrukken wat zij zelf niet begrijpen; de trompetten die den storm blazen en niet voelen wat zij aanjagen; de invloed die onbewogen blijft, maar beweegt. Poëten zijn de onerkende wetgevers van de wereld.

SIDNEY'S

AN APOLOGIE FOR POETRIE.

(1595.)

De „right virtuous" Edward Wotton, en ik, te zaam zijnde aan het hof van den Keizer, zijn we er paardrijden gaan leeren van John Pietro Pugliano, die er met groote prijzenswaardigheid een was van zijn stalmeesters. En deze, naar de vruchtbaarheid het Italiaansch vernuft eigen, onderwees ons niet enkel door de praktijk van zijn kundigheid, maar zocht ook onzen geest te verrijken door er beschouwingen over, die hij voor van groote waarde hield. Dan met geene daarvan herinner ik dat hij mijn ooren ooit meer gevuld heeft, dan als, 't zij over trage betaling toornig, of verguld door onze leerlinge-geestdrift, hij zijn bespraaktheid lucht gaf in den lof van zijn vak. Hij zei: Soldaten waren de eêlsten van het menschdom, en paardrijders de eêlste soldaten. Hij zei: Zij waren meesters van oorlog en versiersels van vrede: vlugge gaanders en sterke staanders; triomfeerders in steekspel en strijd. Ja, tot zulke ongelooflijke dingen zei hij, als dat niets op aard een Vorst zoo'n wonder baarde als dat hij een goed ruiter was. Kunst van staatszaken was een

Pedantería vergeleke' er bij: en toe voegde hij er aan loftuitingen om te zeggen wat een nooit te evenaren beest dat was: een paard. De eenige Hoveling die dienst doen zonder vleien kon; 't beste en schoonste beest; het trouwste en dapperste; zoodat ik, als ik niet een stuk van een Geleerde geweest was voor ik bij hem kwam, ik geloof dat hij mij overreed zou hebben te wenschen dat ik een paard mocht zijn. Maar dit tenminste heeft met zijn niet weinige woorden hij in mij gedreven, dat zelf-liefde beter dan eenig ander verguldsel is om dát heerlijk te doen voorkomen, waar wij zelf belanghebbers in zijn. Waarvan, zoo Pugliano zijn sterke ingenomenheid en zwakke bewijsgronden u niet voldaan hebben, een nader voorbeeld van mijn eigen ik u zal geven, die (door wat inval weet ik niet) in dezen mijn niet grijzen en zeer dartelen tijd zijnd geraakt aan den titel van Dichter, er toe getard word u iets te zeggen ter verdediging van die mijn niet gekozen keuze, waarin, zoo ik ze voer met goeden wil meer dan goede redenen, ontschuldig mij, als daar den leerling niet te schelden valt dat hij volgt in de stappen van zijn meester. En toch zeg ik u dit, dat daar ik wèl reden heb tot een schreienwekkende verdediging van ons droevige dichterschap, die vanwaar ze geacht werd te staan op den top van alle wetenschap, gevallen is in de laagte tot een lache-brok voor kinderen; — ik zóo ook behoefte heb aan onverslaanbare bewijzingen: sints de laatste door geen mensch is ontbloot van haar verdiende

dienstigheid, de eerste, de simpele, zelfs de namen van wijsgeeren had als wisschers van haar waardigheid, met groot gevaar van oorlog onderling bij de Muzen zelf. En ten eerste dan, waarlijk, allen die de wetenschap aanhangend tegen de dichtkunst uitvaren, mag billijk worden weergezeid dat zij niet ver zijn van ondankbaarheid in háar zoekend te ontluisteren die in de eêlst-bekende talen en volken, de eerste verlichtster van de onkunde, en de eerste voedster geweest is, wier melk langzaam-aan hen bekwaam maakte zich te voeden met degelijker kundigheid; en willen zij nu den egel spelen die, ontvangen in het hol, zijn gastheer uitdreef? of de adderen eerder, die nauwelijks geboren, hun ouders dooden? Laat Griekenland, het geleerde, in één van haar wetenschappen, mij één boek kunnen toonen vóór Musaeus, Homerus en Hesiodus, alle drie niet anders dan Poëten. Ja, laat eenige geschiedenis gebracht worden, die zeggen kan dat er vóor hen wat dan ook voor schrijvers waren, tenzij dan menschen van dezelfde kunstvaardigheid, zooals Orpheus, Linus en enkele anderen genoemd worden: die, daar ze de eerste in dat land geweest zijn, die pennen van hun kennis deden getuigen aan de nakomelingschap, terecht eischen kunnen genoemd te worden Vaders van haar wetenschap: want niet alleen in tijd — hoewel oudheid in zichzelf al eerwaardig is — hebben zij dien voorrang, maar ook als oorzaken die trokken met bekorende zoetigheid wilde en nukkige vernuften in getemde bewon-

dering. Zooals Amphion gezegd werd dat hij steenen bewoog, door verzen, ten bouw van Thebe. En Orpheus dat hem beesten aanhóorden, steen- en beestachtige menschen, ja. Zoo in 't oude Rome, Livius Andronicus en Ennius. Zoo in de Italiaansche taal, waar de eersten die haar rijk maakten tot een schatkamer van wetenschap, de Dichters waren: Dante, Boccaccio en Petrarca. Zoo in ons Engelsch Gower en Chaucer. Na wie, bemoedigd en verheugd door hun uitmuntenden voorgang, anderen gevolgd zijn om onze moedertaal te vermooien, zoowel in dezelfde soort kunst als in andere.

Dit was zoo klaarblijkelijk dat de wijsgeeren van Griekenland langen tijd niet anders zich vertoonen dorsten dan onder het mom van Poëten. Zoo zongen Thales, Empedocles en Parmenides hun natuur-filosofie in verzen: zoo Pythagoras en Phocylides hun zedeleer: zoo Tyrtaeus van oorlogs- en Solon van staats-zaken: of liever, daar zij dichters waren, oefenden zij hun vreugdvolle mogendheid in die onderwerpen van hoogste kennis, die vóor hen der wereld verborgen was. Want de wijze Solon was in de eerste plaats een dichter, als duidelijk is daar hij in verzen geschreven heeft die bekende fabel van het Atlantische Eiland, die door Plato werd vervolgd.

En ja, Plato ook, wie zijn werk wèl beschouwt zal bevinden dat het lichaam daarvan, al is de kracht en het innerlijk er wijsbegeerte, zijn huid als 't ware en mooiigheid meest door de poëzie is gemaakt: want

alles berust er in op saam-gesprekken, waarin hij brave burgers van Athene verbeeldt te spreken van zulke zaken, als ze, al had men ze op het rad gelegd, nooit zouden hebben bekend. Buitendien, zijn dichterlijk beschrijven van de omstandigheden van hun saamkomsten, als het wèl schikken van een feestmaal, de pleizierigheid van een wandeling, het er tusschen vlechten van pure vertellingen, als Gyges Ring, en andere, — welke niet voor bloemen van Poëzie te kennen maar mogelijk is voor wie nooit wandelde in Apollo's tuin.

En geschiedschrijvers zelfs (hoewel hun lippen klinken van gebeurde zaken en de waarheid geschreven staat op hun voorhoofden) zijn blij geweest aangenaamheid, en wichtigheid misschien, te ontleenen aan Dichters. Zoo gaf Herodotus voor titels aan zijn Geschiedenis de namen van de negen Muzen; en zoowel hij als zij die hem volgden, stalen of volgden na van de dichters, hun hartstochtelijk beschrijven van hartstochten, de vele bizonderheden van veldslagen die niemand kon bevestigen: of, als men mij dat wil loochenen, leiden in den mond van groote koningen en veldheeren lange aanspraken, die zij zeer zeker nooit hebben gedaan. Zoodat waarlijk, wijsgeer noch geschiedschrijver in den beginne de poort van het volks-oordeel kon zijn binnengegaan, als zij niet een groot paspoort van poëzie genomen hadden: wat in onzen tijd bij alle volken waar de wetenschap niet bloeit, duidelijk valt waar te nemen: in al welke men eenig gevoel heeft voor poëzie. In Turkije

hebben ze, behalve hun wetgevende Godgeleerden, geen andere schrijvers als dichters. In 't ons naburige Ierland, waar de wetenschap toch zeer armoedig ziet, houdt men dichters in devote vereering. Zelfs de wilde en onnoozele Indianen bij wie men geen schrijven kent, hebben toch hun dichters, makers en zingers van zangen die ze Areytos noemen, tot lof van God en de daden van hun voorvaders. Genoegzame waarschijnlijkheid dat als ooit wetenschap tot hen komt, het zijn zal doordat hun harde botte geesten verzacht en gescherpt worden door de zoete verrukkingen van de poëzie. Want voordat zij behagen vinden in de oefeningen van den geest zullen groote beloften van veel kennis hèn niet hard overhalen, die de vruchten niet kennen van de kennis. In Wales, waar een rest van de aloude Britten woont, niet enkel dat er goede getuigenissen zijn om aan te nemen hoe langen tijd zij dichters hadden, die Barden heetten; maar door al de veroveringen heen van Romeinen, Saksers, Denen en Noormannen, sommige waarvan tot de herinnering van alle wetenschap onder hen trachtten uit te roeien, duren toch hun dichters tot op dezen dag voort; zoodat hun voortduren niet minder merkwaardig is dan hun vroege begin. Maar daar de vestigers van bijna al onze wetenschappen de Romeinen en vóór hen de Grieken waren, laat ons op hun gezag voor een poosje afgaan, alleen zoolang totdat we zullen gezien hebben wat voor namen zij gaven aan deze nu miskende kunst.

Bij de Romeinen werd een Dichter Vates genoemd,

wat zooveel zeggen wil als Doorgronder, Ziener, of Profeet; wat door de saamgestelde woorden Vaticinium en Vaticinari duidelijk is. Zoo goddelijk een naam gaf die uitmuntende natie aan die hartvervoerende kundigheid. En zoover voerde hen de eerbied er voor dat zij geloofden in de uitspraak van toevallig opgeslagen versregels groote voorteekens te hebben van hun toekomstige fortuin. Waar de woorden Sortes Virgilianae uit kwamen, als, het boek van Virgilius plotseling openslaand, zij een van zijn verzen troffen; waar de geschiedenissen van de keizers vol van zijn: als van Albinus, gouverneur van ons Eiland, die in zijn kindsheid op dit vers viel:

Arma amens capio nec sat rationis in armis,

en in zijn ouderdom het volvoerde. Wat, ofschoon het een zeer ijdele en ongoddelijke bijgeloovigheid was, als ook het wanen dat door zulke verzen geesten gebannen werden, waar het woord Charmes, afgeleid van Carmina, van komt, toch dienen kan om te bewijzen in wat groote vereering men dichters hield. En niet zonder grond zeker, daar de Orakels van Delphi, en Sibyllas profecieën beide, in verzen gegeven werden. Want die eigen uitgezochte inachtneming van tal en maat in woorden, en die hoog vliegende vrijheid van gelijkenis, den dichter eigen, scheen wel iets in zich te hebben van een goddelijke kracht.

En mag ik mij niet nog wat verder wagen om de

redelijkheid te toonen van dat woord Vates? En zeggen dat de Psalmen van den heiligen David een goddelijk dichtstuk zijn? Doe ik het, ik doe het niet zonder getuigenis van groote geleerden, zoo nieuwere als oude; maar de naam-zelf van Psalmen spreekt voor mij, die goedvertaald niets als zangen beteekent. Dan, dat ze heelemaal in maat geschreven zijn, waarin alle geleerde Hebraïsten overeenkomen, hoewel de regels niet ten volle gevonden zijn. Ten laatste en voornaamste de manier waar hij zijn profecie in behandelt die volmaakt poëtisch is. Want wat anders is het aanslaan van zijn muziekinstrumenten? Zijn veelvuldige en vrije persoons-verandering? Zijn bekende Prosopopoeïas, als hij u zien doet als 't ware, God komend in Zijn majesteit? Zijn zeggen van hoe de dieren blij zijn, en de heuvelen huppelen? dan een hemelsche poëzie, waarin immers hij zich toont als een hartstochtelijk minnaar van die onzegbare en eeuwigdurende schoonheid, zichtbaar alleen voor de oogen van den geest, verhelderd door het geloof. Maar nu ik hem genoemd heb is het me of ik vreezen moet zijn heiligen naam gemeen te hebben gemaakt door hem saam met de Poëzie te noemen, die nu onder ons ligt neergeworpen in zoo belachelijk een mis-achting: maar zij die met rustige verstanden haar wezen willen inzien zullen haar doel en werking bespeuren zóó te zijn als, waar ze naar recht wordt toegepast, niet verdient te worden weggegeeseld uit Gods kerk.

Maar nu, laat ons zien hoe de Grieken haar noemden

en wat ze ervan vonden. De Grieken noemen een Dichter een Poietes, welke naam als de uitmuntendste in meer talen overging. Hij komt van het werkwoord Poiein, dat maken beteekent: waarin, ik weet niet door geluk of wijsheid, wij Engelschen met de Grieken overeenkomen als we hem „een maker" noemen; naam, waarvan ik het hooge en onvergelijkelijke liever door het aanwijzen van de grenzen die anderen wetenschappen gesteld zijn, toonen wil, dan door een partijdige betooging.

Er is geen kunst den menschen toegekomen, die niet de dingen van de natuur voor hoofdzakelijk voorwerp heeft, waarzonder zij niet kunnen bestaan, en waarvan zij dáarom afhangen, daar zij spelers en vertooners als 't ware zijn van wat de Natuur wil vertoond hebben. Zoo staart de sterrenkundige de sterren in en ze ziende neemt hij de orde waar die de natuur in hen heeft gesteld. Zoo doen ook meet- en wiskundigen met hun verschillende soorten van grootheden. Zoo de muziekkenner met maten: welke door hun natuur samenstemmen, welke niet, zegt hij u. De natuur-filosoof heeft zijn naam er naar, en de zede-filosoof zijn onderwerp: de natuurlijke deugden, ondeugden en hartstochten van den mensch; en: volg de natuur daarin, zeit hij, dan dwaalt ge niet. De wettenschrijver schrijft wat de menschen bepáald hebben. De geschiedschrijver wat de menschen hebben gedáan. De spraakkundige spreekt van spraakregels, en de Rede- en Redeneerkundige onderzoekende wat in de Natuur het spoedigst bewijzen en

overreden zal, geeft daaromtrent kunstmatige regels, die weer in den cirkel van een vraag begrepen worden, al naar de voorgestelde zaak. De geneeskundige leert de natuur van een mensch zijn lichaam en de natuur van dingen, die het dienen of deren. En de bovennatuurkundige, al is het in de tweede-rangs en afgetrokken begrippen, en daarom in het bóven-natuurlijke: bouwt toch inderdaad op de diepten van de Natuur. De dichter enkel, versmadende zich te binden tot eenig zichneerbuigen, hoog-op door de kracht van zijn ingeboren vinding, groeit wezenlijk als een andre Natuur, de dingen makend, òf beter dan de Natuur ze voortbrengt, òf heel nieuw van vormen zooals ze nooit in de Natuur waren, als Heroën, half-goden, Cyclopen, Chimera's, Furies en dergelijke: zoodat hij gaat hand in hand met de natuur, niet ingeëngd door den nauwen tuin van haar giften, maar vrijelijk dwalende in den Zodiac van zijn eigen geest.

De Natuur doste nooit de aarde in zoo rijk borduursel als allerlei dichters deden; met aangename stroomen; vruchtvolle boogaards; zoet-riekende bloemen; noch iets wat lieflijker maakt deze over-lieflijke aarde. Haar wereld is van koper, de Dichters enkel maken een goudenen; maar deze dingen daargelaten en den mensch beschouwd, aan wien — zooals alles voor hem is — ook de Natuur haar opperste kunst besteed heeft, zie of ze ooit een zoo trouwen minnaar als Theagenes; zoo standvastig een vriend als Pylades; zoo

dapper een held als Orlando; zoo rechtvaardig een vorst als Xenophons Cyrus; een mensch zoo uitmuntend in alle opzichten als Virgilius' Aeneas, heeft voortgebracht; en laat daar geen scherts op gezeid worden omdat de werken van de eene wezenlijk, die van de anderen in af- of verbeelding zijn: want wie wijs is weet dat de kunst van den kunstenaar zit in de Idee of voor-verbeelding van het werk en niet in het werk-zelf. En dat de dichter die Idee heeft is duidelijk, daar hij zijn werken volvoert in de volmaaktheid waarin hij ze zich vooruit heeft verbeeld. Welk volvoeren ook niet enkel iets verbeelds bereikt, zooals wij plegen het doen te noemen van wie luchtkasteelen bouwen, maar in zooverre iets stoffelijks dat terwijl de Natuur een Cyrus zou hebben voortgebracht van een bizondere uitmuntendheid, de Dichter de wereld een Cyrus geeft, waaruit vele Cyrussen ontstaan kunnen, als wij willen leeren inzien waarom en hoe die Maker hem maakte.

Laat het ook niet een te vermetele vergelijking geacht worden de hoogste kunst van den menschengeest aan de blijkbaarheid van de Natuur te meten: laat men liever eer den hemelschen Maker van dien maker geven, die, daar hij den mensch naar zijn eigen beeld gemaakt had, hem boven en over al de werken van die tweede natuur zette, die hij nergens zóo als in de poëzie openbaart, wanneer door de kracht van een goddelijke aanblazing de Dichter dingen voortbrengt die de dingen van de natuur te boven gaan, tot

geen kleine betooging aan wie niet gelooven aan dien eersten gevloekten val van Adam: immers daar ons opstrevende vernuft ons doet weten wat volmaaktheid is en toch onze bedorven wil ons weerhoudt van haar te bereiken. Maar deze argumenten zullen door weinigen verstaan en door nog minder toegegeven worden. Zoo veel hoop ik zal men met mij eens zijn, dat de Grieken niet zonder waarschijnlijke redelijkheid hem een naam gaven boven alle namen van wetenschap. Maar laat ons nu zijn wezen meer geregeld blootleggen, opdat de waarheid tastbaarder worde; en al oogsten wij niet zulken ongeëvenaarden lof als de afleiding van zijn namen hem inbracht, toch zal, hoop ik, de simpele beschrijving, die niemand weerspreken kan, hem van niet onbizondere aanbeveling zijn.

Poëzie dan is een kunst van nabootsing, want zoo noemt haar Aristoteles in zijn woord Mimesis, dat zeggen wil: weêrgave, portretteering of gestaltegeving: om in beeldspraak te spreken: een sprekende beeltenis; met dit doel: te leeren en te verheugen; hiervan zijn drie soorten geweest. De eersten in oudheid en uitmuntendheid waren zij die de onuitsprekelijke uitmuntendheden nabootsten van God. Zulke waren: David in zijn Psalmen; Salomon in zijn Hooglied, zijn Prediker en Spreuken; Mozes en Debora in hun lofzangen, en de schrijver van Job; al het welk, behalve anderen de geleerde Emanuel Tremilius en Franciscus Junius, het dichterlijke deel van de Schrift noemen. Tegen deze

zal niemand spreken die den heiligen Geest in ware heilige eerbiedigheid houdt.

Van deze soort, schoon van een zeer verkeerde Godheid, waren Orpheus, Amphion, Homerus in zijn lofzangen, en veel anderen, zoo Grieken als Romeinen: en deze Poëzie moet gebruikt worden door al wie den raad van Jakobus willen volgen, Psalmen te zingen als ze vroolijk zijn: en wordt gebruikt, weet ik, met vrucht van troosting door sommigen, die in de droevige angstpijn van hun doodelijke zonden, vertroosting vinden in de goedheid die ons nooit begeeft.

De tweede soort is van wie van wijsgeerige zaken handelen; 't zij van zedelijke, als Tyrtaeus, Phocylides en Cato, of natuurlijke als Lucretius en Virgilius in zijn Georgica: of sterrekundige als Manilius en Pontanus, of geschiedkundige als Lucanus: welke zoo iemand er geen smaak in vindt, de schuld is aan zijn smakelooze oordeel en niet aan het zoete voedsel van zoetelijk geuite kundigheid. Maar omdat deze tweede soort maar in de kleeding van de poëzie gehuld gaat en niet den gang van eigene vinding, mogen taalleeraars uitmaken of zij al of niet eigenlijk Dichters zijn, en gaan we naar de derde soort, de wezenlijk echte dichters, over wie hoofdzakelijk dit geding ontstaan is, tusschen welke en die van de tweede soort een gelijk verschil schuilt als tusschen 't lager soort schilders (dat enkel gezichten verft zooals ze voor haar gezet worden) en die uitmuntenden, die geen wet dân hun geest hebbend, u in hun kleûren

datgene aandoen dat het oog het weldadigst is: als de gedurige, maar klagende blik van Lucrecia, als ze een anders fout bestrafte in haar zelf.

Waarin hij niet Lucrecia schilderde, die hij nooit gezien had, maar de uiterlijke schoonheid van zulk een deugdzaamheid: want deze derden zijn zij die 't meest eigenlijk nabootsen om te leeren en te verheugen, en om natebootsen niet ontleenen aan wat is, geweest is of zijn zal, maar enkel dwalen, aangedaan met welwijze onderscheiding, in de hemelsche beschouwing van wat kan of moet zijn. Deze zijn het, die — zooals de eerste en edelste soort met recht Vates mogen genoemd worden, — in de uitmuntendste talen en door de wijste verstanden met dien vorengenoemden naam van poëten worden aangeduid: want deze waarlijk maken alleen om na te bootsen; en bootsen na om te leeren en te verheugen; en verheugen om de menschen te doen aannemen dat goede, waar ze zonder verheuging van vlieden als van een vreemdeling; en leeren om ze dat goede te leeren, tot de aanneming waarvan ze bewogen zijn, tegen hetwelk, al is het het eêlste waar ooit wetenschap toe stijgen kon, nooit gebrek aan leege tongen bestond die het aanblaffen. Deze worden onderverdeeld in verscheidene, meer bizondere soorten. De meest bekende zijn de Heroïsche, Lyrische, Tragische, Comische, Satyrische, Jambische, Elegische, Pastorale soort en enkele andere; sommige van deze genoemd zijnde naar de zaken die ze behandelen, andere naar

de soort vers, waar ze liefst in geschreven worden; want de meeste dichters hebben hun dichterlijke vindingen gekleed in die aan tal gebonden schrijfvorm, vers geheeten; gekleed ook werkelijk, verzen een sieraad maar geen oorzaak van poëzie zijnde: daar er ook vele uitmuntende dichters geweest zijn die nooit in vers schreven, en het nu krielt van verzenmakers die niet hoeven te antwoorden op den naam van poëet. Want Xenophon, die zoo keurig nabootste, dat hij ons effigiem justi empirii, het portret van een rechtvaardig Rijk onder den naam van Cyrus gaf (naar het zeggen van Cicero) heeft daarin een volmaakt Heroïsch gedicht gemaakt. En gedicht gaf ook Heliodorus in zijn doorzoete vinding van dat minnebeeld in Theagenes en Chariclea, en toch schreven zij beiden in proza; wat ik zeg om aan te toonen dat rijmen en verzenmaken geen Dichters maakt, zoo min als een advocaat een toga, die, al zou hij in een harnas pleiten, een advokaat en geen soldaat zou zijn. Maar het is dat verbeelden van opmerkelijke beelden van deugden, ondeugden of wat ook, saam met dat verrukkelijke leeren, waaraan men naar waarheid een dichter kennen moet: al is het waar dat de Senaat der Dichters verzen voor zijn waardigste kleeding gekozen heeft, meenend dat zij, zooals ze in inhoud alles en allen te boven gingen, ook in vorm alles moesten te boven gaan; sprekende, niet (als in tafel-kout of droom) woorden zooals zij bij toeval uit den mond vallen, maar wegende elke lettergreep van

elk woord in een vaste, juiste evenredigheid naar de waardigheid van het onderwerp.

Daarom zal het dan nu niet ondienstig zijn deze laatste soort van Poëzie eerst naar haar werken en dan naar haar deelen te beoordeelen; en als zij in geen van deze ontledingen verwerpelijk bevonden wordt, zullen wij, hoop ik, een gunstiger vonnis verkrijgen. Dit zuiveren van het vernuft, dit verrijken van het geheugen, sterken van het oordeel en verruimen van de verbeelding, dat wij gemeenlijk wetenschap noemen, onder wat naam ze voorkomt of op welk onmiddellijk doel ze gericht is, heeft voor eindelijke bedoeling ons te leiden en te trekken naar een zoo hooge volkomenheid, als waar onze ontaarde zielen, vergroofd door hun kleien woning, vatbaar voor zijn. Dit baarde naar den aard van de verschillende menschen verschillende overtuigingen; want sommigen die geloofden dat die gelukzaligheid voornamelijk door kennis te verkrijgen, en geen kennis zoo hoog en hemelsch als die van de sterren was, leiden zich toe op de sterrenkunde; anderen, zich overredende dat zij Half-Goden zijn zouden als zij de oorzaken van de dingen inzagen, werden natuurlijke en bovennatuurlijke wijsgeeren; eenigen trok een wonderlijke bekoring naar de Muziek toe; en anderen de stelligheid van de bewijsvoering naar de Wiskunde. Maar allen, de een als de ander, deden het uit lust te weten, en door het weten den geest op te heffen uit den kerker van het lichaam, naar het genieten van eigen goddelijke essens. Maar

toen de ondervinding het uitwees, dat de sterrenkijker naar de starren ziende kon in een sloot vallen, dat de wijsgeer, alles inziend, blind in zichzelf kon zijn en de wiskunstenaar een rechte lijn kon trekken met een verdraaid geweten: toen, zie, hadden de feiten, overstemmers van meeningen, openbaar gemaakt dat al deze wetenschappen maar als slaven zijn, die, al hebben ze ieder hun eigen bizonder doel, toch alle dienen moeten tot het hoogste doel van de kennis, koningin van kennis, die de Grieken Architektonikè noemden, en die doelt, meen ik, naar 't kennen van den menschzelf in zijn zedelijke en maatschappelijke verhoudingen, naar het wel-dóen en niet het welwezen alleen; juist zooals het naaste doel van den zadelmaker is een zaêl te maken; maar zijn volgend een edeler kundigheid te dienen, n.l. de paardrijkunst; zoo de paardrijkunst de soldaten-kunst en de soldaat niet enkel het hebben van de kundigheid, maar ook het uitoefenen van het beroep van soldaat: zoodat het eindelijke eind van alle aardsche geleerdheid deugdelijk dóen zijnde, die vaardigheden die dát het meest kunnen voortbrengen, de rechtmatigste aanspraak hebben op het koningschap over al de andere: waarin, als wij kunnen, laten wij de onovertrefbaarheid van den Dichter toonen door hem te stellen vóór zijn Meêdingers; waaronder als voornaamste strijders de zede-leeraren aanstappen, die mij dunkt dat ik zie naderen met een suffe zwaarwichtigheid, alsof ze geen zonde zíen konden, grof gekleed in uiterlijk vertoon van

hun minachting voor uiterlijks, met in hun handen boeken tegen roemzucht, waar hun namen staan opgezet, geslepen dingen zeggend tegen geslepenheid, en oploopend tegen al wie lijdt aan die verfoeilijke zonde van oploopendheid: dezen, rondom zich werpend, daar ze gaan, met Bepalingen, Verdeelingen en Onderscheidingen, vragen met honenden ondervragings-toon alleen maar of het wel mogelijk is eenig pad te vinden waar een mensch zekerder langs naar de deugd gaat, dan dat wat leert wat deugd *is*? en leert het niet enkel door bloot te leggen haar aard, oorzaken en werkingen: maar ook door te doen kennen haar vijand Ondeugd, die moet doodgemaakt, en haar lastige slaaf Hartstocht, die beweldigd moet; door de algemeenheden erin begrepen en de bizonderheden eruit afgeleid te leeren. Ten laatste, door eenvoudig aan te geven hoe ze zich uitbreidt buiten de grenzen van 's menschen eigen kleine wereld, tot het beheer van het huisgezin en de instandhouding van den staat.

De geschiedschrijver laat den zedeleeraar nauw tijd dat alles uit te spreken en zegt dan dat hij — met zijn vrachten oude door de muizen beknabbelde acten; op het gezag sprekend (voor het grootste deel) van andere geschiedenis, wier grootst gezag berust op den niet te versmaden grond van Hooren-zeggen; heel wat te doen hebbend onderwijl, met overeenstemming te brengen tusschen van elkaar verschillende schrijvers, en de waarheid op te pikken uit de partijdigheid; beter bekend met de

wereld van voor duizend jaar dan met de huidige, en toch nog beter met den loop van de huidige dan met dien van zijn eigen verstand: tuk op oudheden en verzot op nieuwigheden, een wonder voor jongelui en een dwingeland in een tafelgesprek: ontkent met een hooge kleur dat iemand op de wereld wat 't leeren van deugd en deugdzame daden aangaat in vergelijking zou komen met hèm. Ik ben Lux vitae, Temporum magistra, Vita memoriae, Nuncia vetustatis etc.

De wijsgeer (zegt hij) onderwijst een theoretische deugd, ik een werkdadige: zijn deugd is uitmuntend in de veilige Academie van Plato, de mijne toont haar eerbare gelaat in de veldslagen van Marathon, Pharsalia, Poitiers en Agincourt. Hij leert deugd door zekere afgetrokken beschouwingen, ik vraag u enkel in de voetstappen te treden van hen die u zijn voorgegaan. De hoogbejaarde Ervaring gaat verder dan de fijn-vernuftige wijsgeer, maar ik geef u van veel eeuwen de ervaring. Eindelijk, als hij het liedeboek gemaakt heeft, ik geef de luit in der leerlingen handen, en als hij de gids is, ik ben het licht.

Dan zal hij u tallooze voorbeelden ophalen, vertelsel na vertelsel, hoe de wijste Senatoren en Vorsten door de geschiedenis weg-wijs werden, als Brutus, Alphonsus van Aragon, en wie al niet, zoo ge hem tart. En de lange lijn van zijn betooging eindigt eindelijk in dit punt, dat de eene het voor-schrift geeft, de ander het voorbeeld.

Nu, wien zullen wij (daar het pleit in hoogste beroep

voor de School der Geleerdheid komt) vinden voor Middelaar? Waarlijk, naar het mij schijnt, den Dichter; en niet zoozeer als Middelaar dan als den man zelf die met beider kroon en meer nog met die van alle andere wetenschappen, strijken gaat. Vergelijken wij daarom den Dichter met den Geschiedschrijver en den Zedeleeraar, en, gaat hij die te boven dan zal geen ander hem evenaren. Want wat de godgeleerden aangaat, die moeten met alle eerbiedigheid altijd worden uitgezonderd, niet enkel omdat hun wetenschap zich zooveel verder dan de anderen uitstrekt als de eeuwigheid verder reikt dan een oogenblik, maar ook omdat ze elke andere wetenschap in zichzelf overtreft. En de Wetgever, hoewel Jus de dochter is van Justitia en Justitia de Koningin van Deugden, toch, omdat hij de menschen eerder tracht goed te maken Formidine pœnae dan Virtutis amore, of juister: niet zorgt dat zij goed worden maar dat hun kwaad geen schade doet aan anderen ; onbezorgd als hij maar goede burgers ziet al zijn het ook de slechtste menschen: — daarom, al maakt onze slechtheid hem noodzakelijk en de noodzakelijkheid hem eerwaardig, is hij niet in waarheid éens-rangs met diegenen die trachten de slechtheid weg te nemen en de goedheid te voeren tot in de geheimste kamertjes van onze ziel. En deze vier zijn de eenige die op eenigerlei wijs handelen van de menschelijke bestaans-wijzen, waarin, daar dit de hoogste kennis is, zij die haar het best bevorderen, 't aanbevelenswaardigst zijn.

De Wijsgeer dus en de Geschiedschrijver zijn de twee die den prijs winnen zouden, de een om zijn voorschrift, de ander om zijn voor-beeld. Maar daar beiden niet beiden hebben komen beiden te kort. Want de Wijsgeer, den naakten regel omstellende met doornige argumenten, is zóo moeielijk ter taal en zoo mistig om in te zien, dat wie niemand dan hèm voor gids heeft, aan het waden blijft tot zijn ouderdom eer hij rijk is aan reden tot deug dzaam zijn; want zijn kennis bepaalt zich zoo tot het afgetrokkene en algemeene, dat de man die hem verstaan kan gelukkig is, en gelukkiger wie kan toepassen wat hij verstaat.

De geschiedschrijver, anderszijds, het voorschrift ontberende, is zoo vast niet aan wat moet zijn, maar aan wat is, aan de bizondere waarheid van de dingen, en niet aan de algemeene zedelijkheid van de dingen, dat zijn voorbeeld geen noodzakelijk' gevolg stelt en dus een minder vruchtbare leer.

De onvergelijkelijke Dichter nu vereenigt beide; want van wat de Filosoof zeit dat gedaan moest worden geeft hij een wezenlijk beeld in een mensch dien hij voorstelt als hebbend het gedaan. Zoodat hij saamvoegt de algemeene leer met het bizonder voorbeeld. Een wezenlijk beeld zeg ik, want hij stelt voor onze geestvermogens een beeld van datgene waarvan de wijsgeeren maar in woorden een beschrijving geven, die treft, doordringt noch de zielsoogén inneemt zooals dat andere.

Want zooals het met uiterlijke dingen is, dat wie

een man die nooit een Olifant of Rinoceros gezien had, op 't uitvoerigst vertellen zou hun gedaante, kleur, grootte en bizondere kenteekens: of een ander van een prachtig pronk-paleis de bouworde en een rij van schoonheden: — zijn hoorders wel in staat zou stellen al wat zij gehoord hebben, uit het hoofd te herhalen, maar toch nooit hun innerlijke voorstelling voldoen kon, die getuige zijn wil in zichzelf van een ware en levendige kennis: maar dezelfde menschen, zoo gauw ze die dieren goed geschilderd of dat huis goed geteekend zien konden, zouden on-middellijk en zonder beschrijving tot een bevatting er van komen: — Zoo, met zijn geleerde bepalingen, van deugd, ondeugd, maatschappelijke of staats-zaken, vult de wijsgeer het geheugen en geeft tal van onfeilbare gronden van wijsheid: maar die desniettegenstaande duister liggen voor 't verbeeldings- en oordeel-vermogen, zoo ze niet verlicht of gestalt worden door de sprekende beelden van de Poëzie.

Tullius gaf zich veel moeite — en soms niet zonder hulp van poëtischheid — de kracht te doen kennen die de liefde voor ons land in ons heeft. Laat ons maar den ouden Anchises hooren spreken in de vlammen van Troie, of Ulysses in de volheid van Calipso's geneuchten, zijn afwezigheid beklagen zien van het kale en armoedige Ithaca. Toorn, zeggen de Stoïci, is een korte waanzin. Laat Sophocles Ajax maar op het tooneel brengen, schapen en ossen doodend en geeselend, ze een Grieksch leger wanend met hun aanvoerders

Agamemnon en Menelaus, en zeg mij of gij nu niet beter ziet wat toorn is dan toen ge laast bij de schoollui zijn Genus en differentie. Zie wijsheid en gematigdheid in Ulysses en Diomedes, dapperheid in Achilles, vriendschap in Nisus en Euryalus, zelfs den domsten blijkbaar verschijnen, en anderszijds, de wroeging in Oedipus; trots, gauw berouwd, in Agamemnon; zichzelf vretende wreedheid in zijn vader Atréus; de heftigheid van de eerzucht in de twee broeders van Thebe; de zuurzoetigheid van de wraak in Medea; en, lager, den Gnato van Terentius en den Pandar van onzen Chaucer, zoo uitgedrukt dat wij nu nog hun namen doen dienen tot benoeming van hun bedrijf. Ten slotte, alle deugden, ondeugden en hartstochten, zoo in hun eigen natuurlijke houdingen ons voorgesteld, dat wij niet schijnen van hen te hooren, maar klaarlijk hen door en door te zien. Want wat wijsgeers raad, gave hij de uitmuntendste bepaling van goedheid, kan zoówel een vorst den weg wijzen als de Cyrus, verdicht door Xenophon? of een man tot deugd in alle fortuinlijkheid als Virgilius' Aeneas? of een heelen staat als de manier van Sir Thomas Moores Utopia. Ik zeg de manier, omdat waar Sir Thomas Moore dwaalde het de schuld was van den mensch en niet van den Dichter, want die manier van een model-staat te maken, was volkomen, heeft hij haar misschien ook niet zoo volkomen uitgevoerd: want de vraag is of het verbeelde beeld van den dichter, óf de verstandige onderwijzing van

den wijsgeer krachtiger leering is: en zoo de wijsgeeren zich meer wezenlijk wijsgeeren getoond hebben dan de dichters op den top van hun kunst gekomen zijn, hoewel in waarheid

— — — — — Mediocribus esse poetis
Non Dii, non homines, non concessere Columnae:

dan is er, zeg ik, geen schuld die bij de kunst leit, maar bij de menschen die de kunst niet bereiken kunnen.

Zeker, onze Heiland Christus kon net zoo goed de leerzame gemeenplaatsen over onbarmhartigheid en nederigheid herhaald hebben, als dat goddelijk verhaal gedaan van den rijken man en Lazarus; of die van genade en ongehoorzaamheid, als dat hemelsche beeld van den verloren zoon en zijn ontfermenden vader; zoo niet zijn aldoorvorschende wijsheid geweten had, dat de Rijke brandend in de hel en Lazarus in Abrahams schoot zittend, trouwer (zeg ik het wel) wonen zouden in geheugen en verstand. Ja, ik voor mij, ik meen voor mijn oogen te zien diens armen zoons wegwerpende verkwisting in benijding van zwijnevoer verkeerd: wat door Godgeleerden niet voor geschiedkundige waarheid maar leerende Parabel gehouden wordt. Ten besluite zeg ik dan dat de wijsgeer leert, maar leert duister, zoodat alleen de geleerden hem verstaan kunnen, d. w. z. hij leert hen die al geleerd zijn. Maar de Dichter geeft voedsel voor de teerste magen, de dichter is de

werkelijk-populaire wijsgeer; wat uit de fabelen van Esopus duidelijk is, wiens vriendelijke allegorieën, verscholen onder schijnbare verhalen van dieren, velen dierlijker dan dieren, doen hooren naar het geluid van deugd dat uit deze stomme sprekers wordt gehoord.

Maar nu zou men kunnen aanvoeren dat als dit verbeelden van dingen zoo geschikt is voor de verbeelding, de geschiedschrijver noodwendig de eerste is ; die beelden van gebeurde zaken geeft en niet van zulke als naar willekeur of bedriegelijk kunnen gedacht worden te zijn gebeurd. Aristoteles zelf, in zijn stuk over de dichtkunst, heeft die vraag duidelijk beantwoord, zeggende dat Poëzie is Philosophoteron en Spoudaioteron, dat is, meer philosophisch en volledíger ernstig dan geschiedenis. Zijn reden is dat Poëzie te dŏen heeft met Katholou, d. i. met algemeene beschouwing, en geschiedenis met Kathekaston, of bizondere ; nu, zegt hij, bepaalt de algemeene wat naar waarschijnlijkheid of met noodzakelijkheid moet gezegd of gedaan worden, (wat de Poëzie onder verbeelde namen beschouwt) en de bizondere merkt alleen op of Alcibiades deed of leed, dit of dat. Tot zoo ver Aristoteles : welke zijne reden (als al zijne) overvol van rede is. Want werkelijk, als de vraag is wat beter is, een bizondere gebeurtenis waar of ónwaar beschreven te zien, dan is er geen twijfel aan wat men zeggen zal, evenmin als wanneer ze is wat ge liever hebt een portret van Vespasianus zooals hij was of naar den schilder zijn welbehagen,

heel niet op hem lijkend. Maar als de vraag is wat voor uw eigen nut en leering beter is: een gebeurtenis zooals ze moest zijn of zooals ze is: dan zeker is de verdichte Cyrus van Xenophon leerzamer dan de ware Cyrus in Justinus: en de verdichte Aeneas van Virgilius dan de ware bij Dares Phrygius.

Evenals wanneer een Dame haar gezicht begeerde te plooien naar het aller-schoonste, een schilder haar dienstiger zijn zou door een heel mooi gezicht te schilderen en daar Canidia op te schrijven, dan door Canidia te schilderen, zooals zij wás, van wie Horatius zweert dat ze leelijk was en mismaakt.

Als de dichter zijn ambt goed waarneemt, zal hij u in Tantalus, Atreus en dergelijke, niets toonen dat niet verwerpelijk is. In Cyrus, Aeneas en Ulysses niets dan navolgbaars; terwijl de geschiedschrijver, verplicht de dingen te zeggen zooals zij waren, niet, zonder poëtisch te worden, mild mag zijn met een volmaakt model: maar als in Alexander en Scipio zelf sommige mooie en sommige leelijke daden toonen moet. En hoe wilt ge dan onderscheiden wat ge zult navolgen, tenzij dan door uw eigen wijsheid, die ge ook hadt zonder Quintus Curtius? En wanneer iemand nu zeggen wil dat, schoon in algemeene beschouwing van zedeleer de dichter de eerste is, de geschiedschrijver toch door te zeggen dat dit of dat gedaan is, meer waarborg geeft van mogelijkheid voor een ander om het ook te doen; — daar op is het antwoord klaarblijkelijk dat, als hij zoo

op wat geweest is kan rekenen alsof, b. v. omdat het gisteren regende het nu ook vandaag zal regenen, hij dan op een plompe verbeelding iets voor heeft, maar dat, als hij alleen maar een voorbeeld weet, een waarschijnlijke overeenkomst vaststelt en zoo door-redeneert, de dichter hem in zoover overtreft dat hij zijn beeld vormt naar wat hem het redelijkst dunkt, 't zij dan in oorlogs-, staats- of huiselijke zaken, terwijl de geschiedschrijver in zijn bloote „is geweest" meermalen dat wat wij toeval noemen hebben zal om de wijste wijsheid te leur te stellen. Meermalen moet hij gebeurtenissen meedeelen, waar hij geen oorzaak van kan opgeven, of doet hij het, hij wordt er een dichter door; en dat een verdicht geval evenveel kracht van leering als een waar-gebeurd heeft, (en wat aangaat kracht om aan te doen, is het duidelijk, daar het verdichte in den hoogsten toon van hartstocht kan gesteld worden) laat ons dat zien in één voorbeeld, waarin een dichter met een geschiedschrijver samenkomt.

Herodotus en Justinus getuigen beiden, dat Zopyrus, Koning Darius' trouwe dienaar, zijn Meester zoo lang weerstaan ziende door de weerbarstige Babyloniërs, veinsde in de uiterste ongenade bij zijn Koning te zijn, om hetwelk waar te maken hij zijn neus en ooren deed afsnijden, en zoo naar de Babyloniërs gevlucht komend, werd ontvangen, en vanwege zijn bekende dapperheid hem zooveel aanbetrouwd dat hij middel vond hen aan Darius over te leveren. Iets soortgelijks

bericht Livius van Tarquinius en zijn zoon. Xenophon verdicht heel geschikt zoo'n zelfde kunstgreep, als door Abradates ten behoeve van Cyrus in 't werk gesteld. Nu wou ik wel weten als de gelegenheid u voorkwam uw vorst door een dergelijke onschuldige bedriegerij te dienen, of gij het dan niet even goed uit Xenophons verdichting als uit de waarheid van de anderen leeren kondt; en zooveel te beter zelfs, kan ik er u bij zeggen, daar het u uw neus besparen zou: want dien benam Abradates zich niet. Zoo is dan het beste van den Geschiedschrijver ook den Dichter onderdaan, want wat daad of raad, partij-, staats- of oorlogs-zaak de Geschiedschrijver vertellen moet, kan de Dichter (lust het hem) navolgend tot zijn eigen maken; het vermooiende opdat het beter leere en hooger verheuge, al naar zijn goeddunken; daar hij alles, als Dante van hel tot hemel, onder het gezag heeft van zijn pen. En vraagt men mij welke Dichters aldus gedaan hebben, dan antwoord ik, dat ik er menige noemen kon, maar doe het niet en zeg en herzeg dat ik van de kunst spreek en niet van den kunstenaar.

Wat nu aangaat den lof die de geschiedenis gegeven wordt, alsof zij van zoo goede uitwerking zijn zou doordat men er de deugd in verheven en de ondeugd neergeworpen ziet, waarlijk die loftuiting past de Dichtkunst en niet de Geschiedenis. Want de Dichtkunst doet elke deugd in haar goede kleuren uitkomen, met aan haar zij de Fortuin als gehoorzame dienstbode,

zoodat elke ziel moet verlieven op haar. Wel zult ge Ulysses in een storm en zware moeite vinden, maar hij oefent er maar zijn geduld en groot-zieligheid, dat die te klaarder blinken in den navolgenden voorspoed. En, ten tegendeel, als booze menschen op 't tooneel komen, gaan zij altijd uit (als de Tragedieschrijver antwoordde aan een die hun vertooning berispte) zóo toegetakeld, dat zij weinigen opwekken 't hun na te doen. Maar de geschiedschrijver, gevangen aan de waarheid van een dwalende wereld, doet meermalen dwalen van wel te doen en bemoedigen tot onbandige boosheid.

Want, zien wij niet den dapperen Miltiades verrotten in zijn ketens? Den rechtvaardigen Phocion en den bekwamen Socrates gedood als verraders? De wreede Severus voorspoedig zijn? Den uitmuntenden Severus wreed vermoord? Sylla en Marius op hun bed gestorven? Pompejus en Cicero doorstoken toen ballingschap hun begeerlijk leek?

Dreef men Cato, die Deugd,niet tot zelfmoord? Hief men Caesar, dien Rebel, niet tot zoo'n hoogte dat zijn naam na 16 eeuwen nog wordt vereerd? En lees Caesars woorden zelf over dien pasgenoemden Sylla (die daarin enkel eerlijk deed dat hij neerlei zijn oneerlijke dwingelandschap) Literas nescivit, alsof ledigheid van geleerdheid hem wel deed doen. Niet dichtkunst verstond hij onder Literas, die niet tevreden met aardsche plagen, nieuwe in de hel verzint voor een dwingeland; noch ook wijsbegeerte, die leert Occidendos esse; maar geschiedenis ongetwijfeld, want die kan een Cypselus, Periander, Phalaris,

Dionysius en weet ik hoeveel van 't zelfde ras voor-beelden, wien het niet te kwaad gaat in hun verfoeilijke onrechtvaardigheid en aanmatiging. Ik besluit daaruit dat de dichter den geschiedschrijver te boven gaat, niet enkel door den geest met wetenschap aan te doen, maar door hem aan te zetten tot wat verdient goed geacht te worden: welk aanzetten en bewegen tot wel-doen ongetwijfeld den dichter met den Lauwer kroont als overwinnaar niet alleen over den geschiedschrijver, maar ook over den wijsgeer, al mag het verschil van leering vragelijk zijn.

Want stel dat het is toegegeven (wat ik met veel reden geloof dat ontkend kan worden) dat de wijsgeer, door zijn stelselmatige behandeling, meer volkomen onderwijst dan de Dichter, dan denk ik toch dat niemand zoo Philophilosophos is om den wijsgeer in macht van áandoening te vergelijken met den Dichter.

En dat aandoen hooger dan onderwijzen staat is hierdoor duidelijk: dat het wel zoowat de oorzaak èn de uitwerking van onderwijzing is. Want hoe wil iemand onderwezen worden als hij niet is aangedaan tot een begeerte naar onderwijs? en wat ander goed zal dat onderwijs voortbrengen, (ik spreek nog van zedelijke onderwijzing) tenzij dan dat het iemand aandoet met een begeerte het onderwezene te doen? Want, als Aristoteles zegt, niet Gnosis, maar Praxis moet de vrucht zijn. En dat Praxis er niet wezen kan zonder begeerte naar het praktische is niet moeielijk in te zien.

De wijsgeer wijst u den weg. hij licht u in over de bizonderheden, zoowel over de moeielijkheden van den weg, als over de aangename woning die ge vinden zult als ge aan 't eind van uw reis komt, en de zijpaadjes die u konden doen afdwalen van uw weg. Maar dat doet hij aan niemand dan wie hem lezen wil, en lezen met pijnlijk ingespannen aandachtigheid. Welke gestadige begeerte, als iemand ze in zich heeft, hem al reeds de helft van den moeielijken weg heeft doen afleggen, en den wijsgeer hem dus maar verplicht laat zijn voor de andere helft. Neen waarlijk, geleerden dachten geleerdelijk, dat waar eens de rede den hartstocht zoozeer vermeesterd heeft, dat de geest een vrije begeerte heeft om wel te doen, het innerlijk licht dat elke geest in zichzelf heeft zoo goed als het boek van een wijsgeer is, daar we, ziende in de natuur, weten dat goed is goed te doen, en wat goed en wat kwaad is, al is 't niet in de kunstwoorden waar wijsgeeren ons mee aankomen. Want uit de bevatting van de natuur trokken het de wijsgeeren, maar bewogen te worden te doen wat we weten, of bewogen te worden tot een begeerte naar te weten, Hoc opus, Hic labor est.

Nu, daarin is van alle menschen (ik spreek nog van menschelijke en naar menschelijke opvatting,) de dichter Opperheer. Want hij wijst den weg niet enkel, maar geeft een zoo vriendelijk gezicht op den weg, als elk moet aanlokken om hem op te gaan. Ja, hij begint, alsof uw reis zou gaan door een schoonen wijngaard,

met u eerst een tros druiven te geven, opdat, vol van dat zoet, ge belust wordt op verder gaan. Hij begint niet met duistere bepalingen waar de rand om heen beknoeid dient met verklaringen, het geheugen bezwarend met onzekerheid: maar hij komt tot u met woorden in verheugenden maatzang, begeleid door of geschikt voor een toover-kunstige muziek; met een vertelsel wel komt hij, met een vertelsel dat kinderen van 't spel houdt en ouden uit hun hoekje bij 't vuur. En beweert niets groots en begeert niets meer dan kwaden te trekken tot deugdzaamheid: zooals dikwijls een kind het geneesmiddel wordt ingebracht, verborgen in iets aangenaamsmakends: daar, begon een met te verklaren den aard van de aloë of rabarber die men het voorhoudt, 't liever met de ooren zijn geneesmiddel zou innemen dan met den mond. Zoo is het met menschen ook (daar in de beste dingen de meesten kind blijven tot ze in de wieg van hun graf worden geleid) dat zij graag zullen hooren de verhalen van Herculus, Achilles, Cyrus en Aeneas: en ze hoorende wel moeten innemen de juiste voorstelling van wijsheid, dapperheid en rechtvaardigheid; die als zij hun onbekleed, d. i. wijsgeerig voorgezet waren, zij af zouden wijzen, zwerende dat men hen weer op de schoolbanken bracht.

Die nabootsing waar de Poëzie door wordt, is niet zoo-maar-nabootsing, maar een die de Natuur ten goede komt, in zoo verre dat, als Aristoteles zeit, dingen die in zichzelf afgrijslijk zijn, als felle veldslagen, onna-

tuurlijke monsters, in de dichterlijke nabootsing bekoorlijk worden. Zelf heb ik menschen gekend die door het lezen van Amadis de Gaule (wat, God weet het, lang geen volmaakt gedicht is) zich voelden aangedaan tot het oefenen van hoffelijkheid, grootmoedigheid en voornamelijk moed.

Wie leest er van Aeneas, d'ouden Anchises op zijn rug dragend, en wenscht niet dat het hem te beurt viel zoo'n uitmuntende daad te doen? Wien roeren niet de woorden van Turnus (uit dat verhaal van Turnus, dat zijn beeld in onze verbeelding heeft ingedrukt,)

— — — — Fugientem haec terra videbit,
Usque adeone mori miserum est? — — — —

Terwijl de wijsgeeren, versmadend te behagen, ook tevreê moeten zijn met weinig te ontroeren; behalve dan tot twistgepraat: of Deugd het eerste of het eenige heil is? — wat beter is: bespiegelen of werkzaam zijn? — wat Plato en Boëtius wel wisten, die de vorstelijke wijsbegeerte zeer dikwijls het mommekleed omwierpen van de Poëzie. Want zelfs die kwade hard-hartigen die deugd voor een schoolwoord houden, en geen goed kennen, dan indulgere genio; en minachten derhalve de wijsgeer zijn sobere vermaningen, de rede die daarin is niet voelend; die zullen toch niet afkeerig van verheuging zijn, wat alles is wat die goede dichter hun te beloven schijnt; en beslopen worden zij eer ze 't weten door de

vormen van goedheid (die zij ze ziende niet kunnen haten) als door een geneesmiddel in kersen verstopt. Oneindig veel bewijzen van de vreemde uitwerkingen van de poëtische vinding kon ik aanvoeren, maar twee zullen genoeg zijn, die zoo dikwijls zijn aangehaald dat ik denk dat ieder ze kent.

Het eene van Menenius Agrippa, die, toen 't heele volk van Rome welberaden van den Senaat zich gescheiden had, met gevaar van volslagen vernietiging; hoewel hij (voor die dagen) een uitstekend spreker was; niet tot hen kwam met bloemrijke redenen of behendige kunstgrepen: en veel minder met uitgezochte wijsgeerige stellingen, die zij (vooral de Platonische) niet begrijpen konden zonder meetkunde te hebben gestudeerd: maar gedroeg zich, ja, dat deed hij, als een huiselijk en alledaagsch poëet. Een verhaaltje vertelde hij hun: dat eens op een tijd alle deelen van het lichaam een samenzwering tegen de maag maakten, die zij zeiden dat de vruchten verteerde van den arbeid van al de anderen, en besloten zoo'n onvoordeeligen dood-eter te laten verhongeren. Ten slotte, om kort te gaan (want de fabel is wereldkundig en bekend is dat het een fabel is): wie hun maag straften, straften zichzelf. Dit, door hem toegepast, was op 't volk van zoo'n indruk als ik nooit las dat woorden ooit dan toen hadden, tot zoo'n prompte en goede verandering; want op redelijke voorwaarden trof men een volkomen zoen. Het andere is van Nathan den Profeet, die toen de heilige David

God zoo verzaakt had dat hij overspel met moord wou dempen, en hij den teersten plicht van een vriend vervullen ging en zijn schande hem voor oogen leggen, gestuurd door God om weer te halen dien verloren dienaar: hoe deed hij het? Immers door van een man te verhalen wiens liefste ooilam erbarmelijk aan zijn borst ontscheurd was: de toepassing allergoddelijkst waar, maar de rede zelf een verdichtsel: maar dat David (ik spreek van de tweede en uitvoerende oorzaak) als in een spiegel zijn eigen gemeenigheid zien deed, zooals die hemelsche boetpsalm getuigt.

Uit deze voorbeelden en redenen geloof ik dat blijkbaar is, dat de dichter met die eigen hand van verheuging den geest onweerstaanbaarder trekt, dan eenige andere kunst; en niet onjuist is dus de sluitrede: dat daar deugd de uitmuntendste rustplaats is voor alle wereldsche geleerdheid om heen te gaan, de Dichter die haar het eenvoudigst aanwijst, en 't vorstelijkst er naar heen beweegt, in den uitmuntendsten arbeid de uitmuntendste arbeider is. Maar ik, niet tevree hem in zijn werken vertoond te hebben (hoewel werken voor wie prijzen of laken altijd zeer gezagwaardig zijn) wil ook nauwkeuriger zijn afdeelingen nagaan: daar hij, als elk mensch, in zijn geheele voorkomen een wezen vol majesteit en schoonheid toonen kon, maar een vlek misschien in eenig gebrekkelijk deel. Nu wat die afdeelingen, soorten of species (hoe ge ze maar noemen wilt) aangaat, moet ik opmerken dat eenige Poëten twee

of drie soorten saamgevoegd hebben, als Tragisch en Komisch tot Tragi-komisch. Sommigen ook door elkaar gemengd Proza en Verzen, als Sannazaro en Boëtius. Anderen Helden- en Herderszaken. Maar dat verandert niet aan mijn onderzoek. Want als elk deel afzonderlijk goed is, zal de saamvoeging niet schadelijk zijn. Daarom, misschien enkele vergetend en enkele weglatend als min belangrijk, zal ik de bizondere soorten opnoemen en zien wat slechts er kan zijn in hun goed gebruik.

Is het dan het Herdersdicht dat misdaan heeft? (want men kan niet weten: waar de heg het laagst is springt men haar het makkelijkst over). Wordt het nederige riet geminacht, dat somtijds aan den mond van Melibaeus de rampen van 't arme volk toont onder harde heeren of vernielenden oorlog? En, bespeeld door Tityrus, wat zegen tot die láag zijn van die hoog zitten is gedaald? Soms, in aardige fabels van wolven en schapen, alle beschouwingen hult over dulden en onrecht doen? Soms doet zien dat om nietigheden twisten maar nietige victories baart? Die een man, wie weet? leert inzien dat Alexander en Darius zelfs, toen zij vochten wie de Haan zou zijn op den mesthoop van de wereld, geen andere winst wonnen dan dat de nazaten zeggen mogen:

Haec memini et victum frustra contendere Thirsin:
Ex illo Coridon, Coridon est tempore nobis.

Of is het het klagende Treurdicht, dat goedhartigen eer meêlijdend dan streng maakt; dat beklaagt met den grooten filosoof Heraclites de menschelijke zwakheid en wereldsche ellende; dat stellig niets dan lof verdient, 't zij voor 't met meêgevoel begeleiden van rechtvaardige klachten, 't zij voor 't naar waarheid schilderen van de zwakheid van hartstochtelijk verdriet? Is het de bittere maar gezonde Jambe die schrijnt op den galligen geest, en schaamte de trompet maakt van schande, stout en open uitschreeuwend tegen nietigheid? Of de Satire, die

Omne vafer vitium, ridenti tangit amico?

Die al schertsend niet aflaat voor hij u lachen laat om uw dwaasheid en beschaamd op 't laatst lachen om u zelf? Die terwijl

Circum praecordia ludit

ons voelen doet hoeveel hoofdpijnen we ons aandoen door onbandigheid? Hoe als alles gedaan is

Est ulubris animus si nos non deficit aequus?

Maar het is misschien het komische, dat onwaardige stukken-schrijvers en tooneel-houders wàarlijk hatelijk hebben gemaakt. Op de vraag hoe het misbruikt wordt zal ik later antwoorden. Zooveel zeg ik nu enkel dat de komedie is een nabootsing van de dagelijksche dwa-

lingen van ons leven, die voorgesteld zoo belachelijk en smadelijk mogelijk. Zoodat het niet denkbaar is dat eenig toeschouwer er graag meê zal zijn behept.

Nu, net als in Meetkunde het kromme zoo goed gekend moet worden als 't rechte, en in de rekenkunde even zoo goed als oneven: zoo, in de daden van ons leven, wie niet de gemeenigheid van het kwade ziet, mist een achtergrond om de schoonheid van de deugd tegen te zien. Daarom nu handelt de komedie zoo met onze bizondere en huiselijke aangelegenheden, dat wij door haar te hooren als 't ware de ondervinding krijgen van wat er te wachten is van een vrekkigen Demea; van een listigen Davus; van een vleienden Gnato; van een ijdeltuitigen Thraso; en niet enkel leeren we wat van hen te wachten is, maar ook wie zijn zooals zij erkennen we door 't kenmerkend teeken dat hun de komediedichter geeft. En weinig reden heeft men tot de bewering dat de menschen slecht worden door het slechte zoo vertoond te zien, sints, zooals ik te voren zeide, geen schepsel leeft, dat niet door de kracht die de waarheid in de natuur heeft die vertoonde slechtaards hun rol niet kan zien afspelen zonder ze „in pistrinum" te wenschen; en al is het dan dat er, de vracht van verkeerdheden die hun zelf op den rug leit niet ziende, in dezelfde maat dansen, toch is niets geschikter om hun de oogen te openen dan dat ze hun eigen daden verachtelijk zien gemaakt. Zoo zal dan het rechte gebruik van de komedie door

niemand geblaamd worden, en minder nog van de hooge en uitmuntende Tragedie, die de grootste wonden bloot leit en naakt de boosdoeners onder 't gouden laken: die Koningen 't tyrannen-zijn haten leert, en Tyrannen laat zien in hun despoten-aard; die door de aandoeningen te raken van bewondering en meêgevoel, de onzekerheid van deze wereld toont en wat wankele fundeeringen onder gouden daken. Die ons leert

> Qui sceptra saevus, duro imperio regit
> Timet timentes, metus in authorem redit.

En aangaande hoe ze ontroeren kan: Plutarchus heeft, naar bekend is, getuigd van den afschuwelijken dwingeland Alexander Pheraeus, dat een goede Tragedie goed vertoond hem stroomen tranen schreien deed, hem die zonder de minste deernis tal van menschen, waaronder eigen bloedverwanten, had vermoord. Zoodat hij die zich niet schaamde stof voor treurspelen te leveren, toch niet het zoete geweld van een treurspel kon weerstaan.

En wrocht het geen verder goed in hem, dan kwam dat doordat hij, ondanks zichzelf, zich onttrok aan het luisteren naar wat zijn harde hart verzachten kon. Maar het is niet de Tragedie die zij afkeuren; want het zou ook te dwaas zijn zulk een uitmuntende voorstelling van wat allerwaardigst is geleerd te worden, weg te werpen. Is het de Lyriek dan die het meest mishaagt;

die met haar welbesnaarde lier en welluidende stem lof, loon van deugd, aan deugdzame daden geeft? die zedelijke lessen stelt en natuurlijke vraagstukken? die haar stem soms tot de hoogte van de sterren heft tot eer van den eeuwigen God? Dan moet ik mijn barbaarschheid belijden, daar ik nooit den ouden zang hoorde van Percy en Douglas, of mijn hart werd ontroerd als door meer dan een trompetsignaal; en toch zingt dat maar een blinde liedjeszanger met zijn stem heel grof en zijn stijl heel ruig: wát, als hij zóó werkt ontoonbaar aangedaan in het stof en spinrag van een onaanzienlijke eeuw, wát zou hij uitwerken uitgedost in de luisterrijke welsprekendheid van Pindarus? In Hongarije, toen ik er reisde, was 't gebruik bij alle feesten en soortgelijke saamkomsten dat men liederen zong op de dapperheid van zijn voorvaders, en dat meest soldatelijke volk vond dat dapperheid daar het best door werd aangevuurd. De onvergelijkelijke Lacedemoniërs voerden dat soort muziek in het veld meê, en zelfs thuis als zulke liederen gemaakt werden zongen zij ze gaarne gezamenlijk; de strijdbaren zingend van wat zij deden, de ouden van wat zij gedaan hadden en de jongeren van wat zij hoopten te doen. En zegt iemand dat Pindarus grooten lof zingt aan kleine overwinningen, eer zaken van spel dan van wichtigheid: zooals de dichter weleens schuld kan hebben die dan niet aan de dichtkunst leit, zoo lag hier de schuld bij den tijd en de gewoonten van de Grieken, die die spelen op zóo hoogen prijs stelden dat Philippus van Macedonië

een wed-ren, gewonnen te Olympus, een van zijn drie opperste gelukzaligheden vond. Maar, wat Pindarus, de onnavolgbare, dikwijls deed, daar is geen soort geschikter voor, de gedachten n.l. op te wekken uit hun loome luiheid tot streven naar een lofwaardig doel.

Blijft het Heroïsche, waarvan de naam al de vitters vervaren moest; want wat inbeelding kan één tong kwaad van dát doen spreken dat geen kleiner kampioenen aanvoert dan Achilles, Cyrus, Aeneas, Turnus, Tydeus, en Rinaldo? dat leert en belust maakt op niet zoo-maar-waarheid, maar van alle waarheid de hoogste en uitmuntendste. Dat grootaardigheid en rechtvaardigheid schijnen laat door alle dampige bangigheid en mistige begeerten. Dat, als 't zeggen van Plato en Tullius waar is, dat hij die de Deugd kon zien wonderbaarlijk bekoord zou worden door liefde tot haar schoonheid: als haar tooiend in haar feestkleed, haar nóg lieflijker lijken laat voor wie maar versmaden willen haar te smaden vóór ze haar verstaan. Maar als iets al gezegd is om de zoete Poëzie te verdedigen, elk woord daarvan verdedigt de Heroïsche, die geen soort is maar 't beste en volmaakste soort. Want daar het beeld van elke daad den geest leert en opwekt, zal het verheven beeld van zulke waardige daden den geest allermeest ontvlammen met een begeerte naar waardig-zijn, en raden hoe men moet waardig zijn. Houd maar Aeneas op de tafel van uw geheugen, hoe hij zich gedraagt bij den ondergang van zijn geboortestad, hoe hij zorg draagt voor zijn ouden

vader en de heiligheden van zijn godsdienst meêvoert; — hoe hij Gods bevel gehoorzaam is om Dido te verlaten, ondanks niet enkel verliefde hartstocht, maar ook de menschelijke inachtneming van de deugd van dankbaarheid hem noopten anders te doen. Hoe in storm, hoe in spel, hoe in oorlog, hoe in vrede, hoe als vluchteling, hoe als verwinnaar, hoe belegerd, hoe belegeraar, hoe jegens vreemden, hoe jegens verbondenen, hoe jegens vijanden, hoe jegens de zijnen, hoe ten slotte in zijn innerlijk, hoe in zijn uiterlijk gedrag. En ik geloof, door een geest niet van nature bevooroordeeld, zal hij vruchtbaar in uitmuntendheden bevonden worden, ja als Horatius zegt: —

Melius Chrysippo et Crantore.

Maar waarachtig ik geloof het is met die dichterhaters als vaak met vrouwen, die telkens ziek zijn maar weten zelf niet waar. De naam Poëzie is hun hatelijk, maar noch haar oorzaak, noch haar werkingen, noch de som van haar eigenschappen, noch de bizonderheden eruit af te leiden geven eenig handvat aan hun heeklende blaam.

Daar dan Poëzie van alle menschelijke geleerdheid de oudste en van stamvaderlijke oudheid is, als van welke alle andere geleerdheid stamt: daar zij zoo algemeen is dat geen volk dat geleerd wil zijn haar minacht, en geen ongeleerd volk er zonder is: daar zoo Grie-

ken als Romeinen haar een goddelijken naam geven: deze van profeteeren, gene van maken; en dat inderdaad die naam van maken haar ware is, omdat terwijl andere kunsten binnen hun onderwerp beperkt blijven en ontleenen er als 't ware hun wezen aan, alleen de Dichter zijn eigen stof voortbrengt, en niet een voorstelling vormt uit gegevens, maar gegevens maakt voor een voorstelling: daar noch haar wezen, noch haar doel eenig kwaad bevat en zij zelf dus ook niet kwaad kan zijn; daar haar werkingen zoo goed zijn als die goedheid leeren en de leerlingen verheugen; daar daarin, (namelijk in zedelijke leering, de eerste van alle kennissen) zij niet alleen overtreft den geschiedschrijver, maar in het leeren haast vergelijkelijk aan den wijsgeer is, en in 't aandoen zijn meerdere: daar de heilige Schrift (waar niets onzuiver is) heele gedeelten heeft die poëtisch zijn, en dat zelfs onze Heiland Christus de bloemen van de poëzie niet versmaadde; daar al hun soorten niet alleen in hun saamgestelde vormen maar ook in hun afzonderlijke prijzenswaardig zijn; daarom geloof ik (en geloof dat ik het met recht geloof) dat de lauwer die hoort aan triomfeerende oversten, waardiglijk — boven alle geleerden — kronen moet den triomfeerenden Poëet. Maar omdat wij zoowel ooren als een tong hebben en de lichtste redenen mochten zwaar lijken als niets in de weerschaal werd gelegd: laat ons hooren en zoo goed als we kunnen bepeinzen, welke bedenkingen tegen deze kunst worden

ingebracht en welke waardig zijn toegegeven of beantwoord te worden.

Ten eerste dan heb ik bevonden dat die Misomousoi, of Dichterhaters, en met hen allen die lof zoeken door anderen te blamen, kwistig omgaan met veel winderige woorden, spotternijen en schimpscheuten, bijtend en knauwend aan al het mogelijke, dat de gal er door gaande gemaakt en de geest verhinderd wordt de waarde van het onderwerp te zien.

Deze soort van bezwaren nu, daar ze vol zijn van makkelijke ledigheid en er geen ding is van zoo heilige majesteit of een spitse tong kan er zich aan slijpen, verdienen zij geen ander antwoord dan een lach om den spotter, in plaats van om zijn spot. Wij weten dat een schertsende geest de bescheidenheid van een ezel, het pleizierige van in schuld te zijn, en het genoegelijke van de pest te hebben, roemen kan. Zoo van den anderen kant, terwijl wij Ovidius' vers omkeeren :

Ut lateat virtus, proximitate mali,

dat er goeds schuilt in de nabijheid van 't kwade: zal Agrippa met even groote vroolijkheid de ijdelheid van de wetenschap toonen, als daar Erasmus de dwaasheid mee verheerlijkt. Ook zal niet een ding of mensch de tikjes van die snaaksche spotvogels geheel ontkomen. Maar Erasmus en Agrippa hadden een anderen grondslag dan daar de meer oppervlakkigen op staan. O, die luchthartige foutenvinders, die het werkwoord

verbeteren voor ze 't naamwoord verstaan hebben, en anderer kennis veroordeelen voor ze hun eigene toonden: hun wou ik alleen maar herinneren, dat schimpen niet uit wijsheid komt, zooals hun pret hun in goed Hollandsch geen anderen naam dan van nar of zotskap geeft: want zoo heetten onze ernstige vaderen dat vermakelijke soort van schertsers. Maar niets is er wat hun hoongeest zoo in arbeid brengt als rijmen en verzenmaken. Het is al eens gezeid (ik meen naar waarheid gezeid) dat niet rijmen en in vers schrijven een dichter maakt. Men kan een dichter zijn zonder verzenmaken, en een verzen-maker zonder poëzie. Maar veronderstel dat ze onafscheidelijk zijn (zooals Scaliger, schijnt het, oordeelde) waarlijk dan verdienen ze een onafscheidelijke aanbeveling. Want als Oratio naast Ratio, rede naast Rede voor onze sterfelijkheid de grootste gaaf is; dan kan dát niet zijn af te keuren wat die rede-gaaf 't meest koestert, wat elk woord schikt niet enkel naar zijn wezen en eigenschappen, maar ook naar zijn juiste geluidsgewicht, en veel woorden tot een Harmonie (al is 't dat misschien in onzen tijd getal, maat, orde, evenwicht, hatelijk geworden zijn). Maar daargelaten dat die taal een muzikale waarde heeft (en muziek bekoort goddelijkst onze zintuigen) zooveel is ontwijfelbaar waar, dat als lezen dwaasheid is, zonder te onthouden; daar 't geheugen de schatmeester van kennis is; die woorden die het geheugen het nutst zijn, ook het dienstigst zijn aan de kennis.

Dat nu Vers beter dan On-vers in 't geheugen blijft, blijkt duidelijk. Daar zijn woorden toch (behalve dat het genot ervan ze gaarne onthouden doet) zóo geschikt zijn dat als één woord er wordt uitgelicht, het heele werk kreupel gaat: wat de fout van zelf uitwijst, het geheugen zich zelf te hulp roepen en 't eerst vergetene sterker hechten doet; behalve dat, daar één woord als 't ware het andere voortbrengt, men, het eene wetend, het andere al half gissen kan; en eindelijk dat zij-zelf die de kunst van het onthouden leeren, hebben aangetoond dat niets daar zoo goed voor is, als een zekere ruimte te verdeelen in vele kleinere, die elk door en door worden gekend. Nu, dat doet het Vers inderdaad onverbeterlijk, waar ieder woord zijn natuurlijke plaats in heeft en hun plaats alle woorden onthouden doet. Maar wat schrijf ik veel van wat ieder ondervonden heeft? Want wien die eenigszins geschoold is zijn niet sommige verzen bijgebleven, van Virgilius, Horatius of Cato, die hij in zijn jeugd geleerd en in zijn ouderdom tot gedurige leering heeft? Ook hebben alle kunsten de geschiktheid van verzen voor het geheugen bewezen, doordat voor 't meerendeel, van Spraakkunst, Logica, Mathesis, Physica en de andere de noodzakelijk te onthouden regels in verzen zijn opgesteld. Zoodat, daar vers in zichzelf zoet en matelijk en ook best voor het geheugen, dat handvat van kunde, is, geen mensch dan in scherts er tégen kan zijn. Gaan wij dan over tot de zeer gewichtige beschuldigingen die den armen dich-

ters worden te last geleid en die deze zijn: Ten eerste: dat er tal van vruchtdragende kundigheden zijn waar een mensch beter zijn tijd in besteden kan, dan in de poëtische. Ten tweede: dat de dichtkunst moeder van leugen is. Ten derde: dat ze voedster is van verkeerdheid, ons vergiftende met pestige begeerten; trekkend met syrenen-zoetheid den geest naar den slangenstaart van zondige verbeeldingen. En hierin voornamelijk geven Blijspelen de grootste ruimte om in te dwalen, als Chaucer zegt: hoe zoowel ons volk als andere, vóor Dichters ons zachter stemden, moedig en belust op strijdbare oefeningen, die pilaren van een mannelijke vrijheid waren, en niet in een luien lommer in slaap gesust door poëten-spel. Eindelijk en hoofdzakelijk, met open mond schreeuwen zij, alsof zij verder dan Robin Hood schoten, dat Plato hen bande uit zijn Staat. Waarlijk dit is veel, als er veel waars in is. Ten eerste dan aangaande het eerste: dat iemand beter zijn tijd besteden kon; is een reden; maar die niets doet als men zegt, als petere principium. Want als het waar is wat ik gesteld heb: dat geen geleerdheid zoo goed is, als die deugd leert en er toe aandoet, en dat niemand zoo goed beide kan leeren en aandoen als de dichter; dan is de slotsom klaarblijkelijk: dat niemand van papier en inkt verdienstelijker gebruik maakt dan hij. En zeker, al zou iemand hun vooropstelling toegeven, dan volgt daar dunkt me maar heel ongaarn uit, dat goed niet goed is, omdat beter beter is. Maar ik ontken

eens vooral dat er ooit op aarde een vruchtdragender wetenschap ontsprongen is. Aangaande het tweede dat zij zulke leugenaars zijn zouden, daarop antwoord ik paradox-achtig, maar naar waarheid, ik geloof naar waarheid, dat van alle schrijvers onder de zon, de Dichter het minst een leugenaar is: en net zoo zeker als de Dichter nauwelijks een leugenaar kàn wezen, zal de Sterrenkundige en zijn verwant de Meetkundige, al wil hij niet, haast een leugenaar moeten wezen, als zij de maat wagen te nemen van het gestarnt.

Hoe dikwijls, denkt gij, liegen de geneesheeren, als zij met hun middelen beweren ziekten te kunnen uitdrijven, die huns ondanks Charon. een groot getal zielen zenden, die, voor ze aan zijn boot komen, in een drankje verdronken zijn? Niet minder allen die zich wagen aan 't beweren. De Dichter nu beweert nooit en liegt daarom nooit. Want liegen is, zooals ik 't versta: het onware beweren waar te zijn. Eveneens zullen de andere kunstenaars, en voornamelijk de geschiedschrijver, daar ze veel dingen beweren, in het nevelige weten van dit mensch-geslacht niet ontkomen kunnen aan heel veel leugens. Maar de Dichter (als ik hiervoor zeide) beweert nooit. De Dichter beschrijft nooit cirkels om uw verbeelding om u te bezweren te gelooven wat hij schrijft. Hij haalt niet het gezag aan van andere geschiedenissen, maar begint nauw of roept de zoete Muzen aan om hem in te blazen een mooie vinding: heusch niet arbeidend om u te

vertellen wat is of niet is, maar wat hoort of niet hoort te zijn : en daarom, al vertelt hij dingen die niet waar zijn, toch omdat hij ze niet geeft voor waar, liegt hij niet, tenzij iemand beweren wil dat Nathan loog in die rede waar ik hiervoor van verhaald heb, tegen David. En zooals nauwelijks een slecht mensch *dit* zou zeggen, zal stellig geen onnoozel mensch zeggen dat Esopus loog in zijn fabels van dieren. Want wie denkt dat Esopus die voor wezenlijk waar gaf, zou waard zijn zijn naam geboekt te krijgen bij die van de beesten waar hij 't over heeft.

Welk kind, dat een tooneel-spel ziet, en *Thebe* met groote letters op een oude deur geverfd, gelooft dat daar Thebe is? Zoo dan een mensch op dien kinderleeftijd er toe komen kan te weten dat de daden en personen van de dichters maar beelden zijn van wat *moest* zijn en niet ware gebeurdheden, dan zal hij geen leugens noemen dingen die niet bewerend, maar allegorisch en figuurlijk geschreven zijn. En daarom, zooals men in geschiedboeken, naar waarheid vragend, heengaat volgeladen met leugen, zoo in poëzie naar verdichting vragend, zal men het vertelsel gebruiken als een verbeelde verwikkeling in een wenschelijke vinding.

Maar hier wordt op geantwoord dat de Dichters namen geven aan de menschen van wie ze schrijven, wat aan de voorstelling van iets werkelijk gebeurds gelooven doet, en dus, daar dat gebeurde er niet is, iets onwaars. Maar liegt de advocaat dan als hij onder de

namen van John a stile en John a noakes zijn zaak voorstelt? Het antwoord is immers eenvoudig. Hun namen aan de menschen geven is om hun schildering meer levend te doen lijken, niet om ze den schijn te geven van geschiedenis: menschen schilderend, behoeven ze er namen voor.

Wij kunnen niet schaak spelen zonder namen voor onze figuren, en toch geloof ik zou hij een heel partijdig kampioen voor de waarheid wezen die zeggen zou dat wij logen door een stuk hout te vereeren met den waardigen Bisschopsnaam. De dichter noemt Cyrus en Aeneas om geen andere reden dan om te toonen wat menschen van hun naam, staat en omstandigheden moeten doen.

Ten derde zeggen zij dat poëzie onzen geest misbruikt, hem gewoon maakt n.l. aan wulpsche lusten en wellustige liefde: want dat is 't hoofdzakelijke, zoo niet het eenige misbruik waarvan ik spreken hoor. Blijspelen, zegt men, leeren eer dan dat zij laken verliefde inbeelding. De Lierdichter verlustigt zich in sonnetten van hartstocht. De Treurdichter treurt om zijn doode meisje. En tot het Heldendicht op zelfs is Cupido eergierig gestegen. Helaas, liefde, ik wou dat ge u zelf zoo goed verdedigen kondt, als ge anderen beleedigt. Ik wou dat zij bij wie ge inwoont, u of wegstuurden of goede reden gaven waarom ze u houden. Maar gesteld dat liefde voor schoonheid een beestachtige zonde is (hoewel 't heel raar lijkt, daar de mensch enkel, niet een beest de schoonheid onderscheiden kan). Gesteld die lieve liefde-

naam verdient de leelijkste smadingen (hoewel zelfs heeren wijsgeeren een goed deel van hun lamp-olie verdeden, door te schrijven van haar uitmuntendheid). Gesteld zeg ik, al wat men gesteld verlangt, dat niet alleen liefde, maar lust, maar ijdelheid, maar (verlangen ze het) gemeenigheid veel bladen van dichter-boeken vult, toch geloof ik, als dat alles gesteld is, dat zij bevinden zullen dat hun uitspraak voegelijk onderstboven mag gezet, en gezegd worden, niet: dat de Poëzie den mensch zijn geest misbruikt; maar dat de mensch zijn geest de poëzie misbruikt.

Want te ontkennen is het niet dat de mensch zijn geest de poëzie (die Eikastike wezen moest, goede dingen voorstellend, als sommige geleerden het bepalen), Phantastike, d. i. integendeel de verbeelding bedervend door onwaardige voorwerpen, maakt. Zooals de dichter, die voor oogen stelt een uitmuntende perspectief of een mooi plan voor bouw of versterking, of een schilderstuk met zoo iets schilder-waardigs als Abraham zijn zoon Izaak offerend, Judith, Holofernes doodende, David met Goliath vechtend, — daar meê zou uitscheiden en een kwâ-graag oog streelen met wulpsche vertooningen van wat beter nooit werd vertoond. Maar, zal het misbruik van een zaak het gebruik doen haten? Neen waarlijk niet. Al is het zoo dat de poëzie niet alleen kan misbruikt worden, maar ook, éens misbruikt, door de kracht van haar zoete bekoring ernstiger schaden kan dan legers van onpoëtische woorden; — toch ben ik zoo ver

van te besluiten dat het misbruik het misbruikte verwerplijk maakt, dat ik het omgekeerd voor een ware bewering houd, dat al wat, misbruikt, het meest schaadt, goed gebruikt (en naar 't goede gebruik er van krijgt elk ding zijn roep) het meest báat.

Zien we niet de Geneeskunst (de beste wal om onze veel-belaagde lichamen), misbruikt, vergift geven als vreeselijkste verwoester? Wordt niet rechtsgeleerdheid, die voor doel heeft het kromme te rechten, misbruikt, de kromme voedster van gruwlijke ongelijkheden? Baart Gods woord (om 't allerhoogst te gaan), misbruikt, geen wangeloof? Is zijn Naam, misbruikt, geen Gods-lastering? Zeker, een naald kan niet veel kwaads doen, maar ook zeker (dat de Dames mij niet boos worden) ze doet weinig goeds. Met een zwaard kunt ge uw vader dooden, met een zwaard ook verdedigt ge uw vorst en land. Zoodat, terwijl ze niets zeiden door dichters Leugenvaêrs te noemen, bewijzen zij in dit argument van misbruik hun aanbevelenswaardigheid.

Hiernevens beweren zij dat, vóor Dichters in tel kwamen, ons volk zijn hart gezet had op doen en niet op verbeelden: liever dingen doend, waard te worden beschreven, dan dingen te schrijven waard te worden gedaan. Wat voor een voor-tijd dat was, geloof ik dat Sphinx nauwelijks zeggen kan: sinds zoo oud geen heugenis is als die van de Poëzie; en zeker in zijn voorvaderlijkste simpelheid het volk van Albion niet zonder Dichters was. Neen, dat argument, hoewel tegen de poëzie gericht,

is inderdaad een ketting-schot tegen alle geleerdheid of boekerigheid, als dat heet. Van die meening waren die Gothen van wie geschreven is dat zij in den roof van een vermaarde stad een mooie boekerij hebbend genomen, een beul onder hen, die een groot getal menschen vermoord had, haar in brand wou steken, waarop een ander heel ernstig aanmerkte: pas op dat je 't niet doet, want terwijl zij met dat speelgoed bezig zijn, valt het ons gemakkelijker hun land te veroveren.

Dit is inderdaad de gewone leer van de onkunde, en ik heb er dikwijls heel wat woorden over hooren vuil maken; maar daar ze niet enkel tegen poëzie, maar tegen alle geleerdheid is; of liever tegen alle geleerdheid behalve Poëzie: omdat het ook een te verre uitweiding of ten minste onnoodig zijn zou er tegen te spreken (daar het vanzelf spreekt dat alle gedrag van doen door kennis verkregen wordt, en kennis 't best door veel op te nemen, dat is te lezen), zeg ik enkel met Horatius, tot wie die leer aanhangt:

Jubeo stultum esse libenter:

Want de Poëzie zelf is het vrijst van deze tegenwerping. Want Poëzie vergezelt ons in het veld.

Ik durf beweren dat Orlando Furioso, of de brave koning Arthur, geen soldaat mishagen zullen: maar 't begrip van Ens en Prima Materia passen zwaarlijk bij een borstpantser: en zoo is 't ook, als ik hiervoor al zeide, dat zelfs Turken en Tartaren dol op dichters zijn. De

Griek Homerus bloeide, vóor Griekenland. En als ik tegen een gissing een gissing mag overstellen: het schijnt mij dat evenals van hem hun geleerden hun eerste licht van kennis kregen, ook wie deden van hem hun eersten drang kregen tot dapperheid. Zie alleen maar voor voorbeeld Alexander, dien Plutarchus zóo dapper noemt dat het Lot niet zijn gids maar zijn voetbank was, wiens daden voor hem spreken zouden ook zonder Plutarchus, de Phoenix van strijdbare vorsten. Deze Alexander liet zijn schoolmeester, den levenden Aristoteles, achter, maar nam met zich den dooden Homerus: hij liet den wijsgeer Calisthenes ter dood brengen om zijn schijnbaar wijsgeerige, maar waarlijk oproerige koppigheid; maar het voornaamste waar men hem ooit naar hoorde wenschen, was dat Homerus nog leven mocht. Juist had hij opgemerkt dat hij dapperder werd door het zien op Achilles dan door 't luisteren naar de wijste bepaling van dapperheid. Daar is 't ook om dat als Cato in Fulvius afkeurde dat hij Ennius met zich te velde nam, men kan antwoorden dat als Cato het afkeurde, de edele Fulvius het goedkeurde, of anders zou hij 't niet gedaan hebben: want het was niet de uitmuntende Cato Uticensis (wiens gezag ik wel veel meer eeren zou), maar de vroegere: in waarheid een bitter hekelaar, maar overigens iemand die nooit veel offers brandde aan de Gratiën. Hij had een hekel aan en riep tegen alle Grieksche beschaving, en toch, 80 jaar oud, ging hij Grieksch leeren. Vreezend misschien dat Pluto geen Latijn ver-

stond. Maar wat daar bij komt: de Romeinsche wetten vergunden niet dat iemand meê werd in 't veld gevoerd die niet stond op de soldaten-rol, en dat Cato iets tegen zijn ongemonsterde persoon had, bewijst niet dat hij iets had tegen zijn werk. Maar al had hij dat, Scipio Nasica, door iedereen den besten Romein genoemd, beminde hem. Beide andere broeders Scipio, om hun deugden niet minder bijgenoemd dan de Aziër en de Afrikaner, hielden zóo van hem dat zij zijn lijk lieten bijzetten in hun graf. Zoodat Cato zijn gezag, alleen tegen zijn persoon aangevoerd, en daar over gesteld dat van zooveel grooteren dan hij, hierin zonder waarde wordt. — Maar nu inderdaad wordt mijn last zwaar te dragen nu Plato's naam mij wordt opgelegd, van wien ik bekennen moet hem altijd van alle wijsgeeren den eer-waardigsten geacht te hebben, en met reden, want hij is van alle wijsgeeren de dichterlijkste. Toch, als hij de fontein bevuilen wil waar zijn eigen stroomen uitgevloeid zijn, laat ons dan stoutelijk inzien met wat reden hij dat deed. Een kwaadwillige zou kunnen inbrengen, dat Plato, een wijsgeer zijnde, van nature een vijand van de dichters was; want, dat is waar, nadat de wijsgeeren de zoete geheimen van de poëzie gepeild hadden, en daaruit gevischt het ware en innige van alle wetenschap, waren zij, het dadelijk verstelselend en een schoolvak makend van wat de dichters alleen leerden door een godlijke vreugdlijkheid, hun gidsen ván zich gaan smaden en als ondankbare leerlingen niet tevree geweest hun eigen zaakjes te hebben opgezet,

maar er op uit die van hun Meesters te doen verloopen. Maar daar zij die vreugdlijkheid van de dichters misten, naarmate ze hen daarom minder schaden konden, haatten ze hen meer. Want immers, zij zagen zeven steden strijdend om Homerus, van welke van hen hij burger was; terwijl veel steden hun wijsgeeren banden als niet goed om meê saam te zijn. Want het zeggen van een paar verzen van Euripides had Atheners het leven gered in Syracuse; — terwijl de Atheners-zelf veel wijsgeeren niet waard vonden te bestaan. Zekere dichters, als Simonides en Pindarus hadden Hiero den eersten zoo beïnvloed dat hij die een Tyran was een goed koning werd, en Plato vermocht zoo weinig op Dionysius dat die hem van een wijsgeer veranderde in een slaaf. Maar wie zoo doen zou, beken ik, zou de bezwaren tegen dichters met gelijk gepluk aan wijsgeeren antwoorden, evenals wie ons verzoeken zou Plato's Phaedrus of Symposium te lezen, of Plutarchus' vertoog over de liefde, en te zien of eenig dichter ooit zulke afschuwelijke gemeenigheden goedkeurde als zij. Ook zou men vragen kunnen uit wát voor staat Plato hen bande. Uit denzelfden immers waar hij instelde gemeenschap van vrouwen: zoodat die uitbanning wel niet zal geweest zijn uit vrees voor verwijfde wellustigheid; want wat schade zullen verliefde Sonnetten doen, waar een man mag hebben wat vrouw hem lijkt. Maar ik eer wijsgeerige onderwijzingen en zegen de geesten die ze voortbrachten: als zij tenminste niet misbruikt worden; en dat zeg ik ook voor de Poëzie.

Paulus zelf, die ('k zeg het tot eer van de dichters) tweemaal twee poëten aanhaalt, en een van hen onder den naam van profeet, spreekt tegen de wijsbegeerte, maar tegen het misbruik ervan. Zoo Plato, tegen het misbruik van de poëzie. Plato vond verkeerd dat de dichters van zijn tijd de wereld vulden met verkeerde meeningen omtrent de goden, vertelseltjes makend van hun vlekkelooze wezen, en hij wou niet dat de jeugd daardoor werd besmet. Veel kan hiertegen gezegd worden, maar dit volsta: de dichters voerden die meeningen niet in: zij volgden de eens ingevoerde na. Want alle Grieksche geschiedenissen getuigen dat de godsdienst van dien tijd vele en verschillend uitziende goden erkende, door de dichters niet geleerd, maar naar hun aard van nabootsers, nagevolgd. Wie er lust in heeft leze in Plutarchus de vertoogen over Isis en Osiris, over de oorzaken waarom de orakels ophielden, over de goddelijke voorzienigheid: en zie of de godsdienst van dat volk niet uitging van zulke droomen, die de Dichters, dat 's waar, bijgeloovig aannamen, maar daarin toch, (want zij hadden 't licht van Christus niet) beter handelend dan de wijsgeeren, die, het bijgeloof verjagend, het Atheïsme invoerden. Plato daarom (wiens gezag ik veel liever met recht erken dan ten onrechte weersta) bedoelde niet in 't algemeen Dichters in die woorden waarvan Julius Scaliger zegt: Qua authoritate, barbari quidam, atque hispidi, abuti velint ad Poetas é republica exigendos: maar bedoelde enkel

die verkeerde meeningen over de godheid uit te drijven (het schadelijk geloof waaraan het christendom nu zonder verdere wet verwijderd heeft), die, naar hij meende, misschien gevoed werden door wie toen dichters werden geacht. En men hoeft niet verder dan tot Plato zelf te gaan, om zijn meening te weten, daar hij in zijn dialoog Ion, hoogen en rechtvaardigen lof geeft aan de Poëzie. Zoodat Plato, het misbruik bannende en niet de zaak, haar niet bannende, maar passende eer gevend, onze patroon zal wezen en niet onze weerpartij. Want inderdaad veel liever (daar ik het doen kan) zou ik hun misverstaan van Plato toonen, (onder wiens leeuwenhuid zij een ezel-gebalk tegen Poëzie zouden willen aanheffen), dan mij vermeten zijn gezag om te werpen, dat men, hoe wijzer men is, des te meer zal moeten bewonderen: voornamelijk daar hij de Dichtkunst nog hooger dan ik vereert, als de aanblazing van een goddelijke macht namelijk, ver boven menschenverstand; zooals uit de hier-voor genoemde dialoog blijkt.

Wie aan den anderen kant de eerbewijzen toonen wou die door de beste hoofden den dichters zijn toegebracht, heeft een zee van voorbeelden voor zich. Van Alexander, Cesar, Scipio, allen begunstigers van Dichters. Lelius, de Romeinsche Socrates, zelf een Dichter, verondersteld maker van een deel van Terentius' Heatuontimorumenos. En ook de Grieksche Socrates, naar Apollo's uitspraak de eenige wijze, zegt men dat een deel van zijn ouderdom gebruikt heeft voor het in vers bren-

gen van Esopus' fabelen. Zeer slecht zou het dus wel zijn leerling Plato afgaan in zijn Meesters mond zulke woorden te leggen tegen Dichters. Maar wat meer nog? Aristoteles schrijft over de Dichtkunst: waarom, als ze niet moest bestaan? Plutarchus leert het nut dat men er van trekken kan: hoe toch, als men haar niet mag lezen? En wie van Plutarchus òf geschiedenis òf wijsbegeerte leest, zal bevinden dat hij hun beider kleederen opmaakt met garneersel van poëzie. Maar het lust me niet de Dichtkunst te verdedigen met behulp van haar onderling, de geschiedschrijving. Het volsta dat ze een goede grond voor lof om op te wonen is: en wat blaam men er op zet kan òf spoedig verwijderd worden òf veranderd in rechtmatigen roem. Zoodat, daar haar uitmuntendheid zoo gemakkelijk en rechtmatig verdedigd en laag-kruipende kleinachting zoo vanzelf vertreden wordt; — daar ze geen leugenkunst, maar een ware leer is; niet verwijfd makend maar van aanzienlijke opwekking tot dapperheid; niet onzen geest bedervend maar hem sterkend; niet gebannen, maar geëerd door Plato: — laat ons liever meer lauwers planten, om de hoofden van onze dichters meê te omkransen, (welke eer van Laureaat te zijn, als behalve hun alleen toekomt aan overwinnende veldheeren, al genoegzaam hun waarde aanwijst), dan toe te staan dat de kwalijk-riekende adem van zulke kwaad-sprekers nog eenmaal blaze op de klare bronnen van de Poëzie.

Maar daar ik nu zoo'n langen loop geloopen heb

dunkt me dat ik, voor ik mijn pen haar rust laat, nog wel een klein beetje tijd verliezen mag aan het onderzoek of Engeland (die Moeder van uitmuntende geesten) een zoo hardę stiefmoeder voor dichters zou geworden zijn, die toch in geest alle anderen moesten te boven gaan, daar toch bij hen álles uit den geest voorkomt, wijl zij makers uit zichzelf zijn en niet namakers van anderen. Wel mag ik uitroepen:

Musa mihi causas memora, quo numine laeso.

Zoete poëzie, die oudtijds Koningen, Keizers, Senatoren, Veldheeren, als behalve duizend anderen, David, Hadrianus, Sophocles, Germanicus, niet alleen als begunstigers van dichters, maar voor Dichters zelf, en in later tijd voor patroons kunt aanwijzen een Robert, Koning van Sicilië; den Grooten koning Frans van Frankrijk; Jacobus van Schotland; Kardinalen als Bembus en Bibiena; beroemde Prekers en leeraren als Beza en Melanchton; geleerde wijsgeeren, als Fracastorius en Scaliger; groote redenaars als Pontanus en Muretus; scherpe vernuften, als George Buchanan; ernstige raadslieden, als behalve veel, maar voor alle anderen, dien Hospital van Frankrijk, dan welke (meen ik) geen volmaakter verstand op vaster deugd gebouwd, dat rijk ooit heeft voortgebracht. Deze zeg ik, met tal van anderen, lazen niet alleen de poëzie van anderen, maar poëtiseerden ook wat anderen lazen. Dat de Poëzie, gaarne

ontvangen in alle andere plaatsen, alleen in onzen tijd in Engeland slecht ontvangen wordt, wordt denk ik bejammerd door de aarde-zelve, die dáárom onzen grond minder lauweren voort doet brengen dan hij placht. Want te voren bloeiden ook in Engeland dichters. En, wat men wel bedenken moet, ook in die tijden als de lucht het luidst was met de trompetten van Mars. En nu, nu een overveilige rustigheid den dichters wel het bed spreidt, is hun naam ongeveer dezelfde als die van de koorddansers in Venetië. Waarlijk, dat-zelfs, zooals het eenerzijds de Poëzie tot eer strekt, die als Venus, (maar met beter voornemen) liever met Mars in het net gestoord wordt dan in de huiselijke rust van Vulkaan te deelen, zoo is het anderzijds een stuk van een reden waarom dichters minder dankbaar zijn dat luie Engeland dat den last niet kan lijden van een pen. Hieruit volgt noodzakelijk dat lage geesten met slaafsche verstanden het ondernemen: die tevreê zijn als een drukker hen beloont. En zooals Epaminondas gezegd wordt, door de eer van zijn deugden een eerst geminacht ambt, toen hij het vervulde, zeer eer-waardig gemaakt te hebben: zoo deze, alleen door hun naam te noemen bij den haren, onteeren, door hun eigen eerloosheid, de zeer eer-lijke poëzie. Want nu, alsof al de Muzen een kind kregen en bevielen van Basterd-dichters, rent het maar, zonder eenige opdracht, over de oevers van den Helikon, tot de lezers bek-af zijn als postpaarden, terwijl zij, middelerwijl

Queis meliore luto finxit præcordia Titan,

veel liever de uitstroomingen van hun geest terughouden dan door ze aan den dag te brengen als Ridders van dezelfde orde te worden beschouwd. Maar ik, die voor ik die waardigheid bejagen dorst, in de bent van de Papier-vlekkers geduld ben, meen de wezenlijke oorzaak van onze kleine achting in gebrek aan verdienste te zien: wij Poëten zijnde, Pallas ten spijt. Waarin we onverdienstelijk zijn ware ondankbaar te noemen: maar wist ik het, ik beterde mijzelf. Maar ik, daar ik den Dichter-titel nooit wenschte, heb de middelen er toe niet onderzocht. Overmeesterd soms door sommige gedachten heb ik hun een inktig tribuut gebracht. Maar zij die hun vreugden aan poëzie hebben, moesten weten willen wat zij doen en hoe zij het doen: en voornamelijk zelf zien in een niet vleienden spiegel van beoordeeling, indien dat hun neiging is. Want poëzie moet niet bij de ooren er bij gesleept, maar zachtjes geleid worden, of liever zij moet leiden. Wat gedeeltelijk de reden was waarom de oude geleerden haar een godlijke gaaf en geen menschelijk vermogen noemden: daar alle andere kennis gereed leit voor wie maar een gereeden geest heeft; maar geen ijver een dichter kan maken als zijn innerlijke Genius hem niet drijft; waarom het een oud spreekwoord is: Orator fit, Poeta nascitur. Toch geloof ik dat zoo goed als de vruchtbaarste grond bewerkt moet, zoo het hoogstvliegend vernuft door een

Daedalus moet geleid. Die Daedalus, zeggen ze, heeft drie vleugels om zich mee op te kleppen in den hemel van de ware voortreffelijkheid: n. l. kunst, nabootsing en oefening. Maar met kunst-regels noch voorbeelden ter navolging maken wij het ons moeielijk. Oefenen doen we ons, maar dat erg averechts; want waar we ons moesten oefenen om te weten, oefenen we ons of we al wisten! en zoo wordt ons brein verlost van allerhande zaken die niet door kennis er zijn ingeraakt. Want terwijl er twee hoofdzakelijke deelen zijn, stof om te worden uitgedrukt door woorden, en woorden tot uitdrukking van de stof, bedienen we ons van kunst noch nabootsing in een van beide wèl. Onze stof is Quodlibit, hoewel verkeerdelijk Ovidius' vers toepassend:

(Quicquid conabar dicere versus erat:)

het nooit in vaste rangen marcheeren doend; zoodat de lezer bijna niet zeggen kan waar hij zich bevindt.

Chaucer deed ongetwijfeld uitmuntend in zijn Troylus and Cresseid, zoodat ik niet weet waar ik me meer over verbazen moet, daarover dat hij in dien donkeren tijd zoo helderziend was, of dat wij in onze lichte eeuw hem zoo strompelend naloopen. Toch had hij groote gebreken, vergefelijk daar de oudheid eerwaardig maakt. De Mirrour of Magistrates acht ik wèl gestoffeerd met schoone gedeelten; en in de Liricks van den Earl of Surrie hebben veel dingen een smaak van edele geboorte

en zijn niet onwaardig een edelen geest. De Sheapheards Kalender mist geen poëzie in de Eglogues: die, vergis ik me niet, zeer lezens-waard zijn. Het vervormen van zijn stijl tot een oude boeren-spraak kan ik niet goedkeuren, daar noch Theocritus in 't Grieksch, noch Virgilius in 't Latijn, noch Sannazaro in 't Italiaansch zich daarop toeleiden. Deze uitgezonderd, herinner ik mij maar weinig (als ik 't zeggen mag) gezien te hebben, dat dichterlijke spieren had: wat blijken zal als men de verzen als proza schrijft en dan den zin volgt; want dan ziet men dat het eene vers het andere voortbrengt zonder dat het eerste geschikt lijkt in overeenstemming met wat het laatste zou inhouden: en het geheel een verwarde massa woorden is met wat tinkeling van rijmen, maar nauwelijks met rede erin.

Onze Treur- en Blij-spelen, waar niet zonder oorzaak op wordt aangegaan, daar zij regels volgen, noch van ordentelijke beschaving noch van bekwame poëzie: — behalve Gorboduc (ik zeg nog eens ik spreek enkel van wat ik gezien heb), dat, — niettegenstaande het vol statelijke stukken is en goedklinkende volzinnen, tot de hoogte van Senecaas stijl stijgend, ook vol van niet lage goê-zeedschheid die het allerverrukkelijkst leert, dus haast staand op den top van Poëzie, — toch in de bijkomstigheden zeer gebrekkelijk is; wat mij leed doet omdat ik er gaarne een goed voorbeeld voor alle Treurspelen in had gezien: want het schiet zoowel in tijd als in plaats te kort, die twee noodzakelijke metgezellen

van stoffelijke bewegingen: want terwijl het tooneel altijd maar één plaats moest voorstellen, en de langste tijd erin verondersteld, zoo naar het voorschrift van Aristoteles als van het gezond verstand, maar één dag moest zijn, zijn er veel dagen en veel plaatsen, tegen de kunst, in verbeeld: maar — is het dan zoo in Gorboduc, hoeveel meer in al 't overige? Waar ge Azië aan de eene en Afrika aan de andere zij vinden zult en zooveel mindere koninkrijken dat de speler als hij opkomt beginnen moet met te zeggen waar hij is, of anders zal men het verhaal niet begrijpen. Nu zult ge drie dames zien wandelen, bloemen plukkend, en wij moeten het Tooneel voor een tuin houden. Aanstonds hooren we op dezelfde plek vertellen van een schipbreuk en het is onze schuld als we 't niet aanzien voor een rots. Vlak er achter komt een griezelig monster vuur en rook blazen, en de ongelukkige toeschouwers moeten weten dat daar nu een hol gaapt. Terwijl middelerwijl twee legers aanrennen, verbeeld door vier zwaarden en schilden en welke domkop zal niet meenen voor een slagveld te staan? Nu, met tijd zijn zij nog milder, want het gewone geval is van twee verliefde vorste-kinderen. Na veel rampen wordt zij zwanger, wordt verlost van een mooi jongetje, dat raakt zoek, wordt man, krijgt haast ook een kind — en dat alles in twee uren, waarvan 't hoe-dwaze het verstand kan inzien en de kunst geleerd heeft en alle voorbeelden van de ouderen ons voorhouden; en daar tot heden de gewoonste Ita-

liaansche speler niet in dwalen zal. Nu zullen sommigen tot voorbeeld aan-halen den Eunuchus van Terentius, die stof heeft voor twee etmalen, vrij wat minder intusschen dan twintig jaar. Het is waar, maar het moest ook gespeeld worden in twee etmalen en de vertoonde dus overeenkomen met den verbeelden tijd. En als Plautus in één plaats verkeerd deed, volgen wij dan niet die éene plaats. Maar, zal men zeggen, hoe zullen we dan een verhaal vertoonen dat loopt over veel plaatsen en tijden? En weet men dan niet dat een Tragedie aan de wetten van de Dichtkunst en niet aan de geschiedenis gebonden is? niet verplicht een geschiedenis te volgen, maar vrij er iets heel nieuws uit te verdichten of de geschiedenis te vervormen tot het meest tragische geval. Zoo ook kunnen veel dingen verhaald die niet kunnen vertoond worden, als men 't verschil kent tusschen vertellen en vertoonen. Zoo b. v. mag ik spreken, al ben ik hier, van Peru, en al sprekend aan het beschrijven van Calcutta gaan, maar vertoonen kan ik ze niet zonder het paard van Pacolet, en zoo deden ook de Ouden door een Bode, die verslag gaf van wat vroeger en elders was gebeurd. Eindelijk moet men ook niet als men een geschiedenis vertoonen wil, beginnen als Horatius zegt, ab ovo, maar dadelijk in het midden van de daad staan die men wil voorstellen. Het best maak ik dat duidelijk door een voorbeeld. Er is een geschiedenis van een jongen Polydorus, veiligheidshalve, met groote schatten, door zijn vader

Priamus naar Polymnestor, koning van Thracië gestuurd, in den tijd van den Trojanen-strijd. Die Polymnestor hoorend dat Priamus gevallen is, doodt, om den schat te stelen, 't kind. Zijn lijk wordt gebracht bij Hecuba, die dien dag zelf middel vindt zich allervreeselijkst op den moordenaar te wreken. Waar zouden nu ónze dichters aanvangen? Met de geboorte van het kind natuurlijk. Dan zouden zij overvaren naar Tracië en ik weet niet hoeveel jaren zoek brengen met reizen door ik weet niet hoeveel plaatsen. Maar waar begint Euripides? Met het vinden van het lijk; en de rest bericht de geest van Polydorus. Hier hoef ik niet verder over uit te weiden: het domste verstand begrijpt het. Maar daargelaten die grove onzinnigheden, wat zijn al hun stukken noch goede Treur- noch goede Blij-Spelen, koningen en clowns door elkaar halend; niet omdat de zaak het zoo meêbrengt, maar de clowns bij kop en schouders er in gesleept om een rol te spelen in zaken vol majesteit, met betamelijkheid noch bescheidenheid. Zoo dat noch bewondering noch meêlijden noch de ware blijgeestigheid door hun Bastaard-tragi-comedies worden opgewekt. Ik weet dat Apulejus zoo iets deed, maar dat is een geval verteld in tijdsruimte, niet voorgesteld in één oogenblik; en ik weet dat de Ouden een of twee voorbeelden nalieten van Tragi-comedies, zooals Plautus zijn Amphitryon. Maar als wij wel onderscheiden zien wij dat zij nooit dan zeer voorzichtig, saambrachten bruiloftsdans en begrafenis. Zoo

*

gebeurt het dan dat, terwijl wij geen Blijspel op zich zelf hebben, er in 't komische deel van ons Treurspel niets is als gemeenigheid, kieschen ooren onwaardig: of een heel erg vertoon van dorperheid, geschikt tot niets dan een gelach te laten opgaan: terwijl 't heel beloop van een blij-spel vol blijheid wezen moest en het Treurspel zijn gang moest hoog houden ter stijgende bewondering. Maar onze blijspeldichters denken dat er geen blijheid zonder lachen is, wat onjuist is; want al kan lachen saamgaan met blijheid, toch ontstaat het niet uit blijheid, alsof blijheid oorzaak van lachen zijn zou; maar wel kan hetzelfde ding lachen èn blijheid voortbrengen. Immers, zij hebben in zich zelf een soort tegenstrijdigheid. Want blij worden we zelden dan door wat met ons persoonlijk of onze menschennatuur bizonder overeenstemt — lachen doet ons bijna altijd wat met ons of de menschennatuur het allerminst samenstemt. Blijheid is een verheuging, een blijvende of van een oogenblik. Lachen heeft iets hatelijk prikkeligs.

Zoo bijvoorbeeld wonderlijk blij maakt het een schoone vrouw te zien, en toch zijn we dan ver van lachlust. Wij lachen om mismaakten, waar we zeker niet blij om zijn. We zijn blij als iets meêvalt, we lachen als iets tegenslaat. We zijn blij bij vrienden- of landsgeluk: waard belachen te worden is hij die daarom lacht; we zullen soms lachen daarentegen als we een zaak heel verkeerd begrepen zien en iemand met zijn kop vooruit er zich zien inwerken: uit achting voor

dien man zullen we spijt voelen maar we kunnen het niet laten te lachen om hem; en dat lachen doet ons meer pijn dan vreugd. Toch ontken ik niet dat ze niet heel wel kunnen samengaan; want zooals om 't beeld van Alexander, goed gedaan, we blij worden maar lachen niet; en om twintig dolle kluchten lachen maar niet blij worden: zoo om Hercules met zijn grooten baard en woedend gezicht, in vrouwenkleêren, spinnend op bevel van Omphales, lachen èn verblijden we ons. Want de macht van de liefde zóo groot voorgesteld, geeft blijdschap: en de bespottelijkheid van de voorstelling wekt den lachlust op. Maar ik zeg dit opdat niet de komische kracht zich enkel oefene aan zulke hoonlijke zaken, als enkel den lachlust wekken: maar zich menge met dat verrukkelijk leeren dat het doel is van den poëet. En de groote fout in dat lachverwekken, en ronduit berispt door Aristoteles, is het lachen doen om zondige zaken, die eer walgelijk dan belachelijk zijn: of om verdrietige die men eer beklagen dan smaden moest. Want wat is dat, de lieden te doen pret hebben om een ellendigen bedelaar of een armoedigen clown? of tegen de wetten van de gastvrijheid te spotten met vreemdelingen, omdat zij Engelsch niet zoo goed spreken als wij? wat leeren we ervan, daar het zeker is

> Nil habit infelix paupertas durius in se,
> Quam quod ridiculos homines facit.

Maar eer om een druk-hofmakenden hoveling. Een

harteloos dreigenden Thraso. Een eigenwijzen schoolmeester. Een raar-toegetakelden reiziger. In deze te zien wandelen onder tooneelnamen, naar de natuur gespeeld, zou blij lachen en leerende blijheid zijn; evenals treurspelen, gelijk die van Buchanan een hemelsche bewondering baren. Maar ik kwist te veel woorden over tooneel-spelen. Ik doe het omdat er, daar ze zoo uitmuntende deelen van de dichtkunst zijn, geene méer in Engeland in zwang zijn en geene jammerlijker worden misbruikt. Daar ze, als dochters van verkeerde zeden, die zich als van slechte opvoeding toonen, de eerbaarheid van hun moeder de Poëzie doen in vraag brengen. Andere soorten van dichtkunst hebben we geene dan de lyrische soort van zang en sonnet: die, Heer, als ge ons een gunstiger geest gaaft, o zoo goed mochten gebruikt worden, en met godlijke vrucht voor den enkeling en de gezamenheid, voor lofzangen op de onsterfelijke schoonheid, de onsterfelijke goedheid van dien God, die ons handen om te schrijven en geesten om te begrijpen geeft, tot den lof van wien ons wel woorden maar nooit stof kan te kort komen, ja we onze oogen niet konden richten op éenig voorwerp zonder te voelen opknoppen in ons, altijd-nieuwe lofsgelegenheid. Maar waarlijk veel van die geschriften die onder de banier gaan van de onweerstaanbare liefde, zouden mij als ik een meisje was nooit overtuigen van liefde, zoo koud is hun opstellen van vurige woorden, als wie eer 't geschrijf van vurige minnaars gelezen en daar wat

bombast uit hadden opgepikt, zooals mij iemand eens vertelde dat de wind Noord, West en naar 't Zuiden was, omdat hij zeker wou zijn genoeg windstreken te noemen, — dan dat zij werkelijk die hartstochten zouden gevoeld hebben, die makkelijk (meen ik) mogen verzinnelijkt worden door de ingeboren kracht of Energia (als de Grieken zeggen) van den schrijver. Maar laat dit een voldoende hoewel korte betooging zijn dat wij het recht gebruik missen van het hoofdzakelijke in de Poëzie.

Nu aangaande haar buitenkant, de woorden, of als men 't noemen mag de Dictie, die is nog wel zoo slecht. Zoo is die zoet-tongige Matrone Eloquentia, uitgedost of liever vermomd in een aanstellerigheid als een geblankette Courtisane: nu met woorden — zoo ver gezocht dat ze kunnen monsters, maar móeten vreemdelingen lijken voor elken niet-Engelschman; — dan, met aldoor-voortgeloop van één letter, of 't te doen was om te lijken op het Woordenboek. Dan, met bloemen en figuringen, alleruiterst winterlijk en koud. Maar nog wou ik dat die fout enkel versschrijvers eigen was, en niet zeer hebbelijk aan prozaïsten; en (waarover men zich verbazen moet) aan geleerden; en (waarom men moet verdrietig zijn) aan dominees. Waarlijk, ik zou kunnen wenschen, ten minste als ik zoo stout mocht zijn te wenschen in een zaak buiten 't bereik van mijn vermogen, dat de vlijtige naämers van Tullius en Demosthenes (twee zeer waardig te worden nageäamd), niet zoo zeer Nizoliaansche albums van hun figuren en frazen aan-

leiden, als wel in oplettende vertaling hen geheel (als 't ware) verteerden, en tot de hunne maakten: Want nu strooien zij suiker en specerijen op elken schotel die op tafel komt; den Indianen lijkend die niet tevreê oor-ringen te dragen op de plaats waar die hooren, aan de ooren n.l., ook juweelen door hun neus en lippen haken om zeker te wezen toch heel mooi te zijn.

Tullius, toen hij als met een bliksem van welsprekendheid Catelina moest uitdrijven, gebruikte dikwijls die herhalings-figuur: Vivit. vivit? imo Senatum venit etc. Hij immers, ontvlamd in een zeer wezenlijke toornwoede, wou zijn woorden (als 't ware) dubbel-zwaar uit zijn mond doen gaan: en dus dát kunstmatig doen wat vertoornde menschen doen van natuur. Maar wij, die de gratie van die woorden gevoeld hebben, roepen ze in, soms in een alledaagsch Epistel, als het te toornig staan zou toornig te zijn. Wat nu vergelijkingen aangaat, in sommige gedrukte vertoogen geloof ik dat alle kruidenboeken, alle verhalen van dieren, vogels en visschen zijn opgeschrikt en aangejaagd in menigte, in gezelschap van een of andere voorstelling. Wat natuurlijk de ooren zoo onzinnig mogelijk over-vult; want de kracht van een vergelijking is niet iets te bewijzen aan een onwillig betwister, maar iets te verklaren aan goedwillig hoorder, en als dat gebeurd is is de rest een vervelend leuteren, dat het geheugen eer aftrekt van het doel waar men 't wou heen hebben dan een grein oordeel den geest toevoegt, die óf al voldaan *is* óf door vergelijkingen niet voldaan wor-

den kán. Wat mij betreft, ik twijfel niet er aan of Antonius en Crassus, de groote voorvaderen in welsprekendheid van Cicero, daar de een van hen (als Cicero getuigde) beweerde niets te weten van kunst, de andere er niet aan te hechten : omdat door een eenvoudige gevoeligheid zij het oor wonnen van alle eenvoudigen, en door het oor wel kwamen tot de overreding — en overreding is het doel-wit van den Redenaar — ik twijfel niet of zij maakten maar spaarzaam gebruik van die middelen, die niemand veel gebruiken kan of het is hem aan te zien dat hij voor eigen pleizier naar zijn eigen muziek danst en meer bezorgd is buitengemeen te spelen dan waar.

Ongetwijfeld, mijns inziens ten minste ongetwijfeld, heb ik bij verschillende on-geleerde hoflieden een gezonder stijl gevonden dan bij sommige geleerde professoren: waarvoor ik geen andere reden weet dan dat de Hoveling dát volgende wat hij bij ervaring kent als het natuurlijkste, daarin (hoewel onwetend) doet als de kunst, ofschoon niet met kunst, terwijl de ander de kunst gebruikende om zijn kunst te toonen en niet om haar te verbergen (zooals hij in die gevallen doen moest) zich van de natuur verwijdert en eigenlijk de kunst misbruikt.

Maar hoe? mij dunkt ik verdien vastgezet te worden, daar ik afdwaal van de Dichtkunst naar de Welsprekendheid: maar beiden zijn zoo verwant door 't gemeenschappelijk woord-gebruik, dat ik geloof dat mijn meening

door die uitweiding duidelijker zal worden verstaan: welke niet is mij te vermeten dichters te leeren hoe zij doen moeten, maar enkel mijzelf ziek onder al de anderen te vinden en een of twee vlekken te toonen van het bederf dat gemeen geworden is aan alle schrijvers; opdat, bekennend dat wij wel wat kromachtig zijn, wij in inhoud en vorm het rechte zoeken, waartoe onze taal ons niet tegen is, daar ze gaarne iets zeer goeds met zich laat doen. Sommigen zeggen, weet ik, dat het een gemengde taal is: maar dat 's goed als ze 't beste uit twee andre heeft. Er ontbreekt haar een spraakleer, zegt er een. Dat 's niet waar; haar ontbreekt geen spraakleer: want ze kon er een hebben, maar hoeft ze niet; want ze is makkelijk te verstaan en leeg van die lastige naamvallen, geslachten, wijzen en tijden. Want dat een mensch naar school moet om zijn moedertaal te leeren houd ik voor een rest van den vloek van Babel. En voor 't zoet en naar eisch de geest-verbeeldingen uiten, wat de taal toch bedoelt, daar is ze net zoo geschikt voor als eenige andre taal: en bizonder gunstig zelfs in saamstellingen van twee of drie woorden, als 't Grieksch bijna en boven het Latijn; en dit is een van de grootste schoonheden voor een taal.

Nu zijn er twee soorten van verzenschrijvers, de Oude en de Nieuwe: de oude letten op de hoe-zwaarte van elke lettergreep en vormen daar 't vers naar; de nieuwere, alleen op getal lettend (met eenige inachtneming

van den klemtoon) zoeken 't eigenlijke leven van 't vers in dat saamklinken van de woorden, Rijm genoemd. Welke van die twee soorten de uitmuntendste is, daarover is veel te spreken. De oude ongetwijfeld past beter bij muziek; daar woorden èn wijs naar de zwaarte gaan; en ze geschikter is voor 't levendig uitdrukken van verscheidene hartstochten, door het lager en hooger van den welgewogen klank. De nieuwere met haar rijm, klinkt ook niet zonder een muziek erin, en daar ze ten slotte toch vreugd geeft, al is het dan door andere middelen, is het doel dat ze bereiken hetzelfde: daar er zoetheid in beide is en beiden geen majesteit ontbreekt. Inderdaad, vóor eenige mij bekende moderne taal, is het Engelsch goed voor beide soorten: want het Italiaansch is zoo vol klinkers, dat het altijd aan elisies lijdt; het Duitsch zoo vol medeklinkers, dat het nooit het zoete glijden duldt, dat een vers vereischt; het Fransch onder al zijn woorden heeft er geen met den klemtoon op de laatste lettergreep, behalve twee, genoemd Antepenultima; en het Spaansch niet veel anders: waarom hun geen Dactylus goed af kan gaan. Het Engelsch heeft geen van die gebreken.

Wat nu het rijm aangaat, hoewel we 't gewicht niet in acht nemen letten we nauwkeurig op de klemtonen, wat andere talen of niet kunnen doen of niet gaarne zoo nauwkeurig doen. De Caesuur of rust in 't midden van 't vers hebben noch Italianen noch Spanjaarden; de Franschen en wij missen haar nooit. Ten slotte het

rijm zelf, dat kunnen de Italianen niet aanbrengen in de laatste lettergreep, hebben dus niet wat de Franschen noemen een mannelijk rijm, maar altijd in de voorlaatste tot wat de Franschen noemen een vrouwelijk rijm; of de nog dáar vorige, tot den door de Italianen genoemden Sdrucciola. Een voorbeeld van het eerste is Buono, Suono; van den Sdrucciola: Femina, Semina. De Franschen daarentegen hebben het mannelijke als Bon, Son, en het vrouwelijke als Plaise, Taise. Maar de Sdrucciola hebben ze niet. Terwijl het Engelsch alle drie heeft, als Due, True, Father, Rather, Motion, Potion. Waar ik nog veel aan kon toevoegen vond ik niet dat dit onbeduidende geschriftje al te veel plaats besloeg.

Zoo dat, daar de eeuwig-lofwaardige Poëzie vol deugdbarende vreugdlijkheid is, ledig van geen gaaf die den edelen naam van geleerdheid draagt: daar haar last van beschuldiging licht of van leugen is; daar dat ze niet geacht wordt in Engeland de schuld is van hun naäpers, maar niet van de dichters; daar eindelijk, onze taal allergeschikst is om de poëzie te eeren en door haar geëerd te worden; bezweer ik u allen die het ongeluk hadt dit inkt-spillend gewrocht van mij te lezen, in den naam van de negen Muzen, niet te smaden haar heilige geheimen; niet te lachen om den naam van dichter, als een die naast aan dien van Nar zou zijn; niet te schertsen met den eerwaarden naam van Rijmer: maar te gelooven met Aristoteles dat zij de oude schat-

bewaarders waren van de Grieksche Godheid. Te gelooven met Bembus dat zij het eerst beschaafd maakten. Te gelooven met Scaliger dat geen wijsgeers voorschriften u gauwer een goed mensch maken dan de verzen van Virgilius. Te gelooven met Clauserus, den vertaler van Cornutus, dat het de hemelsche Godheid behaagde, door Hesiodus en Homerus ons alle kennis te geven onder het mom van fabels, logica, rhetorica, natuurlijke en zedelijke wijsbegeerte en Quid non? Te gelooven met mij dat de Poëzie vol mysteries is die met opzet duister geschreven zijn, opdat zij door gemeene geesten niet worden misbruikt. Te gelooven met Landin dat zij zoo bemind door de goden zijn, dat al wat zij schrijven uit een goddelijken waanzin komt. Eindelijk henzelf te gelooven als zij zeggen dat hun vers u onsterfelijk maakt.

Zoodoende zult ge uw naam doen bloeien in de Boekwinkels; zoodoende zult ge niet vreemd zijn aan menig dichterlijk voorbericht; zoodoende zult gij allerschoonst, allerrijkst, allerwijst, alles aller zijn, ge zult niet dan overtreffend zijn. Zoodoende, al zijt gij Libertino patre natus, zult ge eensklaps Herculis proles zijn

Si quid mea carmina possunt.

Zoodoende, zult ge uw ziel geplaatst zien bij Dantes Beatrix of Anchises van Virgilius. Maar als (foei van zoo'n voorbeschikking) gij zoo na zijt geboren aan den

dof makenden Nijl-cataphract dat gij de sfeeren-muziek van de Poëzie niet kunt hooren; als gij een zoo aard-tragen geest hebt dat hij zich niet op kan heffen en den hemel van de dichtkunst zien: dan, al wensch ik u niet Midas' ezelsooren, noch dat eens dichters verzen u (als Bubonax) zullen drijven tot zelfmoord, noch te worden doodgerijmd als dat gebeurt in Ierland: toch zend ik u dezen vloek in den naam van alle dichters, dat ge al uw leven verliefd zult zijn en zonder verhooring, bij gebreke van een minnedicht, — en als ge sterft, ook uw aandenken sterven zal, omdat ge geen grafdicht hebt.

Bij den Uitgever dezes verscheen:

JAC. VAN LOOY, Proza. Met 9 croquis. *Ingenaaid* *f* 2.75; *Gebonden* *f* 3.75.

Edw. BELLAMY, In het Jaar 2000. Vertaling van F. VAN DER GOES. 2e vermeerderde Druk . . . . . *f* 1.25

De 1e druk werd binnen 8 maanden totaal uitverkocht.

GENERAAL BOOTH, In Engeland's donkerste wildernissen en de weg ter ontkoming. Vertaald door C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA. *Ingenaaid* *f* 2.40 . . . . . *Gebonden* *f* 2.90.

Mannen van de meest uiteenloopende richtingen dringen voortdurend op de lezing van dit buitengewone boek aan.

Mr. N. DE ROEVER, Uit onze oude Amstelstad. Bundel I *f* 1.20; Bundel II *f* 1.25; Bundel III *f* 1.25.

Elke bundel afzonderlijk verkrijgbaar.

De beoefenaar der Vaderlandsche Geschiedenis, de Letterkundige, de Kunsthistoricus, de Koopman, de Boekenliefhebber, zal in deze boekjes van den Amsterdamschen Archivaris tal van nieuwe zaken vinden, waarin hij belang stelt.

VINCENT LOOSJES, Louis Bonaparte de Koning van Holland *f* 2.25

SNELPERSDRUK VAN H. C. A. THIEME TE NIJMEGEN.

14 DAY USE
RETURN TO DESK FROM WHICH BORROWED
LOAN DEPT.
RENEWALS ONLY—TEL. NO. 642-3405
This book is due on the last date stamped below, or on the date to which renewed.
Renewed books are subject to immediate recall.

MAR 5 1970 60

RECEIVED
MAR 10'70 -1 PM
LOAN DEPT.

LD21A–60m-6,'69
(J9096s10)476–A-32

General Library
University of California
Berkeley

U.C. BERKELEY LIBRARIES
C035618005